

KANSAINVÄLISESTI ADOPTOIDUN JUURET.

Juurien sisällöllinen määrittely ja niiden tärkeys adoptioneuvonnan, adoptoitujen ja adoptiovanhempien näkemänä

Arja Hyvönen
Tampereen yliopisto
Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö
Sosiologian pro gradu -tutkielma
Toukokuu 2011

HYVÖNEN, ARJA: Kansainvälisesti adoptoidun juuret. Juurien sisällöllinen määrittely ja niiden tärkeys adoptioeuvonnan, adoptoitujen ja adoptiovanhempien näkemänä.

Pro gradu -tutkielma, 110 s., 22 liites.

Sosiologia

Toukokuu 2011

Tutkielman tarkoituksena on selvittää millaisia sisällöllisiä määritelmiä eri tahot antavat kansainvälisesti adoptoitujen juurille sekä miksi he pitävät juuria ja niistä puhumista tärkeänä. Eri tahoina ovat adoptioeuvonta, adoptoidut ja adoptiovanhemmat. Aineisto muodostuu useasta erityyppisestä osasta. Adoptioeuvonnan aineisto on sosiaalityöntekijöille suunnattu opas, ”Ottolapsineuvonta, opas ottolapsineuvonnan antajille”. Adoptoitujen aineisto on kahden suomalaisen adoptoidun kirjoittamat ja julkaistut omaelämäkerrat sekä vertailuna ovat isobritannialaisten adoptoitujen kertomukset, jotka on julkaistu kokoomateoksessa. Adoptioeuvonnan ja adoptoitujen aineistot ovat täten sekundääriaineistoja. Adoptiovanhempien aineiston olen itse kerännyt ja se sisältää neljän adoptioperheen haastattelun, joiden lapsi/lapsia on adoptoitu Etelä-Afrikasta. Perheissä oli yhteensä kuusi lasta ja kahdeksan aikuista. Toinen osa adoptiovanhempien aineistoa on kyselyaineisto, joka kerättiin internetissä olleella verkkokyselyllä. Kysely oli suunnattu adoptiovanhemmille, joiden lapsi/lapsia on kansainvälisesti adoptoitu joko Etelä-Afrikasta tai Etiopiasta. Osa kyselylomakkeen kysymyksistä oli strukturoituja ja osa avoimia kysymyksiä.

Tutkielman teoreettinen viitekehys rakentuu teoreettisista keskusteluista ja adoptiotutkimuksista. Teoreettisina keskusteluina ovat näkökulmat monikulttuurisuuteen, kulttuuriin, erilaisuuteen, toiseuteen, transnationaalisuuteen ja juuriin. Esitellyissä adoptiotutkimuksissa on myös käsitelty näitä aiheita. Analyysin tausta-ajatuksena on fenomenologia ja sosiaalinen konstruktionismi. Tutkielma on luonteeltaan kvalitatiivinen, joskin siihen on yhdistetty kvantitatiivisia elementtejä. Analyysi on teorialähtöistä ja eri menetelmiä yhdistävää useasta eri tyyppisestä aineistosta johtuen.

Adoptioeuvonta, adoptoidut ja adoptiovanhemmat määrittelevät kansainvälisesti adoptoidun juurien muodostuvan ensinnäkin biologisista ja kulttuurisista juurista. Biologisiin juuriin kuuluvat adoptoidun biologiset vanhemmat ja sukulaiset. Kulttuuriset juuret ovat adoptoidun synnyinmaan ihmisten elämisentavoissa. Juuret ovat erilaisuutta ja toiseutta tuottavia kansainvälisesti adoptoidun suomalaisesta poikkeavaksi mielletyn ulkonäön vuoksi. Lisäksi juuret ovat adoptiovanhempien mukaan vaikeat sekä moninaiset pitäen sisällään adoption niin yhteiskunnalliset kuin yksilöllisetkin taustat.

Adoptioeuvonta, adoptoidut ja adoptiovanhemmat pitävät kansainvälisesti adoptoidun juuria ja niistä puhumista tärkeinä, koska se auttaa adoptoitua rakentamaan kokonaisen identiteetin ja elämänhistorian. Juurien arvostaminen auttaa adoptoitua kehittämään hyvän itsetunnon. Menneisyyden mukana kuljettaminen on tärkeää adoptoidun hyvinvoinnille. Adoptiovanhemmille ja adoptioeuvonnalle juurien tärkeänä pitäminen johtuu myös monikulttuurisuusideologiasta, mikä on vaikuttanut vallitsevaan adoptiodiskurssiin. Kansainvälisesti adoptoidun juuret syntyvät synnyinmaan lisäksi myös Suomeen täällä elämisen ja merkityksellisten toisten kautta.

Asiasanat: kansainvälinen adoptio, kansainvälisesti adoptoitu, adoptiovanhemmuus, adoptioeuvonta/ottolapsineuvonta, juuret

Sisällysluettelo

1. JOHDANTO.....	4
1.1 Kansainvälinen adoptio.....	6
1.2 Adoptioprosessi Suomessa.....	10
1.3 Adoptiot Etelä-Afrikasta ja Etiopiasta.....	12
2 TEOREETTISET LÄHTÖKOHDAT.....	13
2.1 Monikulttuurisuus ja kulttuuri.....	13
2.2 Erilaisuus ja toiseus – ihmisten kategorisointi.....	16
2.3 Transnationaalisuus ja juuret.....	20
2.4 Adoptiotutkimus.....	23
3 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN JA AINEISTOJEN ESITTELY.....	34
3.1 Haastattelut.....	35
3.2 Kyselyaineisto.....	36
3.3 Tutkielman eettisyys.....	38
3.4 Haastateltavien ja kyselyyn vastaajien esittely.....	39
4 ANALYYSIMENETELMÄT.....	42
4.1 Määrällinen osio.....	42
4.2 Laadullinen osio.....	44
4.3 Triangulaatio menetelmänä.....	46
5 KANSAINVÄLISESTI ADOPTOIDUN JUURET ADOPTIONEUVONNASSA.....	47
5.1 Mitä adoptioneuvonta puhuu juurista?.....	47
5.2 Miksi adoptioneuvonta pitää kansainvälisesti adoptoidun juurista puhumista tärkeinä?.....	50
6 ADOPTOITUJEN NÄKEMYKSIÄ JUURISTAAN.....	54
6.1 Mitä asioita suomalaiset adoptoidut pitävät juurinaan?.....	55
6.2 Miksi suomalaiset adoptoidut pitävät juuria ja juurista puhumista tärkeänä?.....	61
6.3 Isobritannialaisten adoptoitujen näkemyksiä juuristaan.....	64
7 ADOPTIOVANHEMPIEN NÄKEMYKSIÄ KANSAINVÄLISESTI ADOPTOIDUN JUURISTA.....	68
7.1 Mistä kaikesta adoptiovanhemmat puhuvat, kun he puhuvat kansainvälisesti adoptoidun juurista?.....	68
7.2 Juurien vaikeus.....	76
7.3 Juuret ovat erilaisuutta ja toiseutta tuottavia.....	79
7.4 Miksi juurista puhuminen on tärkeää?.....	87
7.5 Juurien rakentaminen.....	90
7.6 Juuret syntyvät myös Suomeen.....	96
8 YHTEENVETO JA POHDINTA.....	98
LÄHTEET.....	104
LIITE 1. Esittelykirje haastateltaville.....	111
LIITE 2. Haastattelukysymykset.....	112
LIITE 3. Kyselyn esittelykirje.....	114
LIITE 4. Kyselylomake.....	116
LIITE 5. Taulukot.....	122

1. JOHDANTO

Pro gradu -tutkielmani aihe on kansainvälinen adoptio ja erityisesti se, mitä kansainvälisesti adoptoidun juurilla ymmärretään. Olen selvittänyt eri tahojen näkemyksiä tästä aiheesta. Tutkielmaan mukaan ottamani tahot ovat adoptioeuvonta, adoptoidut ja adoptiovanhemmat. Lisäksi käsittelen sitä, miksi juuria ja niistä puhumista pidetään tärkeänä. Tutkielman tarkoituksena on selvittää eri toimijoiden kulttuurisia jäsennystapoja kansainvälisesti adoptoidun juurista (vrt. Ruusuvuori & Nikander & Hyvärinen 2010, 22). Aineistossani mukana olevat adoptiovanhemmat ovat adoptoineet lapsensa joko Etelä-Afrikasta tai Etiopiasta, joten huomioni on erityisesti näistä maista adoptoineissa.

Pro gradu -tutkielmani on osa Tietokirjojen Afrikka Suomessa -tutkimushanketta, jonka johtajana toimi YTT Anna Rastas Tampereen yliopistosta. Tutkimushankkeen osana järjestettiin syksyllä 2008 Tampereen yliopiston sosiaalitutkimuksen laitoksella opiskelijaseminaari, johon osallistuneet opiskelijat laativat omia tutkimusaiheitaan hankkeen teemaan liittyen. Olin kiinnostunut kansainväliseen adoptioon liittyvistä kysymyksistä, ja keräsin aineistoni adoptiovanhemmilta, jotka ovat adoptoineet lapsen tai lapsia Etelä-Afrikasta tai Etiopiasta. Etelä-Afrikasta ja Etiopiasta adoptoidut muodostavat oman ryhmänsä, koska heidän ulkonäkönsä poikkeaa yleensä selvästi heidän suomalaisista adoptiovanhemmistaan, mikä aiheuttaa kysymyksiä lapsen alkuperästä. Lisäksi adoptoiduilla ja heidän perheillään on erityinen suhde Afrikkaan, Etelä-Afrikkaan ja Etiopiaan.

Kiinnostukseni tähän aiheeseen on herännyt Etelä-Afrikasta adoptoidun kummipoikani myötä. Hänet on adoptoitu Suomeen alle vuoden ikäisenä, ja minua on mietityttänyt alusta asti se, mitä vaikutuksia taustalla ja juurilla on hänen myöhempään elämäänsä. Kulkevatko juuret hänen mukanaan, vaikka hän kasvaa Suomessa, suomalaisessa yhteiskunnassa ja suomalaisten vanhempien ja muiden läheisten keskuudessa? Vai jäävätkö juuret ja tausta taakse, ollen vain mennyttä elämää, eivätkä enää nykyisyyttä?

Kansainvälisten adoptioiden maailmassa on kaksi vallitsevaa tarinaa: kertomus hylkäämisestä ja kertomus juurista (Yngvesson 2005, 25). Nykyisessä laajuudessaan oleva kansainvälinen adoptio toiminta muuttaa lähes väistämättä perinteistä sukulaisuuden ja kiinnittymisen maantiedettä ja niiden sijoittumista maailman kartalle (Volkman 2005a, 2). Tällä hetkellä kansainvälisistä adoptioista

käytävässä keskustelussa läpäisevänä linjana on se, kuinka yhdistää tarpeet ja oikeudet rakastavaan perheeseen sekä kulttuurillisesti ja kansallisesti juurtunut identiteetti (Volkman 2005a, 6). Kiinnostus kansainvälisesti adoptoidun suhde kulttuuriin, identiteettiin, juuriin ja alkuperään hallitsee nykyistä adoptiokeskustelua, joskin se on samalla myös hyvin kiistanalainen aihe adoptiotutkimuksessa (Volkman 2005a, 7; Howell 2009, 161). Tutkielmani on osa tätä kiinnostusta. Toinen keskustelua hallitseva teema on kansainvälisiin adoptioihin liittyvä politiikka ja globaalit taloudelliset markkinat, joissa köyhien maiden lapset siirtyvät rikkaisiin läntisiin maihin eli markkinat koskevat lasten kysyntää ja tarjontaa (Volkman 2005a, 7; Howell 2009, 161). Siihen liittyy myös lähettävien ja vastaanottavien maiden politiikka; köyhä ja rikas sekä voimaton ja voimakas. Kansainvälisissä adoptioissa nousevat esille kysymykset ”rodusta”, kulttuurista, kansasta, sukulaisuudesta, biologiasta ja kuulumisesta. (Volkman 2005a, 18.) Nämä kansainväliseen adoptioon liitetyt tekijät koskettavat niin yksittäisiä ihmisiä kuin kokonaisia valtioita tai kansakuntia.

Tutkielmalla on merkitystä kansainvälisesti Etelä-Afrikasta ja Etiopiasta adoptoineille vanhemmille ja näistä maista adoptoiduille, koska tutkimuksessa keskitytään erityisesti heidän elämäänsä. Lisäksi tutkielmalla on merkitystä muistakin maista adoptoiduille ja adoptoineille, sillä osa asioista voi olla yleistettävissä myös muihin kuin tähän tutkielmaan osallistuneisiin. Hyötyä voi myös olla niille henkilöille, jotka suunnittelevat kansainvälistä adoptiota tai joiden adoptioprosessi on kesken ja he odottavat lasta ulkomailta. Näille henkilöille tutkimuksen aihe voi antaa joitakin vastauksia kysymyksiin adoptiolapsen juurista ja niiden vaikutuksesta lapseen. Tietokirjojen Afrikka Suomessa -tutkimushankkeen avulla on tarkoitus koota bibliografia kirjoista, joista adoptiovanhemmille voi olla hyötyä tiedon hakemisessa ja rakentamisessa. Bibliografia tulee adoptiopalvelunantajien välitettäväksi.

Gradua kirjoittaessani olen toistuvasti miettinyt mitä itse ajattelen jostakin Afrikkaan ja afrikkalaisiin liittyvistä ja liitetyistä asioista. Graduprosessin aikana olen paljon seurannut mitä ja miten afrikkalaisista (tai heiksi oletetuista) puhutaan, kirjoitetaan ja uutisoidaan, ja mitä vaikutuksia niillä voisi olla ihmisiin, joilla on siteitä Afrikkaan. Tällä hetkellä laajaa yhteiskunnallista keskustelua herättänyt asia ovat maahanmuuttajat, ja heidän oikeutensa ja mahdollisuutensa elää Suomessa. Tähän ovat osaltaan vaikuttaneet vastikään olleet eduskuntavaalit. Kansainvälisesti adoptoidut ovat omanlaisiaan maahanmuuttajia, joten keskustelu koskettaa heitäkin ja heidän hyväksymistään suomalaisiksi. Miten edellä mainitut asiat vaikuttavat Afrikan mantereelta adoptoituihin henkilöihin, heidän elämäänsä ja heidän läheisiinsä? Siihen, kuinka heihin suhtaudutaan päiväkodissa, koulussa, työpai-

koilla, harrastuksissa, kaupassa ja kadulla liikkeessään? Lisäksi näillä puhe- ja kirjoitustavoilla on vaikutusta yleiseen mielipiteeseen ja puhetapoihin Suomessa. Tutkielman tekemisellä on ollut itselleni se vaikutus, että olen aiempaa enemmän alkanut suhtautua kriittisesti julkisuudessa annettavaan tietoon, ja lähinnä tarkoitan tällä tiedon yksipuolisuutta ja vain yhden kuvan antamista. Viimeisimmän parin vuoden aikana on suomalaisessa mediassa kuitenkin tuotu esille Suomen afrikkalaisia ja henkilöitä, joilla on esimerkiksi toisen vanhempansa kautta juuret Afrikkaan.¹

Johdannon ensimmäisen luvun lopussa esittelen tutkimuskysymykseni. Sen jälkeen johdannon alalukuina on tietoa kansainvälisestä adoptiosta yleensä ja siitä, millainen adoptioprosessi on Suomessa. Seuraavana ovat tutkielman teoreettiset lähtökohdat. Tutkimuksen toteuttamisen ja aineiston esittelyn jälkeen ovat vuorossa analyysimenetelmät ja tutkielman empiirinen osuus. Lopuksi on yhteenvetoa analyysistä ja aineiston vastaamisesta tutkimuskysymyksiin.

Tutkimuskysymykset ovat:

1. Mitä adoptioneuvonta, adoptoidut ja adoptiovanhemmat ymmärtävät kansainvälisesti adoptoidun juurilla?

2. Miksi adoptioneuvonta, adoptoidut ja adoptiovanhemmat pitävät kansainvälisesti adoptoidun juuria ja niistä puhumista tärkeänä?

1.1 Kansainvälinen adoptio

Kansainvälinen adoptio on yksi hyvinvointivaltion kansalaisiin kohdistuva hallinnan muoto, ainakin Pohjoismaissa, joissa adoptio on hyvin tarkkaan viranomaisten säätelemää. YK:n lasten oikeuksien sopimus ja Haagin sopimus toimivat monien valtioiden adoptiolainsäädännön ja -ohjeistuksien pohjana. Näiden sopimusten mukaan jokaisella lapsella, myös kansainvälisesti adoptoidulla, on oikeus perheeseen ja kotiin, mitkä ovat identiteetin tukena. (Howell 2009, 157.) Adoptio tarkoittaa lapsesiottamista, missä juridinen suhde biologiseen sukuun katkeaa ja lapsesta tulee uuden, adoptioperheensä jäsen. Adoptoidulla lapsella on sama asema perheessä kuin on biologisillakin lapsilla.

¹ Yhtenä esimerkkinä on Yle Teemalla esitetty kolmiosainen dokumentisarja Afro-Suomen historia. Ohjelmaa esitettiin tammi-helmikuussa 2010.

(www.interpedia.fi.) Adoptioperhe perustuu sopimukselle, jossa luonnollisina pidetyt verisiteet lapsen ja vanhemman välillä on korvattu sopimuksella (Högbacka 2009, 163). Lapselle pyritään ensisijaisesti löytämään adoptio- tai sijaiskoti synnyinmaastaan ja vasta viimeisenä ratkaisuna on lapsen luovuttaminen kansainväliseen adoptioon (Högbacka 2008, 314; www.interpedia.fi). Adoptoidut lapset ovat yleensä syntymästään asti laitoshoidossa, kuten lastenkodissa olleita, joskin osa lapsista on saattanut olla myös sijaisperheessä tai syntymäperheessään (www.interpedia.fi). Kaikille adoptoiduille lapsille on kuitenkin yhteistä kokemus hylätyksi tulemisesta ja lasta hoitavien henkilöiden vaihtumisesta, mitkä vaikuttavat lapseen aina jollain tavalla. Lapsilla on usein myös ongelmia kiintymyssuhteiden luomisessa ja he voivat herkästi kokea turvattomuutta. (www.stm.fi; www.interpedia.fi; Ottolapsineuvonta, opas ottolapsineuvonnan antajille 1998, 7.) Adoptiossa lapselle pyritään löytämään parhaat mahdolliset vanhemmat ja perhe, jossa lapsi voi kasvaa turvallisesti ja tasapainoisesti aikuiseksi sekä viettää kaikille lapsille kuuluvaa hyvää lapsuutta. Lapsen etu on siis ensisijainen asia adoptiossa, ei vanhempien. Adoptiovanhemmilta edellytetään hyvää psyykkistä ja fyysistä terveyttä ja voimavaroja, jotta he pystyvät toteuttamaan edellä mainitut lapsen kasvuun kuuluvat tarpeet ja ottamaan vastuun lapsesta. (www.interpedia.fi.)

Suomessa kansainvälisen lapseksiottamispalvelun suunnittelu, ohjaus ja valvonta ovat sosiaali- ja terveysministeriön vastuulla ja asiantuntijaviranomaisena toimii valtioneuvoston asettama Suomen kansainvälisten lapseksiottamisasioiden lautakunta. Suomessa lapseksiottamista ja ottolapsisuhdetta koskevat säännökset kuuluvat lapseksiottamisesta annettuun lakiin (153/1985) ja asetukseen (508/1997). Kansainvälisissä lapseksiottamisasioissa Suomi on mukana Haagin sopimuksessa, joka koskee lasten suojelua ja yhteistyötä kansainvälisissä lapseksiottamisissa (ks. Finlex 29/1997). Käytännön tehtävistä kansainvälisissä adoptioissa huolehtivat sosiaali- ja terveysministeriöltä luvan saaneet kansainvälisen lapseksiottamispalvelun antajat, joita ovat Helsingin kaupungin sosiaalilautakunta, Pelastakaa Lapset ry ja Interpedia ry. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2007, 11; www.interpedia.fi.)

Lapsia on adoptoitu ulkomailta Suomeen 1970-luvulta saakka ja adoptiomäärät ovat lisääntyneet 1990-luvulta lähtien (Sosiaali- ja terveysministeriö 2007, 20-21; Parviainen 2003, 35). Ennen 1970-lukua ja vielä 1970-luvullakin adoptiot Suomessa tarkoittivat lähinnä kotimaisten lasten adoptioita. Suomi oli vielä tällöin myös adoption kohdemaana, sillä lapsia adoptoitiin Suomesta muihin Pohjoismaihin. (Parviainen 2003, 35.) Ensimmäiset ulkomailta adoptoidut lapset olivat Koreasta, Vietnamista ja Thaimaasta (www.interpedia.fi). Tähän mennessä eniten lapsia on adoptoitu vuonna 2005,

jolloin Suomeen saapui yhteensä 308 lasta (Sosiaali- ja terveysministeriö 2007, 20-21; Sosiaali- ja terveysministeriö 2009, 7). Suomessa oli vuoden 2009 lopussa yhteensä noin 3600 ulkomailta adoptoitua henkilöä. Suomen luku on huomattavan pieni verrattuna esimerkiksi Ruotsiin, jossa vastaavana ajankohtana luku oli noin 50 000. (www.interpedia.fi.) Suomalaisilla adoptiopalvelun antajilla on nykyisin yhteistyösopimukset seuraavien lapsia adoptioon luovuttavien maiden kanssa: Etelä-Afrikka, Etiopia, Filippiinit, Intia, Kenia, Kiina, Kolumbia, Venäjä ja Viro (Sosiaali- ja terveysministeriö 2007, 20–21). Kiinnostus kansainvälisiä adoptioita kohtaan on lisääntynyt merkittävästi viime vuosina sekä Suomessa että muissa maissa. Kiinnostuksen lisääntymisestä johtuen kansainvälisten lapsiksiottamisasioiden lautakunta käsitteli vuonna 2008 553 adoptiohakemusta, mikä on enemmän kuin koskaan aikaisemmin (Sosiaali- ja terveysministeriö 2009, 7).

Kansainvälinen adoptio on kasvattanut suosiotaan myös maailmanlaajuisesti etenkin 2000-luvun alkuvuosina. Suosio johtuu yhtäältä siitä, että länsimaissa asuvien lapsettomien parien määrä on kasvanut ja adoptiolupia on alettu myöntää myös yksinhakijoille. Adoption tavoitteena on oman perheen luominen. (Selman 2009, 589, 591; Howell 2009, 155.) Toisaalta suosiota selittää adoptioon luovutettavien lasten määrän kasvu erityisesti Kiinasta, Venäjältä ja Guatemalasta. (Selman 2009, 589, 591.) Kansainvälinen adoptio onkin yksi harvoista maahanmuuton toivotuista ja edistetyistä muodoista länsimaissa. Adoptoitavien lasten määrään vaikuttavat globaali eriarvoisuus ja äärimmäinen köyhyys sekä mahdollisuudet ehkäisyyn ja suhtautuminen yksinhuoltajaäiteihin. (Högbacka 2008, 311, 313.)

Suurimmat lapsia vastaanottavat maat ovat Yhdysvallat, Espanja, Ranska, Italia ja Kanada (Selman 2009, 576; www.interpedia.fi). Näiden maiden vuosittain vastaanottamat lapsimäärät ovat erittäin suuria, sillä yksistään Yhdysvallat vastaanottaa noin 20 000 lasta ja muut näistä isoista vastaanottavista maista adoptoivat keskimäärin muutaman tuhat lasta vuodessa. Pohjoismaista Ruotsi adoptoi ulkomailta 800 lasta vuonna 2007 ja samana vuonna Suomi puolestaan adoptoi 176 lasta. (Selman 2009, 576–579.) Suomen vuosittaiset adoptiomäärät ovat näin ollen huomattavan pienet verrattuna muihin vastaanottaviin maihin. Kansainvälisesti adoptoitujen lasten määrä nousi maailmanlaajuisesti vuoteen 2004 saakka, kunnes adoptiot vähenivät selkeästi kaikkialla, joskin ne ovat edelleen suurempia kuin 1990-luvun lopun määrät. Näin kävi Suomessakin, jossa tähänastinen adoptioiden huippuluku oli vuonna 2005, ja jonka jälkeen luku on pienentynyt. Jos uusia adoptioon lähetettäviä maita ei ilmaannu, niin kaikkialla luvut pienenevät edelleen. Maanosista Afrikka vaikuttaisi tällä hetkellä mahdolliselta kasvavalta adoptioon lähettävältä alueelta. Erityisesti adoptiot Etiopiasta ovat

kasvaneet aids -orpojen lisääntymisen myötä. Tosin osan orvoiksi jääneistä lapsista sukulaiset ottavat hoiviinsa. Muita adoption kohdemaita Afrikassa ovat mm. Liberia, Etelä-Afrikka ja Mali. Kokonaisuudessaan adoptoitujen lasten lähtömaista viime vuosina suurimpia ovat olleet Kiina, Venäjä, Guatemala ja Etiopia. (Selman 2009, 579–582, 588.) Adoptioon luovutettujen lasten voidaan sanoa liikkuvan idästä länteen ja etelästä pohjoiseen (Högbacka 2009, 163). Lisäksi kansainvälisissä adoptioissa ylitetään monenlaisia rajoja ja rakenteita, kuten sukulaisuuden, kansallisuuden, etnisyyden, kulttuurin ja yleensä myös yhteiskuntaluokan raja (Högbacka 2009, 163; Volkman 2005a, 3).

Adoption kohdemaiden oma lastensuojelutyö on enenevästi kehittymässä ja esimerkiksi Kiinassa kotimaiset adoptiot ovat lisääntyneet niin, että lapsia luovutetaan entistä vähemmän kansainväliseen adoptioon. Lisäksi joissakin maissa adoptiokäytännöt ovat olleet niin huonosti organisoituja ja valvottuja, että ne ovat johtaneet väärinkäyttöksiin, ja adoptiotoimintaa on tämän johdosta vähennetty. (Selman 2009, 590; www.interpedia.fi; www.stm.fi; Högbacka 2008, 322; Howell 2009, 162.) Luovutettavaksi tulevat lapset ovat yhä useammin vanhempia lapsia tai heillä on sairaus tai vamma, mikä tekee heistä erityistarpeisen (www.interpedia.fi; Högbacka 2008, 313–314). Tämä vaikeuttaa sopivien adoptiovanhempien löytämistä, sillä useimmat vanhemmiksi haluavat toivovat tervettä ja vauvaikäistä lasta. Lasten tarjonta ja kysyntä eivät siis kohtaa. Tämä on johtanut myös siihen, että adoptiovanhemmiksi haluavat valitsevat hyvin tarkkaan adoption kohdemaan, koska tietyistä maista adoptioon luovutettavaksi tulee yleensä terveempiä ja nuorempia lapsia, kuin vastaavasti toisista maista. (Högbacka 2008, 313–315, 320.) Mitä vanhemmasta ja erityistarpeisemmasta lapsesta on kyse, sitä enemmän vaatimuksia asetetaan myös adoptiojalle. Tämä edellyttää adoptioeuvonnan antajalta entistä tarkempaa selvitystä vanhempien voimavaroista hoitaa ja kasvattaa adoptiolasta. (www.interpedia.fi; www.stm.fi.) Tämä on myös osaltaan aiheuttanut pohdintaa siitä, keille ja min-käläisille lapsille kansainvälisestä adoptiosta on hyötyä (www.interpedia.fi).

Yllä esittelemäni luvut maailmalla tapahtuvista kansainvälisistä adoptioista osoittavat niiden olevan hämmentävänkkin globaalia toimintaa. Adoptiotoimintaa pyörittävät tuhannet ihmiset eri puolilla maailmaa ja siinä ovat osallisina niin äiti, joka luovuttaa tai hylkää lapsensa, kuin toisen maan lainsäätäjä, joka laatii lapseksiottamista koskevia asetuksia ja lakeja. Suurten byrokratian rattaiden ja globaalien toiminnan keskiössä on niistä usein mitään tietämätön lapsi, joka on toiminnan kohteena, kun puolestaan toiminnan liikkeelle panevina voimina ovat toiveet saada oma lapsi. (Vrt. Yngvesson 2005, 25.)

1.2 Adoptioprosessi Suomessa

Kansainvälinen adoptioprosessi alkaa siitä, kun pariskunta tai yksin lasta hankkiva päätyvät siihen, että he toivovat lasta kansainvälisen adoption kautta. Tämän jälkeen he ottavat yhteyttä kotikunnan sosiaalitoimeen adoptioneuvonnan saamiseksi. (Mäkipää 2007, 205.) Sosiaalityöntekijän antama adoptioneuvonta on edellytyksenä adoptiolupaan (www.stm.fi; www.interpedia.fi). Adoptioneuvonnassa tulevat vanhemmat saavat yleisesti tietoa adoptiosta ja adoptiovanhemmuudesta, ja samalla sosiaalitoimen edustaja selvittää hakijoiden sopivuutta adoptiolapsen vanhemmiksi. Adoptioneuvonnan aikana laaditaan tarkka, perhettä kuvaileva kotiselvitys, mikä lähetetään adoptiolupia myöntävälle Suomen kansainvälisen lapseksiottamisasioiden lautakunnalle ja edelleen lapsen luovuttavan maan viranomaisille. Ollakseen laillinen toimenpide adoption tulee tapahtua Suomen lakien mukaisesti. (Mäkipää 2007, 205–206; www.stm.fi; Högbacka 2008, 314.) Viime vuosina esillä ovat olleet ns. itsenäiset adoptiot, mitkä tarkoittavat sitä että vanhemmaksi haluavat matkustavat suoraan maahan, josta haluavat adoptoida lapsen ja oleskelevat siellä tietyn ajan voidakseen adoptoida esimerkiksi lastenkodista lapsen. Näissä adoptioissa on kuitenkin aina lapsikaupan tai muun lapselle vahingollisen toiminnan mahdollisuus, minkä vuoksi Suomessa adoptioita säätelevät ja hoitavat viranomaistahot eivät niitä suosittele. Lisäksi itsenäiset adoptiot ovat Haagin sopimuksen vastaisia. (www.interpedia.fi; ks. myös Howell 2009, 157.)² Itsenäiset adoptiot ja ajatus sellaisen mahdollisuudesta ovat lisääntyneet pidentyneiden hakuajojen myötä.

Adoptiopalvelunantajista ainakin Interpedia kehottaa adoptioluvan saaneita vanhempia hakemaan tietoa tulevan lapsen synnyinmaasta ja esimerkiksi opettelemaan maan kieltä. Lisäksi vanhempia kannustetaan osallistumaan adoptiovalmennuskursseille (jos eivät ole sitä hakuprosessin aiemmassa vaiheessa käyneet) ja muihin adoptioaiheisiin tilaisuuksiin sekä tutustumaan adoptioperheisiin ja lukemaan adoptiokirjallisuutta. Tällä tavoin hakijat pystyvät vielä paremmin valmentautumaan tulevaan adoptiovanhemmuuteen. (www.interpedia.fi.) Lapsen odotusaika ja adoptioprosessin kokonaiskesto on pitkä, vaihdellen kolmesta kuuteen vuoteen, joten itse adoptiovanhemmuuden lisäksi myös adoptioprosessi vaatii vanhemmilta hyvää psyykkistä jaksamista, kärsivällisyyttä ja epävarmuuden sietokykyä (Högbacka 2008, 322–323; www.interpedia.fi). Pitkä odotusaika vaikuttaa osaltaan siihen, että adoptioon ja adoptiolapseen kohdentuu ja latautuu erittäin voimakkaita tunteita

2 2.10.2010 järjestettiin Helsingissä seminaari kansainvälisen adoption etiikasta ja erityisesti itsenäisistä adoptioista. Seminaarin nimi oli ”Mistä te tiedätte, että mun äiti halus antaa mut pois”. Seminaarin järjestäjinä olivat Adoptioerheet ry, Helsingin kaupungin sosiaaliviraston adoptiotyöryhmä, Interpedia ry, Pelastakaa Lapset ry ja Yhteiset lapsemme ry.

(Högbacka 2008, 326).

Odotusaika päättyy lapsiesitykseen ja lapsen nimeämiseen tietyille vanhemmille. Tällöin vanhemmat saavat tietoonsa kaikki mahdolliset asiat, mitä lapsesta on tiedossa eli hänen taustansa, biologisten sukulaisten olemassaolon ja terveydentilansa. Kun vanhemmat ovat hyväksyneet lapsiesityksen, he lähtevät yleensä yhdessä hakumatkalle lapsen synnyinmaahan. Jos adoptoija on yksinhakija, niin hänellä on yleensä mukanaan tukihenkilö. Hakumatkalla vanhemmat pystyvät omakohtaisesti tutustumaan lapsen elinolosuhteisiin, synnyinmaahan ja maan kulttuuriin. Tämä on arvokasta tietoa koko perheelle ja adoptoidulle, kun hän myöhemmin miettii omaa taustaansa ja lähtökohtiaan sekä niiden vaikutusta identiteettiinsä. (www.interpedia.fi.)

Adoptoiduille ja adoptiovanhemmille on myös tarjolla adoption jälkipalvelua, mitä antavat adoptiopalvelunantajat, adoptioeuvontatoimistot ja erityinen adoptiokuraattori. Jälkipalvelu tarkoittaa mahdollisuutta keskustella ja kysyä kaikista adoptioon liittyvistä asioista. Lisäksi täysi-ikäiset adoptoidut voivat pyytää adoptiopalvelunantajalta kopioita omista asiakirjoistaan ja saada apua omien tietojen etsimiseen sekä pyytää neuvoa juurimatkan järjestämiseen. (Pärssinen-Hentula 2007, 151–152; www.interpedia.fi; Ottolapsineuvonta, opas ottolapsineuvonnan antajille 1998, 30.) Juurimatka tarkoittaa matkaa omaan synnyinmaahan, ja jos adoptoitu haluaa tai se on muutoin mahdollista, niin vierailemista lastenkodissa, missä adoptoitu on elänyt sekä käymistä omalla löytöpaikallaan. Adoptoitujen huomioimista erityisryhmänä ovat adoptoiduille lapsille ja nuorille kotimaassa järjestetyt leirit sekä muut heidän omat tapaamisensa, joissa he voivat tavata toisia adoptoituja (www.interpedia.fi; www.yhteisetlapsemme.fi). Myös adoptoidut itse ovat järjestäytyneet, sillä he perustivat vuonna 2009 yhdistyksen nimeltä Kansainvälisesti Adoptoidut Aikuiset KAA ry. Yhdistyksen tavoitteena on järjestää aikuisille adoptoiduille tapaamisia ja edistää adoptoitujen ja heidän perheidensä asemaa suomalaisessa yhteiskunnassa. (www.kaary.net.)

Adoptiovanhemmuuden yksi suurista haasteista on se, kuinka auttaa lasta ymmärtämään adoption johtaneita olosuhteita ja syitä sekä olla läsnä ja vuorovaikutuksessa lapsen kanssa, kun hän pohtii adoption herättämiä kysymyksiä. Osa adoptoiduista haluaa selvittää biologiset juurensa tai saada yhteyden biologisiin sukulaisiin esimerkiksi adoptiopalvelunantajien tarjoaman jälkipalvelun avustuksella. Lähes jokaisen adoptiolapsen taustatiedoissa on kokemuksellisesti ja sisällöllisesti vaikeita asioita, joita joutuvat ensin käsittelemään adoptiovanhemmat ja myöhemmin lapsi, kun hän on kehityksellisesti siihen valmis. Usein adoptioperheissä ajatellaan lapsen ja vanhempien yhteisen histo-

rian alkavan adoptiosta ”alussa oli adoptio”, vaikka heillä kaikilla on ollut elämää ja kokemuksia ennen sitä. Perheiden tulisi kuitenkin pystyä keskustelemaan ajasta ennen adoptiota, etenkin lapsen kannalta; millaista hänen elämänsä on ollut ennen kuin hän tuli adoptiovanhempiensa perheeseen. ”Alussa oli adoptio” -ajattelua on etenkin niiden lasten kohdalla, jotka ovat löytölapsia ja joiden taustoista ei ole oikeastaan mitään tietoa tai ne ovat vain arvailujen ja kuvitelmien varassa. Usein adoptiolapsi suree asioita, mistä hän ei voi saada lisää tietoa, kuten vanhemmistaan ja sisaruksistaan. Nämä asiat ovat hyvin kipeitä käsitellä. Suhde lapsen taustatietoon voi olla ongelmallinen, sillä joidenkin lasten kohdalla ongelma on liian vähäisissä tiedoissa ja toisten lasten kohdalla taas liian paljossa tiedossa, joiden kanssa tasapainottelu on hankalaa. Vanhemmat joutuvat pohtimaan sitä, miten käsitellä erilaisia tietoja ja asioita lapsen taustasta. Sekä lapsilla että vanhemmilla on yksilöllisiä eroja siinä, kuinka he pystyvät käymään läpi lapsen taustaan liittyviä asioita. Adoptio on kokemus, mikä vaikuttaa adoptoituilla läpi elämän. Se ei ole asia mikä olisi vain menneisyydessä, vaan se on läsnä myös nykyisyydessä ja tulevaisuuteen suuntautuessa. Tiedot menneisyydestä ovat tärkeitä siksi, että kasvaessaan lapsi pystyisi luomaan oman mielikuvan tapahtumista ja ymmärtääkseen paremmin itseään. Oman taustan käsittelyssä ovat yhtenä apuna jälkipalvelun järjestämät adoptoitujen vertaisryhmät. (Pärssinen-Hentula 2007, 151, 153–160, 163.)

1.3 Adoptiot Etelä-Afrikasta ja Etiopiasta

Suurin osa Etelä-Afrikasta adoptoitavista lapsista on alle vuoden ikäisiä (www.interpedia.fi), joten heillä ei juurikaan ole muistikuvia ajastaan ennen adoptiota. Vuonna 2008 Etelä-Afrikasta adoptoitiin Suomeen 36 lasta, mikä oli kyseisenä vuonna eniten yhdestä maasta tulleita lapsia (Sosiaali- ja terveysministeriö 2009, 10). Etelä-Afrikka toimii Haagin lastensuojelua ja kansainvälistä lapseksiottamista koskevan sopimuksen mukaisesti. Adoptiopalvelunantajista Interpedia suosittaa internetsivullaan Etelä-Afrikasta adoptoivia vanhempia verkostoitumaan muiden Etelä-Afrikasta adoptiolasta hakevien ja jo adoptoineiden perheiden kanssa sekä osallistumaan Etelä-Afrikkaa koskeviin tiedotustilaisuuksiin. Lisäksi hakijoita kehoitetaan lukemaan Etelä-Afrikan historiasta, kehityksestä, kansasta, kulttuurista ja yleensäkin Etelä-Afrikasta. Vanhemmille on myös internetissä oma keskustelupalsta, missä voi jakaa ajatuksiaan ja kokemuksiaan. (www.interpedia.fi)

Etiopia toimii YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen mukaan, mutta se ei ole vielä liittynyt Haagin

sopimukseen. Etiopiasta adoptoivat lapset ovat hyvin eri-ikäisiä ollen alle vuoden ikäisistä kahdeksaan ikävuoteen saakka ja adoptoitavaksi tulee myös sisaruksia. (www.interpedia.fi.) Vuonna 2008 Suomeen adoptoitiin Etiopiasta yhteensä 14 lasta (Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus 2009, 10). Etiopiasta adoptoituissa adoptioikä on keskimäärin laajempi kuin se on Etelä-Afrikassa ja vanhempina adoptoituilla on synnyinmaastaan muistoja ja heillä on jo yksi äidinkieli, jolla he ovat oppineet kommunikoidaan. Tämä luonnollisesti vaikuttaa heidän käsitykseensä omista juuristaan ja taustastaan. Interpedia suosittaa myös Etiopiasta lasta hakeville verkostoitumista muiden hakijoiden ja jo lapsen saaneiden kanssa sekä hankkimaan tietoa maasta (www.interpedia.fi).

2 TEOREETTISET LÄHTÖKOHDAT

Tässä luvussa esittelen aluksi tällä hetkellä Suomessa ja muissa länsimaissa käytävää monikulttuurisuuskeskustelua. Ajattelen monikulttuurisuuspuheen ja erityisesti sen, kuinka siinä puhutaan ihmisten juurista ja kulttuurien ylläpitämisestä vaikuttavan myös käsityksiin kansainvälisesti adoptoitujen juurien merkityksestä. Kansainvälisesti adoptoidut eivät ole monikulttuurisia tai monikulttuurisessa perheessä kasvaneita, vaan yleensä täysin suomalaisessa perheessä eläneitä ja suomalaiseen kulttuuriin sosiaalistuneita, mutta heillä on siteitä toiseen maahan eli syntymämaahansa. Juuret ja siteet toisaalle ovat yhdistävä tekijä varsinaisten monikulttuuristen henkilöiden kanssa. Monikulttuurisuusosion jälkeen esittelen juuria ja ihmisen alkuperää käsitteleviä tekstejä. Luvun lopussa esittelen adoptiotutkimusta.

2.1 Monikulttuurisuus ja kulttuuri

Monikulttuurisuuteen suhtautumisessa on kaksi pääsuuntausta, joista toinen on sulauttaminen eli assimilaatio ja toinen on monikulttuurisuutta painottava suuntaus. Sulauttaminen tarkoittaa yhden-suuntaista toimintaa, jolloin vähemmistön edustaja omaksuu enemmistön arvot ja tavat käyttäytyä. Tämä muutosprosessi johtaa lopulta vähemmistön edustajan alkuperäisen kulttuurisen ja etnisen identiteetin häviämiseen. Monikulttuurisuutta painottava suuntaus on puolestaan kaksisuuntaista, jossa vähemmistöt säilyttävät alkuperäisen kulttuurinsa sopeutuessaan enemmistön yhteiskuntaan. Kaksisuuntaisuus tulee ilmi siinä, että myös enemmistön jäsenet voivat muuttua ja mukautua toi-

seen kulttuuriin ja monikulttuurisuuteen. (Liebkind 2000, 14.) Monikulttuurisuus on tällöin ideaalisesti määritelty niin, että maan tapana on elää yhdessä erilaisuuden kanssa ja huomioida kulttuurien moninaisuus. Ideaalitulanteessa ihmisiä ei myöskään jaotella etnisten ryhmien mukaisesti. (Ahmed 2000, 95.) Monikulttuurista yhteiskuntaa voidaan pitää tavoiteltavana ja tulevaisuuteen suuntaa antavana asiana. Käsitteellä ”monikulttuurinen” esitetään määritelmiä eri ihmisryhmien välisistä suhteista yhteiskunnassa. Tällöin monikulttuurisuuskeskustelu sisältää aina myös kysymyksen eri ryhmien välisistä ja sisäisistä tasa-arvo ja epätasa-arvo kysymyksistä. Lisäksi monikulttuurisuudesta puhuttaessa, puhutaan aina myös monenlaisista yllirajaisista prosesseista. (Huttunen & Löytty & Rastas 2005, 16, 20–21, 25.)

Monikulttuurisuus ei ole pelkästään sana, vaan se pitää sisällään myös toimintaa, tekoja ja puhetta sekä poliittista päätöksentekoa. Se, kuinka monikulttuurisuus ymmärretään suomalaisessa yhteiskunnassa vaikuttaa poliittiseen päätöksentekoon, viranomaiskäytäntöihin ja instituutioiden toimintaan. (Huttunen ym. 2005, 19, 24.) Lisäksi kansaa rakennetaan niin arkipäivän kohtaamisissa kuin poliittisissa päätöksenteoissakin (Ahmed 2000, 98). Näillä päätöksillä ja näkemyksillä on vaikutusta myös kansainvälisesti adoptoitujen, ja tässä tapauksessa Etiopiasta ja Etelä-Afrikasta adoptoitujen elämään, siihen nähdäänkö heidät kuuluviksi suomalaiseen kulttuuriin ja osaksi sitä vai pidetäänkö heitä monikulttuurisina tai jonkin muun kuin suomalaisen kulttuurin edustajina. Tämä näkeminen jonakin vaikuttaa siihen, kuinka adoptoituja kohdellaan ja kuinka heihin suhtaudutaan, ja ovatko he erityisasemassa ”erilaisuutensa” vuoksi vai pidetäänkö heitä samanlaisina kuin muitakin. Arkipäivän kohtaamisia tapahtuu esimerkiksi päiväkodeissa, kouluissa, asuinympäristöissä ja työpaikoilla. Toisin sanoen erontekoa tutun ja vieraan välillä tehdään näissä jokapäiväisissä tilanteissa (Ahmed 2000, 99). Etelä-Afrikasta ja Etiopiasta adoptoidut voidaan ulkopuolelta ja heitä tuntematta luokitella kuulumaan maahanmuuttajiksi ja tuovan Suomeen monikulttuurisuutta, vaikka näin ei käytännössä olekaan.

Nykyisin arkipuheessakin kulttuurin käsitetään tarkoittavan korkeakulttuurin lisäksi ihmisten elämissentapaa kokonaisuudessaan, mikä käsitys on antropologista perintöä (Huttunen ym. 2005, 26). Kulttuurilla tarkoitetaan tietyn yhteisön tai kansakunnan merkitysten järjestelmää, joka jäsentää ja myös määrittelee arkipäivän elämää ja maailmankatsomusta, ja niin että ne ovat erilaisia kulttuurista toiseen siirryttäessä (Huttunen ym. 2005, 26–27; Hall 2003, 85). Toisaalta tämä käsitys tuottaa sen, että maailman nähdään jakautuvan selvärajaisiin kulttuureihin ilman, että niiden rajat voisivatkin olla liukuvia (Huttunen ym. 2005, 26–27). Lisäksi tämä käsitys tuottaa sen, että kulttuureja pi-

detään ikuisesti muuttumattomina, vaikka näin ei todellisuudessa ole (Huttunen ym. 2005, 26–27; Hall 2003, 86). Kulttuurit ja etnisyys uusiutuvat ja elävät jatkuvasti arkisen elämän mukana ja paikkojen vaihtuessa (Huttunen 2005, 117; Hall 2003, 111–112). Myös etnisyyden käsitteellä viitataan eri kulttuureihin ja eron tekemiseen eri kulttuurien ja etnisyyksien välille. Etnisyys voidaan määrittellä joko yksilön identiteettinä tai sosiaalisena kategoriana. (Huttunen 2005, 117, 126, 135.) Itsen ja oman kulttuurin määrittelyä ja kontekstoimista tapahtuu suhteessa muihin, kuten esimerkiksi Suomessa eläessä Suomeen ja suomalaisiin (Huttunen 2010, 53). Jaettu käsitys yhteisistä kulttuurillisista tavoista tuottaa yhteenkuuluvuuden tunnetta, tunnetta samaan yhteisöön kuulumisesta ja tunnetta yhteisestä identiteetistä (Hall 2003, 85). Kun henkilö kohtaa itselle uusia kulttuureita, hän joutuu pohtimaan niiden vaikutusta omiin ajatus- ja toimintatapoihin. Monet ihmiset, myös Suomessa, kokevat kuuluvansa useampaan kuin yhteen ainoaan kulttuuriin esimerkiksi kahden kulttuurin vanhempien tai maahanmuuttajataustan vuoksi. (Huttunen ym. 2005, 29.) Se, mikä tai millaiseksi suomalaisuus on aiemmin määritelty, on nykyisin muutoksen tilassa (Huttunen 2005, 118).

Tänä päivänä ei ole enää mahdollista miettiä suomalaisessa yhteiskunnassa sitä, millä nimellä kutsuisimme Afrikasta tai muualta Suomeen muuttaneita ihmisiä ilman, että heiltä itseltään kysytään mielipidettä tähän asiaan, koska heidän määränsä suomalaisessa yhteiskunnassa on lisääntynyt niin paljon. Useat monikulttuurisuuteen liittyvät käsitteet ovat tulleet Suomeen lainoina muista maista, jolloin ne eivät välttämättä sovellu Suomen yhteiskunnallisiin olosuhteisiin. Tämän vuoksi Suomessa ja Suomen kielessä käytettävistä käsitteistä ja niiden merkityksistä on käytävä keskustelua. (Huttunen ym. 2005, 17–18.) Aineistossani käydään läpi tätä kysymystä, että mitä nimityksiä on sopivaa käyttää viitattaessa henkilön juuriin Afrikassa ja onko adoptiovanhemmilla joitain erityisiä sanoja, joita he käyttävät puhuessaan lapsiensa afrikkalaisesta taustasta. Palaan näihin nimityksiin empiirisessä luvussa.

Kansalliset kulttuurit muodostuvat kulttuuristen instituutioiden lisäksi erilaisista symboleista ja representaatioista. Representaatioina voivat olla kertomukset kansakuntaa kohdanneista yhteisistä iloista ja suruista. Niitä esittävät myös tietyt yhteiset symbolit, rituaalit ja populaari kuvastot, mitkä ovat tunnistettavissa kaikille kansakunnan jäsenille. ”Kansallinen tyyppi” ruumiillistuu ihmisissä ja kohtaamisissa tunnistetaan ne henkilöt, joiden kanssa koetaan yhteenkuuluvuutta. Toisaalta yhteiset representaatiot tekevät eroa niihin, jotka eivät koe niitä omakseen. Samaan kansaan kuuluvia yhdistää oletettu yhteinen alkuperä. Globaali kuluttajuus ja kulttuurinen vaihto mahdollistavat kokemuksia yhteisistä ja jaetuista identiteeteistä, vaikka ihmiset ja kansat olisivatkin eri ajassa ja paikassa.

(Hall 1999, 47–49; Ahmed 2000, 98.) Globaali kuluttajuus ja kuvastojen liikkuminen maailmanlaajuisesti mahdollistavat kansainvälisesti adoptoitujen ja heidän perheidensä tiedon saamisen ja jakamisen Afrikasta, Etelä-Afrikasta ja Etiopiasta. Samat kuvat ja vaikutteet eri puolilla maailmaa vähentävät kansallisten kulttuurien koskemattomuutta. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, etteivät kansalliset kulttuurit säilyisi, sillä ne saavat ajan kuluessa uusia paikallisia muotoja. Uusista identiteeteistä esimerkkinä on Britanniassa käytettävä termi ”musta”, johon ryhmään kuuluvia hallitseva kulttuuri kohtelee ikään kuin he olisivat ”samoja” eli ei-valkoisiksi ja toisiksi luokiteltuja. Tähän ryhmään kuuluvat ovat mm. afrikkalais- ja aasialaistaustaisia henkilöitä. (Hall 1999, 47–49, 61, 69.) Suomessa nimitykset ja luokittelut ovat toisenlaisia johtuen historiasta ja maahanmuuttajien osuudesta väestössä.

Länsimaissa (tai valtakulttuurin edustajat pitävät) itselle vieraiden ja ”eksoottisten” kulttuurien (vähemmistökulttuurien) jäseniä pidetään enemmän kulttuurin ”vallassa” olevina kuin länsimaiden ihmisiä, joiden ajatellaan voivan ikään kuin vastustaa kulttuurin vaikutusta julkisessa arkipäivän elämässä ja heidän kulttuurinsa olevan pelkästään yksityiseen tilaan kuuluvaa (Huttunen ym. 2005, 28). Tällainen ajattelutapa on muita kansoja ja ihmisryhmiä toiseuttava ja hierarkkisesti alemmaksi asettava. Löytty siteeraa Ashcroftia ja kumppaneita eurosentrismin määritelmässä, jonka mukaan eurooppalaista kulttuuria pidetään oletusarvona ja mittapuuna, mihin muita kulttuureita verrataan. Esimerkiksi sosiaalisessa kohtaamistilanteessa henkilön ihonvärin (negatiivinen) huomiointi ja tunnistaminen saattaa olla stereotyyppistä erontekoa ja toiseutta ilmentävä seikka. (Löytty 2005, 162, 167–168.) Etelä-Afrikasta ja Etiopiasta Suomeen adoptoidut tunnustetaan kohtaamisissa muualta tulleiksi ja heillä olevan juuria toisaalla kuin Suomessa erityisesti heidän ”suomalaisesta” poikkeavan, tummemman ihonvärin vuoksi. Tämä voi aiheuttaa heidän luokittelemisensa erilaisiksi ja toisiksi sekä sen, että adoptoidut joutuvat selittämään ja kertomaan juuristaan. Seuraavassa kerron tarkemmin erilaisuuden ja toiseuden käsitteistä sekä niiden liittymisestä adoptoituihin ja heidän juuriinsa.

2.2 Erilaisuus ja toiseus – ihmisten kategorisointi

Ihmisten kategorisointi johonkin ryhmään antaa meille vihjeitä siitä, mitä tästä ihmisestä tulisi ajatella ja kuinka häneen tulisi suhtautua. Usein oletetaan, että tiettyyn ryhmään kuuluvalla henkilöllä

on myös tiettyjä ominaisuuksia ja toimintatapoja eli tietyn ryhmän jäsenillä on määrätynlaista kulttuurista tietovarantoa. Tällä tavoin ihmisille tuotetaan sosiaalisia identiteettejä. Kategorisointi ja niihin sisältyvät merkitykset tuottavat, ja myös ylläpitävät sosiaalista järjestystä (ks. myös Douglas, 2000). Kulttuurinen tietovaranto muodostuu tietystä historiallisesta ja paikallisesta tilanteesta, joten se ei voi olla täydellisesti kaikkien hiljaisesti jakamaa, vaan se edellyttää tietovarannon ääneen tai sanallisesti pukemista. ”Rodullinen” ja etninen luokittelu sekä niiden historia ovat osa kulttuurista tietovarantoa, mikä vaikuttaa edelleen ihmisten keskinäisissä kohtaamisissa. Etuoikeutetuksi määritelty ihmisryhmä määrittää ne standardit, joista poikkeaminen on erilaisuutta ja toiseutta. (Juhila 2004, 21–23, 25–26.) Laura Huttunen (2004, 154) kirjoittaa ulkomaalaisten tai niinä pidettyjen ja maahanmuuttajien kasvottomuudesta, minkä seurauksena heitä ei pidetä yksilöinä, vaan tietyn ryhmän edustajina ja osina. Ulkonäöltään suomalaisista poikkeavina pidetyt eivät sulaudu suomalaisten joukkoon ja olemaan ”yksi muista”. Heidät nähdään toisina ja toisenlaisina kuin he itse haluaisivat ja minkälaisina he itseään pitävät. Ihmisten luokittelu ja sen seuraukset tarkoittavat myös näkemisen ja katsomisen tai sen millaisena nähdään/millaiseksi nähdään tapoja. Suomalaisessa kulttuurissa tulisi tulla nähdyksi yksilönä, eikä osana jotakin eli kysymys on siitä, kuinka tässä voi onnistua henkilö, joka nähdään ”muuna”. Suomessa yksilö on tietynlainen: syntyperäisesti suomalaisiksi mielletty. Muut joutuvat todistamaan yksilöllisyyttään tai sitä, että myös he ovat ja voivat olla yksilöitä. (Huttunen 2004, 154.) Etiopiasta ja Etelä-Afrikasta adoptoidut poikkeavat ulkonäöltään suomalaisiksi mielletystä, jolloin heidät voidaan luokitella esimerkiksi ryhmään ”maahanmuuttaja” tai ”afrikkalainen”, joihin liitetään tiettyjä ennakko-oletuksia. Ulkonäöllään he myös sotkevat sosiaalista järjestystä, kun he eivät kuulu siihen muottiin, jota pidetään suomalaisille ominaisena.

Toiseus jäsentää suhdetta normin ja poikkeuksen sekä tutun ja vieraan välillä. Toiseus kuvastaa hierarkkisesti ihmisiä arvottavaa valtasuhdetta, jossa henkilö ajatellaan toista alemmaksi ja samalla erilaiseksi. Kun itselle vierasta arvioidaan, niin usein keskeisinä asioina ovat erottavina ja poikkeavina pidetyt piirteet ja ominaisuudet. Itseä ja vierasta yhdistävät tekijät jäävät puolestaan vähemmälle huomiolle. Tavallista on se, että yksi toiseuttavaksi huomattu ero, kuten ihonväri, herättää mielessä muita kyseiseen eroon liitettyjä stereotyyppisiä käsityksiä. Erilaisuudesta puhuminen verrattuna toiseudesta puhumiseen tuottaa sen, että myös ”meiksi” luokiteltu ryhmä pitää sisällään keskenään erilaisia ihmisiä. Merkittävää on siis miettiä sitä, milloin erilaisuus muuttuukin toiseudeksi. (Löytty 2005, 162, 182.)

Ihmisten ja kansojen status- ja valtaeroihin sisältyy lähes aina alempiarvoiseksi määriteltyyn koh-

distuvia kielteisiä stereotypioita (Liebkind 2000, 24). Ihmisten stereotyypittely yksinkertaistaa ihmiset muutamiksi ominaispiirteiksi, jotka nähdään olemuksellisina (essentiaaleina) ja luonnollisina. Stereotyypittely on osa symbolisen ja sosiaalisen järjestyksen ylläpitoa, missä erotetaan toisistaan normaali ja poikkeava tai johonkin kuuluva ja ei-kuuluva. Tällaista stereotyypittelyä ilmenee yksittäisten ihmisten lisäksi kokonaisten kansojen ja etnisten ryhmien kohdalla. Huomioitavaa on se, että stereotyypit viittaavat yhtäaikaaisesti sekä kuviteltuihin ominaisuuksiin että todelliseksi käsitettyihin. Ihmiset voivat jopa esittää stereotyypisiä tapoja ja hahmoja, koska niitä odotetaan heiltä. (Hall 1999, 189, 191, 199.)

Maailmaa voidaan hahmottaa erilaisten kategorioiden avulla, joihin sisältyy monenlaista kulttuurista tietoa (Jokinen & Huttunen & Kulmala 2004, 16). Toisten ihmisten luokittelu maailman hahmottamisen tapana on tyypillistä ihmisille ja teemme sitä automaattisesti ja luonnollisena osana jokapäiväisiä kohtaamisiamme. Tällöin mietimme mitä kohtaamastamme ihmisestä tulisi ajatella ja millainen suhde itsellä on kyseiseen henkilöön. Toisaalta se voi olla myös opittu tapa hahmottaa ympäröivää maailmaa. Erilaiset kategorisoinnit ovat osaltaan rakentamassa henkilön identiteettiä. Identiteetit voidaan kokea itsen ulkopuolelta tuleviksi ja myös pakottaviksi, jolloin joku muu määrittellee kuka ja millainen olet. Toisaalta ulkopuoliset määrittelyt voidaan myös kokea vahvistavina ja mahdollisuuksia avaavina. Usein identiteetti nähdään ulkoa ja sisältä päin tulevien määrittelyjen yhdistelmänä. (Jokinen ym. 2004, 16.) Identiteetti on käsitteenä ongelmallinen, koska se liitetään ”luonnollisesti” kulttuuriin ja kansaan sekä niiden ”omistamaan” maaperään. Tätä essentialisoivaa käsitystä identiteetistä on vaikea pyyhkiä pois, vaikka niin yritettäisiinkin. (Malkki 1992, 37.)

Ihmisen keho ja sen ominaispiirteet ovat kaikkien nähtävillä ja tällöin myös kehojen eroihin on helppo kiinnittää huomiota. Katse ja se kuinka katsotaan on usein ensimmäinen merkki siitä, että henkilöön on kiinnitetty huomiota hänen kehossaan olevien erojen vuoksi. Usein erot nähdäänkin olemuksellisina, vaikka ne ovatkin sosiaalisesti ja kulttuurisesti tuotettuja kategorioita. Yleinen toiseuden kuvasto, kuten se millaisina afrikkalaiset ja aasialaiset nähdään, vaikuttaa ulkoisten erojen huomioimiseen ja siihen millaisina muun muassa ulkomailta adoptoidut nähdään. Sukupuolella on myös merkitystä siinä, millaisena tietyn maalainen tai sellaiseksi oletettu mies/poika ja nainen/tyttö nähdään. Ympäristön mielestä erilaisuus on harvoin myönteisesti toivottava, kiinnostava ja pääoma tuova asia pienten lasten ja nuorten elämässä. Vasta aikuistuessaan erilaisuuden mukanaan tuomat hyödyt ja käyttömahdollisuudet sekä sen tuoma positio aukeavat myönteisenä tekijänä heidän elämässään. (Rastas 2002, 6, 8–9, 13.)

Nykyisin itselle ulkopuolinen vieras, kuten maahanmuuttaja tai oman ryhmän ulkopuoliselta näyttävä henkilö, ovat tulleet lähemmäksi, jopa omaan kotiin ja naapurustoon. Vieraan tuleminen lähelle on yhteydessä kansainväliseen henkilöiden, pääoman ja tavaroiden liikkeeseen. Se, että nykyisin puhutaan vieraan tulleen lähelle tarkoittaa sitä, että vieras on ollut aiemmin etäällä. Usein vieras huomataan, koska hänen ei katsota kuuluvan paikkaan, jossa hän on. Vieraaksi määritely ei ole kuka tahansa itselle tuntematon ihminen, vaan sellainen joka on jo aiemmin luokiteltu kuulumaan vieraisiin tai muukalaiseksi, jos hän on paikassa, johon hänen ei katsota kuuluvan. Ihonväri on yksi tällainen tunnistettava vieraan merkki tilanteissa, joissa se vertautuu valkoisen ja mustan välillä. Kohtaaminen vieraaksi tunnistetun kanssa tapahtuu kehon ja tunteiden ilmaisun kautta. Iho on tekijä, mikä erottaa ihmisen toisista ihmisistä ja erottaa ihmisen sisä- ja ulkopuolen toisistaan. Iho on ihmisten välinen raja. (Ahmed 2000, 13, 21, 38–39, 45, 55; vrt. Rastas 2002, 6, 8–9.)

Eurooppalaiset ovat kuvanneet viimeistään 1800-luvulta lähtien Afrikkaa pimeänä maanosana, mikä kuvastaa sen valtaväestön ihonväriä ja sivistystasoa. Pimeä maanosa on edustanut vertaus- ja vastakohtaa valkoiselle Euroopalle ja sen ihmisille. Nykyisinkin Afrikkaa kuvataan hyvin stereotyyppisesti ja myyttisesti, kuten hirmuhallitsijoilla, kehitysavun varassa elävillä laiskoilla maalaisilla sekä romantisoimalla ”luonnonkansoja” ja tummia urheilijoita. Länsimaalaisten on usein myös vaikeaa mieltää sitä, että myös Afrikan pääkaupungit voivat olla suurkaupunkeja ja ”länsimaisia”, koska Afrikkaa koskeva kuvasto ei niitä juurikaan näytä. Kaupungit eivät ole oikeaa ja aitoa Afrikkaa, ainostaan maaseutu ja alkukantaiset olosuhteet. Afrikasta on myös ollut helpompi puhua yhtenäisenä kokonaisuutena, kuin vaikka Euroopasta, mikä osaltaan osoittaa Afrikan hallinnan vaikeutta. Nykyisenä tietoverkkojen ja muiden globaalien yhteyksien aikakautena Afrikka usein edelleen mielletään etäällä ja kaukana olevaksi. Afrikka on sittemmin tullut Suomeen saakka maahanmuuttajien muodossa. Afrikkalaiset kuvaavat harvoin itse omaa maanosaansa ja sen maita, vaan yleensä kuvaajana on eurooppalaiset tai länsimaiset toimijat.³ (Löytty 2008, 12–15, 20–21, 38, 43.)

Perinteinen ”rotuja” esiin tuova puhetapa korostaa binaarisia vastakohtaisuuksia, kuten sivistynyt valkoinen ja villiintynyt musta. Tässä puhetavassa käytetään vastakkainasettelua, mikä on mustien ja valkoisten ”rotujen” biologisten ominaispiirteiden välillä. Valkoisiin ihmisiin liitetään kulttuurille

3 Hyvänä poikkeuksena on kuitenkin Helsingin Taidemuseossa ajalla 20.8.2010 – 17.1.2011 ollut näyttely nimeltä Peekaboo. Uusi Etelä-Afrikka, missä esitellään eteläafrikkalaista nykytaidetta. Keskeisenä teemana on jatkuvaa murrosta käyvä yhteiskunta. Näyttelyn esittelytekstissä on mm. ”Etelä-Afrikan nykypäivä ja eurooppalainen taidehistoria kohtaavat odottamattomilla tavoilla”. Taiteen keinoin on mahdollista luoda toisenlaista kuvaa Afrikasta. Lisäksi tänä vuonna nykytaiteen museo Kiasmassa järjestettävässä Ars11 -näyttelyssä teemana on Afrikka.

ominaisia tekijöitä, kuten muodollista hallintoa, oppineisuutta, hienostuneisuutta, järkeä ja sivistynyttä itsehillintää. Mustiin ihmisiin puolestaan liitetään tekijöitä, jotka yhdistetään luontoon. Näitä ovat mm. vaistonvaraisuus, avoin tunneilmaisuus, riippuvuus tavoista ja rituaaleista sekä hallinnollisten instituutioiden kehittymättömyys. Luonto ja kulttuuri on tällöin nähty toisilleen vastakkaisina asioina. (Hall 1999, 166–168.)

2.3 Transnationaalisuus ja juuret

Tämän tutkielman kattavana teemana ovat kansainvälisesti Suomeen adoptoitujen juuret ja yhtenä esimerkkinä siitä ovat Etiopiasta ja Etelä-Afrikasta adoptoidut. Näistä maista adoptoidut ilmentävät ulkonäöllään perimäänsä toisaalla kuin Suomessa, mikä johtaa siihen, että he kohtaavat ihmisiä ja tilanteita, joissa he joutuvat ottamaan kannan juuriinsa. Heidän afrikkalaiseksi mielletty ihonvärinsä ja hiuslaatunsa ovat toisaalla olevien juurien merkitsijöitä. Myös se tosiasia, että henkilö on kansainvälisesti adoptoitu toiselle puolelle maapalloa on tekijä, mikä aiheuttaa pohdintaa oman itsen paikasta ja paikantamisesta sekä biologian, kulttuurin ja ympäristön vaikutuksista itseän ja käsityksiin itsestä. Juurien sisällölliset merkitykset ja niiden rakentamisprosessi on hyvin yksilöllinen tapahtuma, ja joillekin juuret, paikansipa ne minne tahansa, ovat hyvin tärkeitä ja merkityksellisiä, kun taas toiset päätyvät siihen tai kokevat, etteivät juuret ole heille kovinkaan merkityksellinen asia.

Usein maahanmuuttajiksi määriteltävillä ihmisillä on suhteita moniin maantieteellisiin paikkoihin, mitkä osaltaan tuottavat kulttuurista ja sosiaalista järjestystä. Transnationaalit eli rajat ylittävät ja kansainväliset suhteet ja verkostot ovat epävirallisia ja ruohonjuuritasolla toimivia. Näillä ihmisillä on suhteita nykyisen asuinmaansa ulkopuolella oleviin ihmisiin, paikkoihin ja sosiaalisiin verkostoihin. Suhteet voivat olla aivan konkreettisia ja materiaalisia tai toisaalta ne voivat olla symbolisia ja mentaalisia. (Huttunen 2004, 138, 150; Huttunen ym. 2005, 33.) Kansainvälisesti adoptoiduilla on transnationaalit juuret, jotka ilmenevät arjessa jo heidän ulkonäkönsä vuoksi, ja he muodostavat näin muista suomalaisista eroavan ryhmän. Usein ympäristö tunnistaa näiden ihmisten juuret Suomen ulkopuolelle, jolloin he joutuvat pohtimaan ja selittämään omia juuriaan sekä miettimään suhdettaan synnyinmaahansa. (Rastas 2007, 22, 24, 27, 70, 111.) Transnationaali käsitteen lisäksi voidaan käyttää käsitettä diaspora kuvaamaan valtioiden rajat ylittäviä suhteita (Huttunen ym. 2005, 33). Yleisesti diasporalla tarkoitetaan ryhmiä, jotka ovat joutuneet lähtemään tietystä paikasta sodan

tai muun katastrofin vuoksi ja levittäytyneet sitä kautta eri puolille maailmaa (Huttunen ym. 2005, 33–34; Hall 2003, 106). Diasporisella ryhmällä on siis yhteinen alkuperä. Lähtömaa pysyy kuitenkin kaikille sieltä lähteneille yhteisenä keskuksena. Transnationaali kuvaa väljempää verkostoa kuin diaspora. Koontana sanoen: ihmiset voivat identifioitua yhtä aikaa useisiin kulttuurisiin ryhmiin ja yhdistää niiden käytäntöjä omassa elämässään. (Huttunen ym. 2005, 33–34.)

Etiopiasta ja Etelä-Afrikasta adoptoiduilla suhde synnyinmaahan voi olla nimenomaan symbolinen ja mentaalinen suhde, kuten myös heidän adoptiovanhemmillaan. Ovatko kansainvälisesti adoptoidut sitten myös diasporassa eläviä, esimerkiksi afrikkalaisten diasporaan kuuluvia tai osallisina siinä, vaikka adoptoidut itse eivät ole voineet vaikuttaa millään tavalla lähtemiseensä synnyinmaasaan ja -maanosastaan? Toisaalta lapset ovat lähteneet henkilökohtaisen katastrofin vuoksi, millä tarkoitan heidän vanhempien hylkäämäksi joutumistaan. Vanhempien hylkäämiseen vaikuttavina tekijöinä ovat yksilöllisten tekijöiden lisäksi yhteiskunnalliset olosuhteet, mitkä eivät mahdollista lasten huoltamista ja kasvattamista heidän synnyinperheissään. Adoptioon luovutetuille ei myöskään ole löytynyt sopivaa perhettä lähtömaasta, jolloin he ovat joutuneet ikään kuin diasporaan, ja heidät on luovutettu toisen valtion kansalaisille.

Liisa Malkki (1992) on kirjoittanut pakolaisten asemasta suhteessa kotimaahan, kansakuntaan ja kuulumiseen. Mielestäni hänen tutkimustaan voi käyttää myös muiden maasta lähteneiden elämän tarkasteluun, ja tässä tapauksessa kansainvälisesti adoptoitujen elämän ja heidän juuriensa määrittelyyn. Juuret on metaforinen käsite, millä tarkoitetaan sidoksia ihmisten ja paikkojen välillä, ja minä ihmiset usein määrittelevät ja kuvaavat identiteettinsä osaksi. Ihmiset voivat kokea kuuluvansa tiettyyn paikkaan esimerkiksi muistojen avulla ja he myös voivat rakentaa mielessään tietystä paikasta kotimaan ja kansakunnan itselleen, johon he kokevat kuuluvansa. Kuuluminen johonkin paikkaan ja kansaan on yleensä tärkeää ihmisille se, että on osa jostakin. Asioiden kansallinen järjestys ja kansojen maailmankartat vaikuttavat tässäkin eli siinä mihin ihminen itse itsensä määrittelee kuuluvansa ja mihin muut puolestaan luokittelevat hänet. Aina nämä itsen ja muiden määrittelyt eivät kuitenkaan kohtaa toisiaan. Arkielämässä asioiden kansallinen järjestys nähdään usein luonnollisena ilman kyseenalaistamista ja ajatusta siitä, että voisivatko asiat olla toisinkin, kuin mihin on totuttu. Yleisissä puhetavoissa kansakuntia kuvataan genealogisena puuna, joka on juurtunut tiettyyn maaperään ja kukin ihminen voi olla osa yhtä puuta, ei useampaa (ks. myös Hall 2003, 91–92). Tämä on hyvin essentialistinen käsitys maailman tilasta ja ihmisten jakautumisesta eri alueisiin. Tällainen olemuksellistava käsitys on myös ajatus kulttuurin ja kansan välisestä yhteydestä, ja erityisesti nii-

den molempien sisäsyntyisestä kuulumisesta tiettyyn maaperään ja, että ne myös syntyisivät tietystä maaperästä. Malkki (1992, 29) lainaa Arjun Appaduraita, jonka mukaan ihmiset ovat ikään kuin vangittuja tiettyyn paikkaan. Tällöin ihmiset nähdään vain tiettyyn alueeseen ja maaperään kuuluviina, ja muualla he ovat vieraita. Kansat ja kulttuurit juurrutetaan kasvien lailla tiettyyn (kansalliseen) maaperään, mikä nähdään luonnollisena asiana. Tämä tapa nähdä maailman järjestys heijastuu myös kielenkäyttöön ja sosiaaliseen toimintaan. Kansat ja ihmiset voivat kuitenkin luoda muualla tai maanpaossa eläessään elämän, mikä on sidoksissa sen hetkisiin olosuhteisiin. Malkin mukaan on liian yksinkertaistavaa pitää vain syntymäpaikkoja ja kansalaisuuden astetta mittarina ihmisten juurille ja identiteeteille. Ihmiset kuitenkin muovaavat elämänsä aikana monenlaisia siteitä ja kiintymyksiä paikkoihin elämällä niissä sekä muistamalla ja kuvittelemalla niitä. Usein identiteettiä pidetään muuttavana ja prosessinomaisena sekä osin itse rakennettuna ja osin muiden määrittelynä. Identiteeteille on siis olemassa lukuisia määrittelyjä, mutta ehkä keskeistä on pitää niitä juurakkomaisina, mitkä levittäytyvät ja kasvavat eri suuntiin ja paikkoihin. Eli ne ovat juuret, mutta ne eivät ole paikallaan pysyviä tai niistä ei voi sanoa, mitkä ovat ”oikeat” tai ”alkuperäiset” juuret. (Malkki 1992, 24–25, 27–31, 36–38.)

Kansainvälisesti adoptoiduilla tämä tarkoittaisi sitä, ettei synnyinmaa välttämättä ole ainut juurien paikka, vaan se voi muodostua monista eri paikoista ja kanssakäymisistä. Myös omat mielikuvat ja muistot sekä suhteet tiettyjen paikkojen ihmisiin vaikuttavat siihen, mitä pidetään omina juurina. Henkilön sosiaaliset suhteet ovat osaltaan rakentamassa juuria, sillä usein paikat muistetaan tiettyjen (itselle merkityksellisten) ihmisten kautta. Syntymämaan lisäksi juuret voivat esimerkiksi olla Kuopiossa ja Suomessa sekä sillä tietyllä kadulla, mistä lapsi on löydetty. Juurien paikka ja paikat sekä suhde niihin voivat myös muuttua elämän kuluessa. Juuret ovat täten hyvin moninainen kysymys ja ne muodostuvat yksilöllisesti jokaisen elämänhistorian mukaisesti. (Vrt. Rastas 2007, 25.)

Juuret ovat kuulumisen tunnetta johonkin paikkaan tai paikkoihin sekä suhdetta niihin ja niissä oleviin ihmisiin. Paikkoihin ja ihmisiin on yleensä tunteenomainen suhde ja sidos. Tämän lisäksi tietyn paikan voi aistia hajuina, ääninä, kosketuksina ja muistoina. Juuret on monikollinen sana, joka kuvastaa niiden ulottumista eri paikkoihin ja suuntiin. Usein juuret liitetään henkilön sekä hänen vanhempiansa ja esivanhempiansa historiaan ja alkuperään, mikä on kytköksissä tiettyyn paikkaan tai paikkoihin. Näin ajatellen juuret ovat pikemminkin kuin rihmasto, jota kansallisvaltioiden rajat eivät pysty määrittämään ja rajoittamaan. Siirtolaisilla ja maahanmuuttajilla koti voi olla useammassa paikassa. Juurien ei kuitenkaan tarvitse rakentua pelkästään tai edes ollenkaan perimän varaan, vaan

ne voivat muodostua myös yhteenkuuluvuuksina ja kiinnittymisenä eli juurtumisena johonkin paikkaan ja joihinkin ihmisiin. Tällöin ne ovat yksilökohtaista juurtumista ja oman paikan rakentamista. Käsitteen juuret voi ymmärtää ihmisiä, ryhmiä ja paikkoja yhdistävänä ja erottavana tekijänä. (Rastas 2007, 25–26; Ahmed 2000, 77, 86–87, 89, 92; Nash 2003, 180.)

Periytyminen on kehollista perimää sekä lisäksi se on muistoja, kulttuuria, perintöä ja sukuhistoriallista tietoa. Etnisyydet ovat myös perittyä ja jaettua kulttuurillista kompetenssia sekä yhteisiä esiisiä, mutta ne voivat myös ylittää tai hylätä kansallisvaltioiden rajat. Silloin kun henkilöllä on genealoginen yhteys tiettyyn paikkaan ja kulttuuriin, niin se on rutiininomainen takaja oikeuteen sanoa ”tämä on minun kulttuurini”. Verisiteiden ja ”oikean sukulaisuuden” tilalle on nykyisessä globaalissa maailmassa tullut jaettu kiinnostus sukulaisuutta kohtaan, mikä tässä tapauksessa tarkoittaa sosiaalista suhdetta ja yhteistä kiinnostusta tietyn maan tai kansan juuriin. Internetin aikakaudella tämä voi myös tarkoittaa virtuaalisukulaisuutta, kun yhteisistä juurista puhutaan erilaisilla keskustelupalstoilla ja -sivustoilla. (Nash 2003, 181, 195.)

Anna Rastaa tutkimat lapset, nuoret ja aikuiset, joilla on siteitä Suomen ulkopuolelle pitävät näitä siteitä itselleen arvokkaana asiana sekä sosiaalisena ja kulttuurisena pääomana, mutta ulkopuoliset ihmiset eivät välttämättä arvosta siteitä niin paljoa. (Rastas 2002, 13.) Toisaalta taas Suomessa kasvaminen ja eläminen tuottaa kansainvälisesti adoptoiduille yleensä jonkinlaiset juuret, suhteen ja kuulumisen tunteen kasvupaikkaan (Rastas 2007, 27).

2.4 Adoptiotutkimus

Seuraavaksi esittelen eri tutkijoiden tekemää adoptiotutkimusta, joissa pääpaino on kansainvälisissä adoptioissa. Isobritannialaisissa ja yhdysvaltalaisissa tutkimuksissa on tutkittu myös henkilöitä, jotka on adoptoitu eri etnisten ryhmien välillä (transracial adoption)⁴. Yleensä tämä tarkoittaa tummaihaisen lapsen adoptoimista valkoihoiseen perheeseen. Kaikille esittelemilleni tutkimuksille on yhteistä adoptoitujen juuriin, kulttuuriin, identiteettiin ja kuulumiseen liittyvät kysymykset.

4 Englanninkielessä käytetään kansainvälisistä adoptioista käsitettä ”intercountry adoption”. Puolestaan maan sisäisissä adoptioissa, joissa eri etnisestä ryhmästä oleva lapsi adoptoidaan toiseen etniseen ryhmään, käytetään käsitettä ”transracial adoption” ja henkilöstä ”transracially adopted”. Suomenkielessä ei ole sille täysin vastaavaa käsitettä, mutta olen kääntänyt sen transetniseksi adoptioksi.

Kansainvälisissä adoptioissa lapsi joutuu eroon syntymämaastaan, biologisista sukulaisistaan ja kansallisesta alkuperästään, ja hän saa adoption kautta yleensä kokonaan uuden identiteetin. Tämä tarkoittaa uuden nimen, perheen, kulttuurin ja kansallisuuden saamista. Katkaisu entisestä elämästä merkitsee eroa kaikesta siitä, mikä muodosti perustan lapsen kuulumisesta tiettyyn perheeseen ja kansaan. Adoptiossa menneisyys leikataan pois, eikä entistä identiteettiä enää ole (voi tietysti miettiä, millainen identiteetti vauvana adoptoidulla voi olla), vaan lapsi upotetaan tai juurrutetaan uuteen paikkaan ikään kuin hän ei olisi koskaan liikkunutkaan mistään mihinkään. (Yngvesson 2005, 25–26.) Adoption myötä lapsi siis kuuluu uuteen paikkaan (Yngvesson 2003, 7). Yngvesson lainaa Anderssonia (1991), jonka mukaan Ruotsissa ja muissa Länsi-Euroopan maissa, joissa kansainvälisiä adoptioita on ollut pidempään kuin Suomessa, oli 1960–70 -luvulla vallalla ajatus siitä, että eri etniseen ja ”rodulliseen”⁵ ryhmään kuuluva adoptoitu lapsi tulee sulauttaa täysin adoptiovanhempien kulttuuriin ja lapsen tulee erottautua kokonaan menneisyydestään (Yngvesson 2003, 8; Yngvesson 2005, 26). Sama sulauttamisen diskurssi oli aiemmin vallalla myös Yhdysvalloissa, missä adoption ajateltiin olevan suoraviivaista; adoptoitu tulee uuteen maahan ja hän yksinkertaisesti kasvaa siellä valkoiseksi amerikkalaiseksi valkoisessa perheessä. Mennyt poistettiin ja hylättiin kokonaan. Alkuperään liitettävien ”rodullisten” merkkien ajateltiin olevan helposti käsiteltävissä, eikä ”rotua”, adoptiota ja menetystä juurikaan huomioitu. Volkmanin mukaan monet adoptoidut ovat kyseenalais-taneet tällaiset näkemykset ja tavat toimia adoptoitujen kohdalla, koska heillä itsellä on ollut vaikeuksia paikantaa itseään ulkoisen olemuksen ja sisäisten tuntemuksien ollessa keskenään ristiriidassa. (Volkman 2005a, 4–5; Volkman 2005b, 83, 85.)

Myöhemmin (1990-2000 -luvulla) on ryhdytty huomioimaan sitä, että lapsella voi myös olla siteitä toiseen paikkaan ja toisiin henkilöihin biologisten juuriensa vuoksi (Yngvesson 2005, 27). 1990-luvulla alkanut diskurssi monikulttuurisuuden ylistyksestä on myös vaikuttanut tähän ajattelutavan muutokseen (Volkman 2005b, 84). Näkemyksiä on siis kaksi: täydellinen katkaisu entiseen elämään tai entisyyden mukana kuljettaminen ja sen säilyttäminen. Säilyttämisen näkemyksessä lapsi kuvitellaan osaksi synnyinäitiään tai synnyinkansaansa, jolloin lapsi ikään kuin vedetään toistuvasti takaisin synnyinmaan maaperään. Näkemyksissä on kysymys myös siitä, pidetäänkö lasta irrallisena yksikkönä vai jonnekin juurtuneena. (Yngvesson 2003, 8; Yngvesson 2005, 26–28.) Adoptoitu lapsi ei ole irrallinen, vaikka hänet on laillisesti irrotettu syntymämaastaan, vaan hän on aina lähtöisin jostakin ja joltakin (Yngvesson 2003, 23; Yngvesson 2005, 43). Vaikka lapsi olisikin hylätty, niin hän ei ole koskaan äiditön, vaan hänen synnyinäitinsä on olemassa jossakin, vaikka hän olisi kuol-

5 Käytän rotu -sanana ympärillä lainausmerkkejä kuvastamaan sitä, etten itse hyväksy ihmisten luokittelua eri rotuihin.

lutkin (Yngvesson 2005, 43). Alunperin lapsi on syntynyt toisille vanhemmille tai ainakin toiselle äidille, ja siinä juuri on adoptioperheen ristiriitaisuus eli kuinka yleensä suljetuksi miellettyyn perheyhteisöön voi sisällyttää ajatuksen myös toisista vanhemmista ja toisesta perheestä (Högbacka 2009, 162).

Barbara Yngvessonin (2005, 26–28) mukaan kansainvälisen adoption poissulkevalle tai katkaisevalle tarinalle on vaihtoehtoinen tarina, jossa adoptointiin liittyy monenlaisia yhteyksiä, kuten adoptiovanhemmat ja adoptoitu lapsi, adoptioperhe ja biologinen perhe sekä adoption kohdemaata ja adoptoituva maa. Tämä vaihtoehtoinen tarina tarkoittaa myös sitä, etteivät adoptoitu, adoptiovanhemmat ja syntymävanhemmat ole irrallisia, vaan heillä on ollut elämää ennen adoptiotakin. (Ks. myös Pärssinen-Hentula 2007.) Menneisyyden tapahtumien uudelleen järjestäminen pitää sisällään monia eri prosesseja niin adoptoidulle kuin adoptiovanhemmillekin, missä vähintäänkin menneisyys ja nykyisyys keskustelevat keskenään ja niin, etteivät ne syrjäytä toisiaan. Jos lapsi on adoptoitu vauvaikäisenä, niin vanhemmat voivat ajatella, ettei heiltä juurikaan puutu tietoja lapsen kehityksellisistä asioista ja ainoa täydennettävä tekijä on lapsen ”kulttuuri”. (Yngvesson 2005, 31–32.)

Yngvesson kuvaa adoptoitua ikään kuin välitilassa olevaksi, kun hän kaipaa synnyinmaataan ja biologista äitiään ja toisaalta taas elämänsä todellisuuden ollessa "uudessa" kotimaassaan. Adoptoidun tunteet omasta itsestä ja identiteetistä voivat olla sekavat ja hän voi kokea olevansa kuin myrskyn silmässä. Tällöin hän on yhtäaikaaisesti itselleen tuttu ja vieras tai kaipaa syntymävanhempiaan ja on tyytyväinen nykyiseen tilanteeseen adoptiovanhempiansa kanssa. Adoptoidut voivat kysyä mihin heidän juurensa kuuluvat ja keiltä he näyttävät, mikä puolestaan tuo toiveen nähdä joku joka on samannäköinen kuin mitä itsekin on (ks. myös Volkman 2005b, 101). Synnyinmaa kuvitellaan usein jollain tavoin myyttisenä ja, että sinne olisi mahdollista palata kokonaan. Todellisuudessa tämä on realistista vain harvoin tai ei juuri koskaan. Myyttisyyttä rikkovat taloudelliset kustannukset ja välitekiäjät, joita adoptioon liittyy. Adoptiovanhemmat ovat maksaneet eri kokoisia summia saadakseen lapsen itselleen. Välitekijöinä voivat olla biologinen äiti, lastenkoti, adoptiopalvelun antaja ja oikeustalo, jossa adoptio laillistetaan sekä vastaanottavan ja lähettävän maan tai kansojen historialliset yhteydet. (Yngvesson 2005, 26–28, 31, 44.)

Myös adoptiovanhemmat kokevat ristiriitaisia tunteita, sillä heidän adoptoitu lapsensa on toisaalta hyvin tuttu ja toisaalta tuntematon toinen, ja he yrittävät täyttää itsensä ja lapsensa välistä kuilua esimerkiksi juurimatkan avulla. Kuilun ja ristiriitaisuuden aiheuttaa se, että lapsen juuret ovat toisel-

la puolella maapalloa ja osa vanhemmista ajattelee lapsen kuuluvan sen vuoksi toisaalle. Juurimatka on pikemminkin suhdetta avaava kuin sulkeva tekijä, etenkin jos lapsi/lapset ja vanhemmat tekevät sen yhdessä. Toisaalta juurimatka voi myös synnyttää tuota kuilua, kun käydään paikoissa, jotka liittyvät lapsen hylkäämiseen. Lisäksi juurimatalla perhe kohtaa tuntemattoman ”toisen” eli mahdollisesti syntymä-äidin ja maan, jonka pitäisi olla ”osa minua”, mutta monimutkaisuus estää sitä olemasta tuo osa. Adoptoidulle juurimatka konkretisoi valinnan hetken, jolloin hänet on valittu adoptoitavaksi toiseen maahan ja nykyiseen elämään, ja samalla valinnan hetkellä elämä synnyinmaassa on suljettu. Juurimatkan voi ajatella olevan ”katkaistujen” juurien etsintää. (Yngvesson 2005, 32, 34, 36–37.) Toisaalta juurimatkan jälkeen adoptoitu pystyy kertomaan synnyinmaastaan, jos siitä häneltä kysytään, kun hänellä on uusia muistoja ja konkreettisia kokemuksia maasta. Kokeemukset ovat nimenomaan omia kokemuksia, eivätkä pelkästään vanhempien kertomia tarinoita maasta ja adoptoidun juurista.

Lapsella itsellään voi myös olla muistoja synnyinmaastaan, jos hän on ollut muutaman vuoden ikäinen ennen kuin hänet on adoptoitu. Muistoilla on vaikutuksensa identiteetin rakentamisessa. Juurimatkan oletetaan kokonaistavan adoptoidun identiteetin, kun se olisi ilman sitä pirstoutunut. Juurimatalla ajatellaan olevan sama vaikutus myös adoptiovanhemmuudelle. Adoptoidulle ja hänen adoptiovanhemmilleen adoptio on prosessi, mikä ei koskaan voi olla täysin valmis tai eheä, sillä kaikkiin kysymyksiin ei ole koskaan mahdollista saada vastauksia. Monille adoptoiduille epävarmuutta aiheuttaa se, mihin he kuuluvat. Epävarmuuteen vaikuttaa mm. lähtö- ja tulomaan välinen epäsymmetria ja kaikki mitä se pitää sisällään. (Yngvesson 2005, 28–29, 31–32, 34–37.)

1990-luvun lopussa näkemys identiteettien sosiaalisesta rakentumisesta alkoi saada jalansijaa länsimaissa ja sitä sovellettiin, ja sovelletaan yhä, kansainvälisesti adoptoitujen kohdalla esimerkiksi säilyttämällä lapsen alkuperäinen nimi, opettelemalla ”syntymäkulttuuria”, kuvittelemalla biologiset vanhemmat ja matkustamalla synnyinmaahan. Tällä tavoin adoptoidut voivat löytää oman moninaisen identiteettinsä. (Ks. myös Howell 2006; Högbacka 2009; Dorow 2006; näistä tutkimuksista tarkemmin tuonempana.) Toisaalta nämä käytännöt ovat herättäneet kiivasta väittelyä siitä, mitä ”kulttuuri” voi oikeasti tai oikeastaan tässä yhteydessä tarkoittaa ja kuinka kulttuurinen kompetenssi synnyinmaan kulttuuriin on mahdollista saavuttaa. Lisäksi yhteyden luomisen vaikeus synnyinmaan yhteisöön on herättänyt ajatustenvaihtoa. Keskeinen kysymys tässä keskustelussa on se, miksi kulttuuria pidetään nykyisin niin tärkeänä kansainvälisissä adoptioissa. (Volkman 2005a, 5, 11.)

Adoptiovanhemmat ovat usein surullisia siitä, ettei heillä ole mitään tietoa tai mitään yhteyttä lapsen biologiseen sukuun, mistä on Volkmanin mukaan seurauksena valtava kiinnostus lapsen ”kulttuuria” kohtaan. Lapsen geneettistä perimää on siis usein vaikeaa tai jopa mahdotonta seurata tai saada siitä tietoa, mutta lapsen kulttuuriperinnöstä on yleensä hyvät mahdollisuudet saada tietoa, opiskella ja vahvistaa sitä. (Volkman 2005b, 96–97.) Adoptoidun lapsen synnyinmaan kulttuuriin voi päästä sisälle hakumatalla ja/tai juurimatalla koettujen eksoottisten makujen, tapojen ja hajujen avulla sekä kertomuksilla ja valokuvilla matkasta sekä konkreettisilla esineillä, jopa synnyinmaan mullalla (Yngvesson 2005, 28–29). Kulttuuriperinnön sijaan voidaan myös puhua lapsen syntymäkulttuurista (birth culture), mikä tosin on ristiriitainen käsite. (Volkman 2005b, 97). Kukaanhan ei saa kulttuuria synnyinlahjana, vaan se opitaan sosialisatiossa merkityksellisten toisten avulla ja elämän myötä (Ks. esim. Berger & Luckmann 1995).

Sosiaalityöntekijät ja adoptiopalvelun antajat voivat korostaa adoptiovanhemmille lapsen alkuperäisen kulttuurin merkitystä ja erityisesti sitä, ettei lasta pyrittäisi pakolla tai tarkoituksellisesti sulautamaan kokonaan adoptiovanhempien kulttuuriin, vaan kasvatuksessa huomioitaisiin myös lapsen alkuperä. Oletettu kaipaus omaan kulttuuriin on muutettu kulttuurituotteiksi ja esitystavoiksi, kuten esineiksi ja tietyn kulttuuriryhmän tapaamisiksi. Muun muassa näiden avulla vanhemmat pyrkivät luomaan yhteyden lapsen kulttuuriin. Joskus adoptoidun lapsen syntymämaasta tulee perheelle ikään kuin kuviteltu paikka, ja siihen liittyvät merkitykset ruumiillistuvat lapsessa, siellä otetuissa valokuvissa ja syntymämaasta tuoduissa käsin kosketeltavissa esineissä. Lapselle syntymäpaikan kulttuurin erinomaisuutta saatetaan iskostaa sillä ajatuksella, että lapsi voisi olla synnyinpaikastaan ylpeä. Tällöin kuitenkin unohdetaan synnyinmaassa olevat kielteiset asiat. (Volkman 2005b, 82–84, 89–92.) Tosin tällainen toimintatapa on lapsen suojelua, ainakin siihen asti kunnes lapsi on valmis käsittelemään synnyinpaikan huonot asiat.

Kansainvälisesti adoptoineet vanhemmat saattavat luoda mielessään andersonilaisen⁶ kuvitellun yhteisön toisten adoptiovanhempien kanssa eli vanhempien kanssa, joita he eivät ole todellisuudessa koskaan tavanneet. Yhteyttä luodaan samaan aikaan ja samasta maasta adoptoineiden kanssa, mikä osaltaan normalistaa heidän perheensä, koska muutkin adoptiovanhemmat ovat samannäköisiä kuin hekin: vanhemmat ovat vaaleita ja lapset tummia, vanhemmat muistuttavat toisiaan ja lapset toisiaan.

6 ”Andersonilaisella” tarkoitetaan Benedict Anderssonin (2007) teoksen ”Kuvitellut yhteisöt: nationalismin alkuperän ja leviämisen tarkastelua” perusajatusta kuvitelluista yhteisöistä ja niiden luonteesta, jolloin ihmiset kokevat kuuluvansa johonkin tiettyyn ryhmään yhteisen ominaisuuden perusteella, mutta todellisuudessa he eivät ole koskaan kasvokkain vuorovaikutuksessa näiden toisten ihmisten kanssa.

(Howell 2006, 76–79.) Sukulaisuutta tai yhteyttä syntymämaahan voi myös ajatella olevan samasta maasta tai samasta orpokodista adoptoitujen välillä eli ”sukulaisuutta” ja kuulumista voi olla monenlaista, ja ilman varsinaisia verisiteitä (Volkman 2005b, 104–105; vrt. Högbacka 2009).

Nykyisin on paljon keskusteltu myös siitä, kuinka adoptiovanhemmat ja adoptoitu itse voivat vastata lapsen taustaa ja juuria koskeviin kiusallisiin ja vaikeisiin kysymyksiin, joita perheen ulkopuoliset henkilöt ja täysin tuntemattomatkin ihmiset esittävät. Kysymyksiä perheen biologisista suhteista esitetään etenkin perheille, jotka ylittävät ”rodulliset” linjat, kuten usein on kansainvälisissä adoptioissa. (Volkman 2005b, 96–97.)

Sara K. Dorow (2006) on tutkinut Kiinasta Yhdysvaltoihin adoptoituja ja heidän perheitään. Suurin osa näistä perheistä kannatti moniarvoista suhtautumista lapsen syntymäkulttuuriin ja sitä, että lapsen kulttuuri olisi monimuotoista. Tästä yhtenä esimerkkinä on adoptoidun lapsen alkuperäisen nimen säilyttäminen ainakin osana hänen (uutta) nimeään, joka kuvastaa lapsen ajallista ja paikallista historiaa. Toisaalta monet vanhemmat pohtivat sitä, kuinka kiinalainen ja amerikkalainen identiteetti tulisi yhdistää ja mikä olisi lapselle hyväksi, jottei hän tuntisi oloaan epämukavaksi muiden amerikkalaisten seurassa ja siinä, että hänet "pakotetaan" ilmentämään ja oppimaan kiinalaista kulttuuria. Dorow'n mukaan adoptoidun kulttuurisen identiteetin rakentaminen ei ole yksiselitteistä ajatellen sitä, kuinka yksilö pystyy yhdistämään itsensä, perheensä, yhteisönsä ja kansallisuutensa erilaiset tarinat ja yhdistämään niistä oman kokonaisen identiteettinsä. Kysymys on siitä kuinka perhe yhdistää tai pystyy yhdistämään erilaiset luokittelut siitä, mihin he ja heidän lapsensa kuuluvat. (Dorow 2006, 216–217, 222.)

Norjalaisen tutkijan Signe Howell'n mukaan Länsi-Euroopassa pidetään kansainvälisesti adoptoituja kuuluvina kansaan, johon heidät on adoptoitu huolimatta heidän ulkonäöllisestä erilaisuudestaan ja poikkeavuudestaan. Pohjoismaihin adoptoidut eivät juurikaan itseään kuvaillessaan käytä synnyinmaansa nimeä tai kuvaa itseään osaksi synnyinmaataan, kuten puolestaan Yhdysvaltoihin adoptoidut tekevät. Tästä esimerkkinä on määrittely ”norjalais-etiopialainen”. Pohjoismaihin adoptoidut eivät myöskään miellä itseään kuuluviksi maahanmuuttajiin tai muihin ei-eurooppalaisiin ryhmiin, ja tekevät eroa näiden muiden ja itsensä välille. Tämä johtuu siitä, että Pohjoismaihin tulee harvemmin maahanmuuttajia laajemmassa mittakaavassa niistä maista, joista niihin adoptoidaan kansainvälisesti. Toisin on Yhdysvalloissa, jossa on suuria maahanmuuttajaryhmiä ja diasporisia yhteisöjä samoista maista, joista sinne adoptoidaankin. Tämä mahdollistaa yhteisöihin liittymisen ja etnisten

identiteettien ylläpitämisen. (Howell 2009, 157, 160–161; Howell 2006, 122.)

Viime vuosikymmenen aikana diskurssi juurista ja kaksoisidentiteetistä on ottanut vallan. Adoptiovanhempien täytyy opettaa lapselle ylpeyttä hänen ”alkuperäisestä kulttuuristaan”, mikä on usein ulkopuolelta mm. asiantuntijoilta tuleva paine. Tämä ilmenee oletettuna ja luonnollisena kaipuuna saada tietoa omista juurista. Adoptoitujen myös odotetaan kehittävän myönteisen suhteen ”alkuperäiseen kulttuuriinsa”, mihin odotukseen adoptoidut eivät kuitenkaan aina vastaa. Adoptiopalveluntajat kannustavat enenevässä määrin adoptiovanhempia tutustumaan lapsen lähtömaahan ja tutustuttamaan myös lapsen synnyinmaan kulttuuriin. Howell kuitenkin kritisoi tätä, koska käytännössä on vaikea löytää tietoa lähtömaan poliittisista, taloudellisista ja sosiaalisista instituutioista. Lisäksi vain harvat Howell'n haastattelemista vanhemmista olivat näistä edes kiinnostuneita. Vaikka adoptiovanhemmat olisivatkin kiinnostuneita lapsensa synnyinmaasta, niin silti heidän tietonsa maasta ovat pintapuolisia ja stereotyyppisiä. Juurista puhuminen ja juurimatkat ovat kasvattaneet suosioaan, mutta aina matkalle lähtö ei tapahdu adoptoidun tai vanhempien tarpeesta, vaan vanhemmat kokevat velvollisuudekseen käydä matkalla lapsen lähtömaassa. Kuitenkin on niin, että adoptiovanhemmat ovat yleensä enemmän kiinnostuneita matkustamisesta lapsen synnyinmaahan, kuin adoptoitu itse on. Asiantuntijoiden mukaan matka täydellistää henkilön kahteen kulttuuriin kuulumisen. (Howell 2006, 79–80, 113–114, 121, 133.) Toisaalta matka usein vahvistaa adoptoitujen käsitystä omasta paikastaan tai olemisestaan nyt sen maalainen, kuin mihin hänet on adoptoitu (Howell 2006, 113; ks. myös Howell 2009, 161). Jos taas adoptoitu haluaa tavata biologiset vanhempansa, niin yleensä se on ”vain” toivetta nähdä joku itsensä näköinen, ei muun syyn, kuten yhteydenpidon takia (Howell 2006, 114–115).

Riitta Högbacka (2009) on tutkinut omaksi ja perheen luonnollistamiseksi tekemisen tapoja (vrt. Howell 2009, 158) Suomen kansainvälisissä adoptioperheissä sekä uhkatekijöitä perheiden yhteisyydelle. Hän on haastatellut suomalaisia adoptiovanhempia tutkimustaan varten. Tutkimukseen osallistuneet vanhemmat etsivät yhteenkuuluvuutta adoptiolapsen ja itsen välillä huomioimalla heissä olevaa samannäköisyyttä eli ulkonäöllistä yhteyttä. Tämä on biologisen siteen luomista ja adoptiosuhteen luonnolliseksi tekemistä, mikä tehdään samoin kuin jos kyseessä olisi ”oikea” biologinen lapsi. Yhteisiä piirteitä lapsen ja itsen välille etsittiin, vaikka lapsi olisi adoptoitu maapallon toiselta puolelta. Vanhemmat toivoivat yleensä mahdollisimman nuorta lasta, koska hänellä oman etnisen ryhmän ulkoiset piirteet eivät olleet vielä niin voimakkaasti esillä. Lapsen nuorella iällä häivytetään hänen etnisyyden mukanaan tuomaa vierautta. (Högbacka 2009, 164–169; Högbacka 2008, 326.)

Ulkonäöllisesti vähän suomalaisesta valtaväestöstä ja itsestä poikkeavan lapsen vanhemmuutta pidettiin helpompana, koska lapsi kohtaa tällöin vähemmän rasismia ja lasta ei tarvitse suojella siltä niin paljoa (Högbacka 2009, 167; Högbacka 2008, 321). Lisäksi vanhemmat uskoivat tyttöjen kohtaavan vähemmän rasismia kuin poikien, minkä vuoksi he olivat adoptioprosessin aikana toivoneet tyttöä adoptiolapsekseen. Tyttöjen ajateltiin myös sopeutuvan paremmin uuteen perheeseensä ja ympäristöönsä. (Högbacka 2008, 320, 327.) Ulkoisesti vanhemmistaan eri näköisen lapsen kuulumista perheeseen ja suomalaisiin kyseenalaistetaan herkästi kodin ulkopuolella, missä lasta ei enää pidetä niin luonnollisesti perheeseen ja suomalaisiin kuuluvana. Adoptiovanhemmat haluavat tehdä eron oman lapsen ja negatiivisten toisten, kuten maahanmuuttajien ja seksityöläisten, välille. Vanhemmat eivät halua lapsensa leimautuvan kuuluvaksi näihin ryhmiin tai toiseksi, vaikka lapsen ulkonäkö olisikin samanlainen kuin näillä toisilla. Vanhemmat ajattelivat näin, vaikka adoptiolapset ja nämä toiset ovat osa samoja globaalisti liikkuvia ihmisten virtauksia, eikä vanhemmilla olisi mitään ulkomaalaisia vastaan. (Högbacka 2009, 177–179; ks. myös Howell 2009, 160.)

Vanhempia opastetaan lapsen syntymämaan kulttuurin ylläpitämiseen jo adoptioneuvonnan aikana ja sitä pidetään nykyään melkein pä velvollisuutena. Tämä liittyy länsimaisissa yhteiskunnissa tätä nykyä vallalla olevaan monikulttuurisuusideologiaan, minkä yhtenä ajatuksena on erilaisuuden ja kulttuurisen rikkauden korostaminen. Nämä tekijät ovat lisänneet joidenkin vanhempien innostusta lapsen syntymämaan kulttuuriin. (Högbacka 2009, 179; ks. myös Volkman 2005a, 10–11.) Monikulttuurisuuspuheessa ja adoptiolapsen kulttuurin vaalimisessa on yhtäläisyyksiä, sillä molemmissa pyritään integroimaan henkilö tulomaahan ja samalla säilyttämään lähtömaan kulttuuri (Högbacka 2009, 179–183).

Högbackan tutkimukseen osallistuneista adoptiovanhemmista useimmat pitivät lapsen syntymämaan kulttuurin ylläpitämistä vaikeana tehtävänä, koska se on vanhemmille vieras kulttuuri ja sen toteuttaminen on vaikeaa, kun asutaan Suomessa ja suomalaisessa yhteiskunnassa. Useat vanhemmista aikoivat kuitenkin matkustaa lapsen syntymämaahan, kun tämä on isompi ja on siitä itse kiinnostunut. Adoptiovanhemmissa oli myös niitä, jotka ikään kuin harrastivat lapsen syntymämaan kulttuuria ja liittivät arkeensa joitakin syntymämaan perinteitä. Lapsen syntymämaa saattoi olla koko perheelle erityisessä asemassa oleva maa ja toinen kiintopiste maailmalla. Vanhemmat ajattelivat kulttuuri-identiteetin olevan tärkeä lapsen hyvinvoinnille, mikä ajatus on liitetty myös monikulttuurisuuspuheeseen. Lisäksi vanhemmat toivoivat lapsensa olevan ylpeä taustastaan. Adoptio-

heille järjestetään maakohtaisia kulttuuriryhmiä, joissa on adoptioon ja kyseiseen maahan liittyvää ohjelmaa, ja niistä on tullut varsin suosittuja perheiden kohtaamispaikkoja, ja myös monet tutkimukseen osallistuneet mainitsivat ne tärkeiksi. Tapaamisissa lasten on mahdollista tavata muita lapsia ja nuoria, joilla on samanlainen tausta kuin itselläkin on. (Högbacka 2009, 179–183, 186–189.)

Juurien ylläpitäminen biologisten vanhempien kautta koettiin vaikeaksi, koska he voisivat rikkoa suljetun perheyhteyden. Lisäksi ajatus toisista vanhemmista on ongelmallinen, koska lapsi kuuluu myös heille eli hän on kaksien vanhempien lapsi. Toisaalta yhdessä perheessä biologisesta äidistä puhuttiin paljon ja he olivat hänen kanssaan kirjeenvaihdossa. Useimmat vanhemmat ajattelivat lapsen voivan aikuistuuksaan etsiä biologiset vanhempansa, koska se ei enää olisi uhka perheen eheydelle, eivätkä he voisi viedä lasta pois adoptiovanhemmiltaan. (Högbacka 2009, 179–183, 186–189.) Myös Yngvesson kirjoittaa perheen rikkomattomuuden ajatuksesta, mikä on tavanomaista adoptiovanhemmillä. Erityisesti ajatus biologisesta äidistä herättää ahdistusta. Lapsen alkuperään liitetyt muut asiat, kuten synnyinmaa ja kansanperinne ovat hyviä asioita, mutta syntymä-äidin olemassaolo koetaan vaikeaksi. (Yngvesson 2005, 43.)

Adoptiovanhemmat eivät pysty ohittamaan sitä tosiasiaa, että heidän lapsensa on jonkun muun synnyttämä. Tämä ”joku muu” on itselle vieras, yleensä jo ulkonäkönsäkin puolesta, mistä johtuen myös lapsi poikkeaa ulkonäöltään adoptiovanhemmistaan. Lisäksi lapsi on syntynyt kaukaisessa maassa, jonka kulttuuri ja perinteet ovat tyystin toisenlaiset kuin adoption vastaanottavan maan tavat. (Howell 2006, 67–68; vrt. Högbacka 2009.) Lasten kasvaessa, monet vanhemmat tulevat avoimemmiksi sille huomiolle, että heidän suhteensa on ei-biologinen. Lapsella on biologinen ja etninen alkuperä, jota hän ei jaa vanhempiensa kanssa. Jotta adoptoitu lapsi pystyisi tulemaan nykyisyydessä olevan perheen kokonaiseksi jäseneksi, niin hänen täytyy jotenkin yhdistyä myös perheen menneisyyteen. Vain tällä tavoin lapsi voi olla osallisena perheen tulevaisuuden muodostumisessa. Adoptoidun biologinen olemus pysyy samana, kun taas sosiaalinen olemus siitä kuka hän on, on muuttunut adoption tapahtuessa toiseen maahan. (Howell 2006, 68–69, 80.)

Ruotsalaiset Tobias Hübinette ja Carina Tigervall ovat tutkineet Ruotsiin kansainvälisesti adoptoituja ja heidän vanhempiaan syrjinnän ja rasmin kokemusten valossa sekä sitä, kuinka he vastaavat syrjintään. Kokemukset johtuvat adoptoitujen ei-valkoiseksi luokitellusta ulkoisesta olemuksesta, mikä poikkeaa Ruotsin valtaväestöstä ja, siitä millaisina Ruotsin kansalaiset on totuttu näkemään. Kansainvälisesti adoptoidut ovat siinä mielessä erityinen ryhmä verrattuna muihin maahanmuutta-

jiin, että he ovat etnisesti ajatellen ruotsalaisia ja kuuluvat ylempään sosiaaliluokkaan. Tällöin heidän syrjintänsä johtuu ainoastaan heidän luokittelemisestaan tietyn ”rodun” edustajaksi. (Hübinette & Tigervall 2009, 335–337.)

Tutkimukseen osallistuneet adoptoidut olivat kohdanneet ”rodullistamista” arkipäivän tilanteissa, kuten kaupassa heitä seurattiin tarkemmin ja heitä on haukuttu halventavilla nimityksillä, kun he ovat liikkuneet valkoiseksi määriteltyjen läheistensä seurassa. Lisäksi ”rodullistettua” erontekoa tapahtuu ilmeiden ja eleiden välityksellä. Adoptoidut olivat kuitenkin epävarmoja siitä, voiko heidän kokemuksiaan kutsua rasismiksi. Samanlaista epävarmuutta ilmeni myös adoptiovanhemmilla. Epävarmuus johtuu siitä, että yleisessä kielenkäytössä Ruotsin luonnehditaan olevan anti-rasistinen maa, jolloin rasismin mahdollisuus on kyseenalainen. Kuitenkin sekä adoptoidut että adoptiovanhemmat ovat joutuneet tilanteisiin, joissa heidän tai heidän lapsensa kategorisointi on ei-valkoiseen ulkonäköön sidottu, eikä kansalaisuuteen. Adoptoidut mielletään ruotsalaiseksi vasta sitten, kun heidän tiedetään olevan kansainvälisesti adoptoituja, ja tutussa ympäristössä heidän onkin helpompi liikkua ilman syrjinnän ja turvattomuuden kokemuksia. Adoptoidut joutuvat toistuvasti selittämään olemuksensa sekä sujuvan ruotsin kielen taitonsa ja ruotsalaisen käyttäytymisen välistä ristiriitaa. (Hübinette & Tigervall 2009, 341–345.)

”Rodun” huomiointia ilmenee jo pienissä lapsissa, jotka asettavat toisensa ”rodulliseen” hierarkiaan ihonvärin perusteella. Toisten lasten lisäksi myös päiväkotien ja koulujen henkilökunta saattaa toiminnallaan asettaa lapsia eriarvoiseen asemaan ja niputtaa kaikki ei-valkoiset lapset samaan ”kolmannen maailmaan massaan”. Adoptoitujen ulkonäön negatiivista huomiointia ei tapahdu vain ulkopuolisten kohtaamisissa, vaan myös kodin ja läheisten taholta, jolloin heidän fyysistä erilaisuuttaan on korostettu. Tutkimuksen päätelmissään Hübinette ja Tigervall toivovat adoptiovanhempien ryhtyvän voimakkaammin vastustamaan rasismia, sillä heillä on siihen mahdollisuuksia yhteiskunnallisen asemansa vuoksi. (Hübinette & Tigervall 2009, 346–350.)

Yhdysvalloissa Evan B. Donaldson Adoption Institute'ssa tehty laaja aikuisia adoptoituja koskeva tutkimus kartoitti adoptoitujen identiteetin kehitystä. Tutkimukseen osallistuneet oli adoptoitu perheisiin, joiden vanhemmat olivat eri etnisen ryhmän edustajia kuin mitä heidän adoptoidut lapsensa olivat. Noin puolet tutkimukseen osallistuneista oli adoptoitu Etelä-Koreasta ja toinen puolet oli syntynyt Yhdysvalloissa ja luokiteltu valkoiseksi. Tutkimuksessa haluttiin selvittää mitä vaikutusta lapsen ja vanhemman toisistaan eroavalla ulkonäöllä ja alkuperällä (etninen tai ”rodullinen”) on lap-

sen identiteetin ja minäkuvan kehitykseen. Tulosten mukaan ”rodulla” ja etnisyydellä on merkittävä rooli kansainvälisesti ja transetnisesti adoptoiduille ja heidän identiteetin muodostumiselleen. Tutkimuksen mukaan adoptoiduille ja heidän vanhemmilleen järjestetyt kulttuurijuhlat ja -leirit, joissa he saavat tutustua lapsen synnyinmaan kulttuuriin, eivät ole riittäviä tukemaan lapsen tervettä itsetuntemusta, vaikka niistäkin on apua. Adoptoiduille on identiteetin kehityksen kannalta enemmän hyötyä siitä, että he saavat eläviä kokemuksia etnisestä ryhmästään. Tällaisia kokemuksia ovat adoptoitujen tekemät matkat lähtömaahansa, monikulttuuriset koulut ja samaa etnistä ryhmää olevat aikuiset roolimallit, joihin pystyy samaistumaan. Kulttuuristen ja etnisten siteiden lisäksi biologisilla siteillä on suuri merkitys adoptoiduille, ja tutkittaville on ollut tärkeää saada yhteys syntymämaahan jääneisiin sukulaisiin. Tietysti aina sukulaisiin ei ole mahdollista saada yhteyttä saati saada mitään tietoja heistä. Tyytyväisyyttä omaan etniseen identiteettiin ennusti erityisesti hyvä itsetunto ja samaistuminen omaan etniseen ryhmään (Suomessa on kenties toisin, vrt. Howell 2009.) sekä se, ettei ollut juuri kokenut rassistista syrjintää. Toisin sanoen rasismien kokeminen madaltaa itsetuntoa ja tyytyväisyyttä etniseen identiteettiin. Ennen ja jälkeen adoption vanhempia kannattaa valmentaa kohtaamaan transetnisesti adoptoitujen lastensa identiteetin kehitykseen liittyvät erityiskysymykset. Lisäksi vanhemmille tulee antaa ohjausta siitä, kuinka he voivat parhaiten auttaa lapsiaan vastustamaan kokemaansa epäoikeudenmukaisuutta ja stereotyyppisiä käsityksiä itsestään. (McGinnis & Smith & Ryan & Howard 2009, 4–8, 23, 33, 35, 38, 47.)

Yhdysvalloissa, missä eri kansallisia taustoja omaavia ihmisiä on ollut vuosisatojen ajan, on myös vuosikymmenien mittaiset perinteet adoptoinnissa, missä adoptoitava lapsi on etnisesti eri näköinen kuin adoptiovanhemmat. Siellä "transracial" -nimekkeen alla kulkevaa adoptiotutkimusta ja erilaisia lausuntoja on tehty jo 1960-luvulta lähtien. Tutkimuksissa ja lausunnoissa on pohdittu ovatko adoptiot, missä lapsi on tummaihoisen tai intiaanien jälkeläinen ja vanhemmat taas ovat valkoihoisia, hyväksi lapselle ja hänen identiteettinsä kehitykselle. Tulokset ja julkilausumat ovat olleet puolesta ja vastaan. Afroamerikkalaisten ja Amerikan alkuperäiskansojen yhdistykset ovat olleet sitä mieltä, etteivät valkoihoiset pysty kasvattamaan eri kansallista alkuperää olevia lapsia niin, että näiden kansallinen identiteetti, mielenlaatu ja ominaisuudet vahvistuisivat. Valkoihoiset vanhemmat eivät myöskään pysty opettamaan tummaihoiselle lapselle kuinka selviytyä rasismista, kun he eivät ole sitä itse kokeneet. Yhtenä argumenttina on lisäksi ollut se, että valkoihoiselle perheelle tummaihoisen lapsi voisi olla häpeän aiheuttaja omassa yhteisössä ja elinympäristössä. (Simon & Roorda 2000, xiii, 7, 9–10, 14–15, 19.)

3 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN JA AINEISTOJEN ESITTELY

Tutkimus on toteutettu montaa eri aineistoa käyttämällä. Aineistona ovat ensinnäkin valmiit tekstiaineistot eli sosiaali- ja terveysministeriön laatima opas adoptionevannon antajille ja adoptoitujen kirjoittamat tarinat elämästään adoptoituna. Toisekseen aineistona ovat itse keräämäni aineistot. Itse keräämässäni aineistossa olen haastatellut adoptiovanhempia ja osallistunut heille kohdennetun verkkokyselyn toteuttamiseen. Syksyllä 2008 tein kandidaatintutkielmaani ja haastattelin sitä varten neljää perhettä, joissa oli yksi tai kaksi lasta adoptoitu Etelä-Afrikasta. Nämä haastattelut ovat myös osa pro gradun aineistoani. Kandidaatintutkielmassa tarkastelin haastatteluista osin eri asioita ja eri näkökulmasta, kuin mihin olen nyt pro gradu -tutkielmassa keskittynyt. Lisäksi tutkimuskysymykset ovat erilaiset näissä tutkielmissa. Toinen osa itse kerätystä aineistosta eli kysely on tehty myös syksyllä 2008 ja vastausten keräysaika oli vuodenvaihteessa 2008 – 2009. Kysely oli suunnattu adoptiovanhemmille, joiden lapsi/lapsia on adoptoitu Etiopiasta tai Etelä-Afrikasta tai muusta Afrikan valtiosta. Kyselyn tekemisen mahdollisti Tietokirjojen Afrikka Suomessa -tutkimushanke, ja sen johtaja YTT Anna Rastas ja tutkija YTT Marja Alastalo, jotka osallistuivat kyselyn suunnitteluun ja toteutukseen.

Kahdella eri adoptiovanhempiin kohdistuvalla aineistolla on pyrkimys saada kattavampaa tietoa heidän ajatuksistaan kansainvälisesti adoptoitujen juurista ja tavoittaa useampia adoptiovanhempia, kuin mitä pelkillä haastatteluilla olisi ollut mahdollista saavuttaa. Lisäksi aineistot täydentävät sisällöllisesti toisiaan. Tutkielma on luonteeltaan kvalitatiivinen, joskin siihen on yhdistetty määrällisiä elementtejä kyselystä. Laadullisen tutkimuksen mukaisesti pyrkimyksenä ei ole tuottaa yleistettävää tietoa, vaikka aineisto onkin osin kvantitatiivinen ja tiettyjen kysymysten kohdalla laskeminen on niiden ainoa mahdollinen purkukeino. Joitain suuntaa antavia yleistyksiä voi kuitenkin tehdä, mutta se ei ole päätarkoitus. (Ks. esim. Tuomi & Sarajärvi 2002, 87.)

Seuraavissa alaluvuissa olen esitellyt vain itse keräämäni aineiston, koska niiden tuottamiseen olen myös itse osallistunut. Adoptionevontaa antaville suunnatusta oppaasta kerron tarkemmin sen analysoinnin yhteydessä, kuten myös adoptoitujen tarinoiden yhteydessä esittelen kertomusten kirjoittajia tarpeen mukaan, koska näin ne tulevat luontevammin tehtyä.

3.1 Haastattelut

Haastattelin siis perheitä, joissa on Etelä-Afrikasta adoptoitu lapsi/lapsia. Perheitä oli neljä ja niissä oli yhteensä kahdeksan aikuista ja kuusi lasta. Tavoitin perheet, kun osallistuin kesällä 2008 erään alueen Etelä-Afrikka -perheiden tapaamiseen, jossa kerroin kandidaatintutkielmani aiheesta ja tutkimushankkeesta sekä pyysin perheitä haastateltavikseni. Haastatteluun suostuneilta perheiltä otin yhteystiedot ja sovin ottavani heihin yhteyttä syksyllä 2008. Syksyllä laitoin perheille sähköpostia muistuttaakseni haastattelusta ja kysyäkseeni ovatko he edelleen halukkaita osallistumaan tutkimukseen. Tämän jälkeen otin haastatteluihin lupautuneisiin perheisiin yhteyttä puhelimitse ja sovimme haastatteluajan. Tein haastattelut Loka-marraskuussa 2008.

Haastatteluja on vain neljä, joten ne eivät ole yleistettävissä olevaa tietoa, vaan ainoastaan näiden neljän perheen tapoja jäsentää todellisuuttaan. Tulokset voivat kuitenkin olla suuntaa antavia muiden suomalaisten adoptioerheiden suhteen. Kaikissa haastatteluissa oli käytössä sama kysymysrunko (ks. Liite 2), mutta haastatteluja pyrin tekemään keskustelunomaisesti samalla kuitenkin huomioiden, että kaikki aihepiirit tulevat käydyiksi läpi. (Ruusuvoori & Tiittula 2005, 11; ks. myös Hirsjärvi & Hurme 2008, 47–48.) Toteutin haastattelut kunkin perheen kotona ja koko perheen läsnä ollessa, jolloin ilmeni kuinka he perheenä puhuvat Afrikasta ja Etelä-Afrikasta sekä niiden merkityksestä heille. Haastattelujen tapahtuessa perheiden kotona oli mahdollista huomioda näiden kodissa olevia afrikkalaisuutta ja eteläafrikkalaisuutta ilmentäviä kirjoja ja esineitä, jotka kirjoitin samalla itselleni muistiin ja keskustelin niistä perheiden kanssa. Olin sekä sähköpostissa että puhelimessa toivonut koko perheen läsnäoloa, mutta yhdessä perheessä vain toinen vanhemmista ja lapsista oli koko haastattelun ajan paikalla ja muut perheenjäsenet vain hetken. Yleisesti ottaen perheet olivat kiinnostuneita haastattelun aiheesta sekä kertoivat runsaasti ajatuksiaan siihen liittyen ja haastattelut olivat keskustelunomaisia. Haastattelujen kesto oli 26-60 minuutin välillä. Nauhoitin haastattelut digisanelimella ja litteroin ne tarkkoja litterointimerkintöjä käyttäen tekstitiedostoksi, joka on yhteensä 52 liuskaa.

3.2 Kyselyaineisto

Ajatus kyselyn tekemisestä adoptiovanhemmille oli Anna Rastaa, joka kysyi elokuussa 2008 halukkuuttani kyselyn laatimiseen, sillä olin edellisenä keväänä kertonut olevani kiinnostunut kansainvälisistä adoptioista ja aikovani tehdä kandidaatintutkielmani sitä koskien. Kyselyaineistoa olen kuitenkin käyttänyt vain pro gradu -tutkielmassa. Sovimme, että laadin aluksi joukon kysymyksiä ideapaperin omaisesti ja mietimme sitten yhdessä mitkä niistä ovat kyselyyn soveltuvia, kun teemoina ovat tieto ja mielikuvat Afrikasta ja lapsen syntymämaasta. Tämän jälkeen aloin muokata kysymyksiä uudelleen ja enemmän kyselylomakkeen muotoon. Kysymyksiä laatiessani pohjatietonani ja apunani olivat aiemmin tekemäni adoptioerheiden haastattelut. Kysymykset muokkautuivat myös jokaisen kyselyn tekijän intressien mukaisesti, jotta kaikki saisivat siitä itselleen jotain tutkimuksellisesti mielenkiintoista. Lomakkeita laadittiin kaksi: 12 vuotta täyttäneille adoptoiduille ja adoptiovanhemmille. Lomakkeessa on sekä laadullisia avokysymyksiä että määrällisiä, strukturoituja kysymyksiä. Lomakepohja on edelleen luettavissa internetissä, vaikka aineistonkeruu onkin päätynyt. Lomake löytyy osoitteesta <http://www.xestia.net/survey/adoptiovanhemmille.php> (ks. myös Liite 4).⁷

Lomakkeen lopulliseen muotoon jäi muutama kysymys, joita olisi voinut vielä muokata selkeämmiksi, koska ne voi ymmärtää monin tavoin. Muutama vastaaja olikin kirjoittanut, ettei ymmärtänyt tiettyjä kysymyksiä ja olisi toivonut niihin tarkennusta. Näiden kysymysten epäselvyyteen vaikutti käytännön seikkojen vuoksi ollut tiukka aikataulu kyselyn toteuttamiseen, jolloin ei ollut aikaa jättää kyselyä hautumaan edes viikoksi tai pari. Tällöin olisi pystynyt tarkastelemaan kyselyä etäämmältä ja ”uusin silmin”. Kyselylomaketta kommentoi kertaalleen tutkija Laura Peutere, joka on perehtynyt kyselytutkimuksiin. Lisäksi lomaketta testattiin ennakkoon parilla henkilöllä.

Kysely oli käynnissä ajalla 2.12.2008 – 31.1.2009. Aluksi vastausaika oli suunniteltu päätymään 18.1.2009, mutta sitä pidennettiin tammikuun loppuun asti vastaajamäärän lisäämiseksi. Kyselystä saatu aineisto on Tietokirjojen Afrikka Suomessa -tutkimushankkeen käytössä ja se tullaan arkistamaan Yhteiskuntatieteelliseen tietoaarkistoon.

Kansainvälistä adoptiopalvelua antavat Interpedia ja Helsingin kaupungin sosiaalilautakunta välitti-

⁷ Verkkokyselyn teknisestä toteuttamisesta vastasi Jouni Sivonen, jonka palkkaaminen oli mahdollista kyselyn ollessa osa Tietokirjojen Afrikka Suomessa -tutkimushanketta. Liitteeseen olen laittanut pääosin vain ne kysymykset, joita käsittelemme tutkielman empiirisessä osiossa.

vät kyselyn tiedoksiantokirjeet adoptiovanhemmille. Lisäksi pyysimme Adoptioperheet ry:tä mainostamaan kyselyä verkkosivuillaan. Interpedia ry järjestää adoptioita Afrikan valtioista Etiopiasta ja Etelä-Afrikasta, ja Helsingin kaupungin sosiaalivirasto puolestaan järjestää adoptioita Etelä-Afrikasta. (www.interpedia.fi; www.hel.fi/wps/portal/Sosiaalivirasto.) Helsingin kaupungin sosiaalivirasto lähetti tiedon kyselystä 97:lle perheelle, jotka ovat adoptoineet Etelä-Afrikasta. Interpedia ry välitti tiedon 42:lle Etelä-Afrikasta adoptoineelle perheelle ja 149:lle Etiopiasta adoptoineelle perheelle. Adoptiopalvelunantajien kautta tieto kyselystä on tällöin mennyt yhteensä 139:lle Etelä-Afrikasta adoptoineelle tai adoptioprosessia läpi käyvälle perheelle ja 149:lle Etiopiasta adoptoineelle perheelle. Yhteensä kyselystä tiedon saaneita perheitä oli tällöin 288. Vastaajia oli yhteensä 84, joten vastausprosentti on 29,2%. Vastausprosentin vähäisyys vaikuttaa heikentävästi tulosten yleistettävyyteen, tosin varmuudella ei voida sanoa olisiko suurempi vastaajamäärä muuttanut tuloksia tai minkä verran se olisi vaikuttanut tuloksiin (ks. esim. Nummenmaa 2007, 25).

Potentiaalisia kyselyyn vastaajia olisi voinut olla enemmänkin, kun ottaa huomioon sen, kuinka monelle perheelle tieto kyselystä meni. Kyselyn ajankohdalla voi olla vaikutusta vastaajamäärään, koska kysely oli käynnissä joulun ja vuodenvaihteen aikaan, jolloin ihmisillä on usein paljon kiireitä. Uudelleen toteutettuna kyselylle parempi ajankohta voisi olla aiemmin syksyllä tai keväällä. Vastaajamäärään voi myös vaikuttaa se, että samalle kohdejoukolla oli vähän aikaisemmin lähetetty laaja kyselylomake, ja toistuvat kyselyt aiheuttavat tutkimusväsymystä (Vehkalahti 2008, 48). Tutkimuksen aihe voi myös olla sellainen, ettei sen koeta koskettavan itseä, ja sen vuoksi jätetään vastaamatta kyselyyn. Lisäksi vastaamiseen voi vaikuttaa se, kuinka tutkittavia on saatekirjeessä informoitu tutkimuksen tarkoituksesta ja sisällöstä sekä siitä, ketkä ovat tutkimuksen tekijöitä. Yleensä ihmiset antavat tietojaan tutkimustarkoituksiin, kuten tähän kyselyyn, jos he pitävät tutkimuksen tavoitteita hyväksyttävänä. (Kuula 2006, 64, 101.)

Vanhemmille lähetetyissä saatekirjeissä pyydettiin välittämään tietoa kyselystä heidän 12 vuotta täyttäneille adoptiolapsilleen, jotta nämä vastaisivat adoptoiduille suunnattuun kyselylomakkeeseen. Adoptoitujen kyselyyn vastaajia oli alle kymmenen, ja nämä vastaukset päädyttiin tuhoamaan. Vastaajien vähäisyyden vuoksi heidän anonymiteettinsä ei olisi ollut turvattu. (Dench et al. 2004, 72, sit. Kuula 2006, 201.) Jo etukäteen oli odotettavaa, etteivät adoptoidut ole ikänsä ja kyselyn aiheen vuoksi (tai eri seikkojen vuoksi) niin kiinnostuneita vastaamaan tämänkaltaisiin kyselyihin, mutta heidät haluttiin huomioida kyselyä laadittaessa, koska he ovat kansainvälisten adoptioiden pääosassa. Lisäksi tieto kyselystä meni adoptoitujen vanhemmille, eikä suoraan adoptoiduille, jolloin se ei

ehkä tavoittanut mahdollisia vastaajia. Toisaalta kyselyn avovastauksista ilmeni, että aihe on tuottanut keskustelua perheissä. (Ks. myös Rastas 2007, 72–74; Rastas 2002, 34–35 .)

3.3 Tutkielman eettisyys

Tutkielmassani on tärkeää suojata siihen osallistuneiden henkilöys ja raportoida tulokset niin, etteivät he ole tunnistettavissa. Suomessa adoptiovanhempia on suhteellisen vähän ja erityisesti Etelä-Afrikasta ja Etiopiasta adoptoineita, jolloin he voivat olla tunnistettavissa ainakin toisille adoptiovanhemmille, heidän tuttavilleen tai adoptiopalvelunantajille. Tämän vuoksi raportointitapaan on syytä kiinnittää huomiota. Olen pyrkinyt esittämään tutkielmaan osallistuneet sen verran yleisellä tasolla, etteivät he olisi yksilöitävissä. Haastattelujen kohdalla tämä oli vaikeampaa, kun perheitä oli vain neljä. Päädyin siihen, että esittelen perheetkin yleisellä tasolla samoin kuin kyselyyn vastanneet, koska yksittäinen perhe voi olla helposti tunnistettavissa, jos perherakenteet ja asuinympäristö esiteltäisiin kukin perhe erikseen.

Tutkielman aihe koskettaa adoptioperheiden yksityiselämän aluetta, sitä kuinka he elävät perheen keskeistä elämää ja kasvattavat lapsiaan sekä adoptoitujen lasten elämänhistoriaa, mitkä ovat hyvin henkilökohtaisia asioita. Tutkielmaan osallistuneiden intymiteettisuoja on tästä syystä kunnioitettava. Osallistujat kertoivat tai kirjoittivat yllättävänkin intiimeistä asioista, joita olen jättänyt raportoimatta tai muuntanut ne yleisempään muotoon. Olen myös pyrkinyt kirjoittamaan tutkittavista niin, etten arvota heidän elämisen tapojaan ja näkökulmiaan kansainvälisesti adoptoidun juurista. Välillä tämä on ollut vaikeaa, koska myös itselläni on näkökanta tutkimaani aiheeseen, joskin se on monipuolistunut tutkielmaa tehdessäni ja ymmärrys tutkittavien elämään adoptiovanhempina on lisääntynyt. Adoptoidut ovat kirjoittaneet tarinansa omalla nimellään ja julkaistuissa teoksissa, joten heidän henkilöllisyytensä suojaamiseen ei ole tarvetta.

Perheiden lapset osallistuivat haastattelutilanteeseen, mutta he olivat koko ajan vain vanhempiansa kanssa läsnä tilanteessa. En haastatellut lapsia yksinään, koska se olisi tuonut lisää eettisiä ja haastatteluteknisiä valintoja. Yhdelle lapselle esitin kysymyksen vanhempien ollessa poissa huoneesta, mutta kerroin vanhemman palatessa paikalle mitä olin lapselta kysynyt. Yritin esittää lapsille erikseen yksinkertaisia kysymyksiä ja he vastasivat tai jättivät vastaamatta niihin. Osa lapsista ujosteli

vastata vieraalle ihmiselle ja osa taas oli puheliaampia. Vanhemmat myös avustivat kysymysten esittämisessä lapsilleen, jotta näiden olisi helpompi vastata. Joihinkin kysymyksiin vanhemmat vastasivat lapsensa puolesta, jos nämä ujostelivat paljon tai eivät jaksaneet keskittyä haastatteluun. Lapset olivat sen verran pieniä, että he osallistuivat melko vähän keskusteluihin, vaikka he olivat suurimman osan haastatteluajasta paikalla.

Sekä haastatellut että kyselyn vastaajat saivat esittelykirjeen tutkielman aiheesta sekä tutkielman tekijän, tutkielman ohjaajan ja tutkimushankkeen vetäjän nimet ja yhteystiedot. (Ks. Liite 1 ja 3.) Haastatelluille kerroin tutkielman teemasta jo pyytäessäni heitä haastateltaviksi ja muistutin aiheesta laittaessani heille sähköpostia, ja lisäksi annoin heille paperisen esittelytekstin. Kyselyyn osallistuneet saivat paperisen esittelykirjeen adoptiopalvelunantajan kautta ja kyselylomakkeen alussa oli vielä lyhyt esittely tutkielmasta. Haastattelujen litteraatiot tulivat lisäksi Tietokirjojen Afrikka Suomessa -tutkimushankkeen käyttöön ja ennen niiden luovuttamista olen muuttanut haastatteluissa esiintyvät nimet ja muut tunnistetiedot. Haastatelluilta olen pyytänyt aineiston luovuttamiseen koko hankkeen käyttöön luvan jälkikäteen sähköpostitse. Toisaalta haastateltavat olivat tietoisia toisista tutkittavista, sillä rekrytoin heidät mukaan haastateltaviksi samasta tilaisuudesta ja nämä adoptiovanhemmat tunsivat toisensa entuudestaan. Kyselyaineisto on myös saman tutkimushankkeen käytössä ja lisäksi se tallennetaan pysyvästi Yhteiskuntatieteelliseen tietoaarkistoon. Tästä kyselyn vastaajat saivat tiedon jo esittelykirjeessä ja katson heidän suostuneet siihen osallistuessaan kyselyyn. Samoin katson haastateltavien suostuneen osallistujiksi antaessaan luvan haastatella itseään. Kyselyyn vastaajien yksityisyyttä palvelee myös se, että he ovat voineet vastata kyselyyn täysin anonyymisti ja heidän vastauksensa on tallentanut SPSS ja Excel -muotoon vain kyselyn teknisestä toteutuksesta vastannut henkilö, ei lainkaan tutkimuksen tekijä. Tällöin mahdolliset vastaajien tunnistetiedot eivät tulleet kenenkään tutkimuksen tekijän tietoon, mikä lisää vastaajien anonymiteetin säilymistä (Kuula 2006, 108, 200).

3.4 Haastateltavien ja kyselyyn vastaajien esittely

Haastateltujen perheiden kaikki lapset olivat 2000-luvulla syntyneitä ja vanhemmat olivat 1960–1970 -luvulla syntyneitä. Lapset olivat kotihoidossa, päivähoitossa tai alakoulussa ja vanhemmat olivat opistoasteen tai korkea-asteen koulutuksen saaneita ja vakituisessa työpaikassa olevia. Lapset

on adoptoitu 10kk:n – 2,5 vuoden iässä ja he olivat haastateltaessa 3–7 -vuotiaita. Kaikki perheet muodostuivat äidistä, isästä ja yhdestä tai kahdesta lapsesta. Perheet asuivat joko kaupungissa tai maaseudulla.

Valtaosa kyselyyn vastanneista oli naisia (81%) ja miehet ovat vähemmistönä (18%), kun N = 84. Tämä lienee tyypillinen adoptiotutkimuksiin osallistuvien sukupuolijakauma länsimaissa, sillä niissä adoptiotoiminta on hyvin naisvaltaista (Hübinette & Tigervall 2009, 340). Vastaajien syntymävuodessa oli paljon vaihtelua, sillä vanhimmat kyselyyn vastaajat olivat 1940-luvulla syntyneitä, kun taas nuorimmat olivat 1970-80 -lukujen taitteessa syntyneitä. Näin ollen vastaajat ovat iältään hyvin heterogeenisiä ja myös heidän adoptiolapsensa ovat eri ikäisiä. Syntymävuosien keskiarvo on 1968 ja mediaani eli tyypillisin syntymävuosi on 1973.

Lapsen syntymämaata kysyttiin avokysymyksellä, minkä olisi jälkikäteen ajatellen voinut kysyä valmiilla vaihtoehdoilla. Olen uudelleen koodannut vastaukset niin, että lapsen syntymämaana Etelä-Afrikka = 1 ja Etiopia = 2. Tällöin olen saanut lasten syntymämaiden jakaumat laskettua. Vastaajien lapsista puolet (50%) on adoptoitu Etelä-Afrikasta ja alle puolet Etiopiasta (39%). Kymmenys vastaajista on jättänyt kokonaan vastaamatta siihen mistä heidän lapsensa on syntynyt. Tätä voi tietysti miettiä, miksi he eivät ole halunneet vastata tähän kysymykseen. Vastaajien enemmistöllä (60%) on yksi kansainvälisesti adoptoitu lapsi ja reilulla kolmanneksella (34%) on kaksi adoptoitua lasta ja muutamalla (6%) on kolmekin adoptiolasta. Vastaajien adoptiolasten sukupuolta ei ole kysytty lainkaan, ja sillä tuskin on vaikutusta siihen mitä ja miksi perheessä puhutaan lapsen juurista. Olen listannut erikseen vastaajien lasten lukumäärän lapsien syntymävuosia koskevan kysymyksen perusteella, minkä mukaan vastaajilla on yhteensä 118 adoptoitua lasta.

Vastaajien adoptiolasten syntymävuosissa on iso haarukka, sillä vanhimmat lapset ovat syntyneet vuonna 1984 ja nuorimmat lapset vuonna 2008 eli samana vuonna kuin kysely toteutettiin. Valtaosa lapsista on 2000 -luvulla syntyneitä. Adoptiolasten kiinnostuksessa omiin juuriinsa ja taustaansa sekä tiedon tarpeeseen ja käsittelyyn syntymämaasta ja -maanosasta on näin ollen valtavasti eroja. Nuorimmat lapsista ovat vauvoja, eivätkä käsittele asiaa vielä lainkaan, kun taas vanhimmat lapset ovat aikuisia ja ehtineet pohtia taustaansa moneen otteeseen ja eri tilanteissa.

Edellinen jakauma kertoo myös siitä, että suurin osa vastaajista on tullut adoptiovanhemmaksi vasta ikään ja suhtautuminen lapsen juuriin ja niiden merkityksen pohtimiseen on kenties vasta aluillaan.

Tässä kysymyksessä kysyttiin lapsen syntymävuotta, mutta lapsi on voinut tulla Suomeen ja adoptiovanhempiansa luo vasta vuosia myöhemmin. Lapsen adoptioimisikä on kysytty avokysymyksellä ja siitä voi nähdä sen laajan skaalan mikä niissä on. Nuorimmat lapset on adoptoitu 3 kuukauden iässä ja vanhimmat lapset 7,5 vuoden iässä, joten heillä on aivan eri tilanne tullessaan Suomeen ja myös adoptiovanhemmilla on eri tilanteet eri ikäisten lasten adoptoinnissa. Lapsen adoptioimisikä vaikuttaa väistämättä siihen, kuinka perheessä käsitellään lapsen juuria ja kuljetetaan mukana lapsen syntymäkulttuuria. Vauvoina adoptoiduilla ei ole samanlaisia muistikuvia synnyinmaastaan kuin mitä on kouluikäisenä adoptoidulla lapsella. Lisäksi lapsen sopeutumisessa Suomeen ja adoptioperheeseen on luonnollisesti eroja riippuen adoptointi-ikästä.

Vastaajien pääasiallista toimintaa kartoittavassa kysymyksessä ovat vaihtoehtoina palkansaaja kokopäivätyössä ja osapäivätyössä, yksityisyrittäjä, työtön, opiskelija, eläkkeellä ja äitiys- tai vanhempainvapaalla oleminen. Suurin osa vastaajista (60%) on palkansaajia joko koko- tai osa-aikaisesti tai yrittäjiä. Toinen suuri ryhmä vastaajista ovat äitiys- tai vanhempainvapaalla olevat, joita on kolmannes kaikista (30%). Vastaajien vähemmistö on opiskelijoita, eläkeläisiä tai työttömiä (yhteensä 9%).

Vastaajien koulutusjakauma on melko yhtenäinen. Yli puolet vastaajista (55%) on yliopistotutkinnon suorittaneita ja ammattikorkeakoulututkintokin on vajaalla viidenneksellä (18%). Jos nämä osuudet lasketaan yhteen, niin selkeällä enemmistöllä vastaajista on korkeakoulututkinto. Myös Ruotsissa valtaosalla adoptiovanhemmista on korkea koulutustaso ja hyvä yhteiskunnallinen asema (Hübinette & Tigervall 2009, 338). Ammatillinen koulutus on alle viidenneksellä (16%) ja muutamalla prosentilla ei ole lainkaan ammatillista koulutusta tai he ovat vastanneet vaihtoehdon ”muu”. Ne, jotka ovat vastanneet ”muu”, ovat kirjoittaneet tyhjään tilaan koulutuksensa, joka on useimmilla heistä opistoasteen koulutus.

Vajaa puolet (43%) vastaajista asuu esikaupunkialueella tai kaupunkilähiössä ja viidennes (20%) asuu kaupungin keskustassa. Kuntakeskuksessa tai taajamassa asuu alle viidennes (18%) ja maaseudun haja-asutusalueella myös noin viidennes (19%).

4 ANALYYSIMENETELMÄT

Tutkielman analyttinen tai metodologinen viitekehys ei ole selkeästi minkään tietyn suuntauksen mukainen, joskin siitä on löydettävissä tiettyjä suuntauksia. Tutkielman tausta-ajatuksena on fenomenologia siinä mielessä, että se tutkii inhimillistä kokemismaailmaa ja kokemusten kautta syntyviä merkityksiä. Elämiseen kuuluu myös koetun ymmärtävä jäsentäminen. Fenomenologiassa ajatellaan ihmisten toiminnan olevan tietoista ja sen suuntautuvan tarkoitusten mukaisesti. Todellisuus hahmottuu merkitysvälitteisesti, mikä ei ole synnynnäinen ominaisuus, vaan se muodostuu yhteisön ja sosiaalisten suhteiden kautta. Ihminen siis oppii merkitykset niiden ihmisten avulla, jotka kasvattavat hänet. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 34; Laine 2001, 26–28.) Merkitykset puolestaan yhdistävät ihmisiä eli tässä tapauksessa adoptiovanhempia ja adoptoituja, niin keskenään kuin erikseenkin. Sosiologiassa merkityksen käsitteellä on tavallisesti viitattu siihen symboliikkaan, jota asioihin, toimintoihin ja esineisiin liitetään. Ihmiset näkevät maailman ja todellisuuden välitteisesti sen suhteen kautta, joka kullakin on tähän maailmaan. Näin ajatellen todellisuus on merkitysvälitteistä. (Alasuutari 1994, 50–51.) Ajattelutapa lähenee jo sosiaalista konstruktionismia, mistä tutkielma on myös saanut vaikutteita. Adoptiovanhemmat välittävät lapselle käsityksensä siitä, mitä hänen juurensa tarkoittavat ja rakentavat juuria eri tavoin lapsen kasvatuksen ohessa. Tutkielman viitekehys on tällöin jonkinlainen synteesi eri metodologisista lähestymistavoista, kuten myös sen analyysitapa on synteisiä johtuen useasta erityyppisestä aineistosta ja tavastani jäsentää sitä.

4.1 Määrällinen osio

Aineiston määrällinen eli kvantitatiivinen osuus on kyselyn strukturoiduissa kysymyksissä, ja se on ajettu SPSS -havaintomatriisiksi. Tein aineistosta aluksi jakaumia, jotta sain paremmin muodostettua kokonaiskuvan sen sisällöstä. Kvantitatiivisen tiedon tarkastelun aloitin valitsemieni muuttujien prosentti- ja frekvenssijakaumien sanallisella kuvailemisella (Vehkalahti 2008, 52–53). Vastaajien taustatiedot on esitelty jakaumien avulla. Lisäksi jakaumat antavat perustietoa mm. tiedon hankkimistavoista ja kiinnostuksen kohteista lapsen syntymämaassa ja Afrikassa. Olen esitellyt jakaumien tuloksia sanallisesti kuvaillen, minkä jälkeen niiden antamaa tietoa on ollut luontevaa yhdistää laadulliseen aineistoon. Jakaumien lisäksi olen käyttänyt ristiintaulukointia, joka on pienelle otoskoolle sopiva analyysimenetelmä (Nummenmaa 2007, 264–265, 293, 304). Analyysin tarkoituksena on

selvittää onko selitettävän muuttujan jakauma erilainen selittävän muuttujan eri luokissa (www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus). Ristiintaulukoinnilla voidaan tutkia kahden luokittelu- tai järjestyksasteikollisen muuttujan välisiä yhteyksiä, joten se soveltuu analyysimenetelmänä tähän aineistoon (Vehkalahti 2008, 68, 80). Yleensä ristiintaulukoinnin yhteydessä tehdään tilastollisen merkittävyyden testaus, millä testataan muuttujien välistä riippuvuutta. Näin pienessä (n=84) kvantitatiivisessa ja ihmistieteellisessä aineistossa sen tekeminen ei kuitenkaan ole kannattavaa, koska pienissä aineistoissa riippuvuus on harvoin merkitsevää, joten en käytä tätä testimenetelmää (www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus; Jokivuori & Hietala 2007, 37–38.) Kuten jo edellä totesin, niin laadullinen analyysi on tutkielmassa keskeisemmällä sijalla, kuin määrällinen analyysi. Pyrkimyksenäni on esittää kvantitatiivista kuvailua ja tulkintaa kvalitatiivisen analyysin ohessa niin, että ne lomittuvat toisiinsa ja myös tukevat toistensa antamaa tietoa.

Olen tehnyt kaksi kappaletta ristiintaulukoita ja käyttänyt niissä kolmea muuttujaa. Kummassakin ristiintaulukossa on yksi selitettävä muuttuja ja yksi selittävä muuttuja. Selitettävät muuttujat olen käyttänyt sellaisenaan, mutta molemmissa taulukoissa käytettyyn samaan selittävään muuttujaan olen tehnyt muuttujamuunnoksen. (www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus.) Selittävässä muuttujassa kysyttiin vastaajan adoptiolasten syntymävuotta avoimella kysymyksellä, mistä syystä vastaukset ovat epäyhtenäisiä. Osa on vastannut täydellisen syntymävuoden, kuten ”2002” ja osa taas esimerkiksi ”-94”. Lisäksi avoimeen kysymykseen on pystynyt listamaan peräkkäin useamman lapsen syntymävuoden. Tämän vuoksi olen tehnyt kokonaan uuden muuttujan, johon olen listannut jokaisen vastaajan vanhimman lapsen syntymävuoden. Tällöin lapsia on sama määrä kuin on vastaajiakin, mikä mahdollistaa tilastollisen analyysin tekemisen. Tilastollisia analyysejä SPSS:lla ajettaessa niissä käytettävien muuttujien n-määrän on oltava sama.

Edelleen ristiintaulukointia varten olen uudelleenluokitellut lasten syntymävuodet kolmeen ryhmään, jotta sain luokitteluasteikollisen muuttujan. Tekemäni luokat ovat epätasavälisiä. (www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus.) Ensimmäisessä ryhmässä lapset ovat syntyneet vuosien 1984-1992 aikana ja he ovat täysi-ikäisiä nuoria aikuisia tai lähellä täysi-ikäisyyttä. Näitä vanhimpia lapsia oli niin vähän, että heistä oli tilastollisen tarkastelun vuoksi järkevää ja perusteltua tehdä näin isolla ikävälillä oleva luokka. Toinen ryhmä ovat vuosina 1993-2001 syntyneet, jotka ovat peruskoululaisia. Koulu vaikuttaa lapsen taustan käsittelyyn hyvin paljon, koska se on yleensä iso muutos lapsen elämässä. Viimeinen ryhmä ovat alle kouluikäiset, joista osa on vielä vauvoja ja he syntyneet välillä 2002-2008. Näiden luokkien jakaumat ovat seuraavanlaiset: valtaosa (66%) lapsista kuuluu

nuorimpien ryhmään, vajaa viidennes (18%) 1993-2001 syntyneisiin ja reilu kymmenes (14%) vanhimpien lasten ryhmään.

Lomaketutkimuksen analyysia tehtäessä tulee huomioida vastaajien merkityksellistämisen prosessit, mitkä syntyvät itse tutkimustilanteessa eli lomaketta täytettäessä. Tällöin tutkija pyrkii ymmärtämään prosessien vaikutusta vastaamiseen, ja siihen onko vastaaja tavoittanut tutkijan tarkoittaman ajatuksen. Tämän tavoitteena on tutkijan ja vastaajien perspektiivien yhdistäminen. Etenkin sosiaalitieteissä tehdyssä lomaketutkimuksessa kannattaa säilyttää herkkyyttä vastaajan rakentamaa todellisuutta kohtaan, eikä pitää vain tutkijan todellisuutta määrävänä tekijänä. Kunkin vastaajan oma sosiaalinen tausta vaikuttaa merkityksiin, joita hän sisällyttää vastauksiinsa. Tietenkään kenenkään ajatuksia ei pysty varsinaisesti lukemaan, mutta toisten ajatuskulkuja voi yrittää ymmärtää. Toisaalta analyysi on kuitenkin pitkälti tutkijan yksilöllisten tulkintojen tekemistä. Lomakevastaukset eivät myöskään koskaan ole suora kuvaus sosiaalisesta todellisuudesta tai niitä ei pidä ymmärtää sellaisina, vaan vastaukset kuvaavat sosiaalista todellisuutta välitteisesti. (Selkälä 2008, 123–125, 131–132.) Vaikka kirjoitin lomaketutkimuksen analyysin haasteista menetelmien määrällisen osion alle, niin nämä asiat pätevät myös laadullisiin lomakekysymyksiin.

4.2 Laadullinen osio

Laadullinen aineisto muodostuu haastatteluista, kyselylomakkeen avokysymysten vastauksista, adoptioeuvonnan antajille laaditusta oppaasta sekä suomalaisten ja isobritannialaisten adoptoitujen julkaistuista tarinoista. Kyselyn laadullinen osio sisältää vaihtelevan pituisia vastauksia avokysymyksiin. Osa vastaajista on vastannut kysymyksiin vain parilla sanalla tai jättänyt kokonaan vastamatta niihin, kun taas osa on vastannut kysymyksiin niin pitkästi kuin sähköisessä lomakepohjassa on ollut tilaa. Kyselyn avovastaukset oli tallennettu Excel -muotoon, mistä siirsin ne edelleen tekstinkäsittelyohjelmaan, jotta pystyin tulostamaan tekstit. Tällöin ne olivat helpommin luettavissa ja analysoitavissa. Tutkimuskysymykset olivat aluksi toiset, kuin mihin olen nyt tutkimusprosessin edetessä päätenyt. Ne ovat selkiytyneet etenkin laadullisen aineiston syvemmän hahmottamisen jälkeen.

Aloitin kvalitatiivisen osion analyysin tekemisen lukemalla useaan otteeseen aineiston tekstejä.

Teksteistä olen aluksi etsinyt teemoja, joita niissä on käsitelty ja olen kirjoittanut ne muistiin. Tämän jälkeen olen identifioinut, ryhmitellyt ja poiminut aineistosta kohtia, joissa puhutaan tai käsitellään adoptoidun juuria ja taustaa sekä niistä muodostuvan kuvan saamiseen liittyviä asioita. Teksteissä tutkittavat eivät aina ole suoraan puhuneet ja käyttäneet käsitettä ”juuret”, joten olen tarkastellut ja lukenut huolella heidän ilmauksiaan kohdista, joissa he puhuvat tai kirjoittavat asioista, jotka liittyvät laajemminkin adoptoidun juuriin, taustaan ja alkuperään. Lisäksi tähän lukemisentapaani on paljon vaikuttanut se, kuinka olen teorian ja aikaisempien tutkimuksien pohjalta käsitteellistänyt kansainvälisesti adoptoidun juuret. Haastattelussa ja kyselyssä ei suoraan kysytty adoptoidun juurista tai taustasta, mistä johtuen ne eivät aina tule eksplisiittisesti esille, vaan ovat huomattavissa aineistosta sitä implisiittisesti lukien.

Analyysin tarkoituksena on määritellä mitä eri tahot tarkoittavat kansainvälisesti adoptoidun juurilla. Tämän voi ajatella olevan käsitteen ”kansainvälisesti adoptoidun juuret” sisällöllistä määrittelyä. Lisäksi tarkoituksena on selvittää miksi kansainvälisesti adoptoidun juuria ja niistä puhumista pidetään tärkeinä. Analyysi on teorialähtöistä, joten teoriaosuus on antanut selkeitä vihjeitä ja viitteitä siitä, mitä asioita myös aineistosta on todennäköisesti havaittavissa. Olen tehnyt analyysirungon teoriaosuuden pohjalta ja luokitellut aineistoa sen mukaan. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 100, 116.) Näiden luokkien ulkopuolelle jäävistä asioista olen laatinut uusia luokkia (Kyngäs & Vanhanen 1999, sit. Tuomi & Sarajärvi 2002, 116). Tutkittavan asian sisällöllinen määrittely oli helpompaa, kun se pohjautui teoreettiseen taustaan. Laadin aluksi teoriaosuudesta taulukon, mihin luokittelin kaikki siinä ilmenneet kansainvälisesti adoptoidun juurille annetut sisällölliset tekijät ja muut juuriin vaikuttavat asiat. Tämän jälkeen ryhmittelin aineistosta poimimani kohdat näiden luokkien alle ja loin muutaman uuden luokan niistä sisällöistä, mitkä eivät sopineet aiempien luokkien alle. Olen etsinyt aineistosta säännönmukaisuutta ja myös poikkeavuuksia säännönmukaisuuksista. Laadin taulukon käsin kirjoittamalla ja auttamaan itseäni aineiston jäsentämisessä, joten en tule esittelemään taulukkoa empiirisessä osiossa. Empiiristä osiota kirjoittaessani olen vielä uudelleen luokitellut aineistoa ja myös poistanut kokonaan joitakin luokkia, jotka eivät kuitenkaan vastanneet tutkimuskysymyksiini. Kirjoittamisen ohella olen koko ajan lukenut uudelleen teoriaa ja peilannut aineistoa siihen. Teoria on toiminut tulkintojen tekemisen välineenä ja käsitteellistäjänä sekä mahdollistanut havaintojen muuttamista yleistettävämmiksi (Eskola & Suoranta 1996, 60, 63). Teorialla en tarkoita mitään yhtä isoa teoriaa, vaan tutkielman teoreettiset lähtökohdat -luvussa esittelemiäni teoreettisia ja tutkimuksellisia käsitteellistyksiä tutkimastani aiheesta.

Selvennän tähän merkintöjä, joita olen käyttänyt haastattelujen ja kyselyn avovastauksien suorien lainausten yhteydessä. Haastattelujen lainauksissa ”H” tarkoittaa haastattelijaa, ”V” vanhempaa ja ”L” lasta. Jos samassa haastattelupätkässä puhuu kaksi vanhempaa, niin olen erottanut heidät toisistaan ”V1” ja ”V2” merkinnöillä. Kyselyn avovastauksiin olen liittänyt lomakkeessa olleen kysymyksen selventämään vastausta. Lisäksi olen käyttänyt hakasulkuja, joiden sisään olen tarvittaessa kirjoittanut vastausta selventävän sanan. Suoran lainauksen sisällä olevat tyhjät sulkeet puolestaan merkitsevät kohtaa, jonka olen poistanut tekstin epäoleellisuuden vuoksi. Kaikki sitaateissa esiintyvät nimet on muutettu tutkittavien yksityisyyden turvaamiseksi.

4.3 Triangulaatio menetelmänä

Tutkimuksen triangulaatiolla tarkoitetaan yksinkertaisimmillaan sitä, että siinä yhdistetään erilaisia aineistoja, metodeja, tutkijoita tai teorioita (Tuomi & Sarajärvi 2002, 141). Triangulaatio merkitsee siten ihanteellisimmillaan tutkittavan asian tarkastelua useasta eri näkökulmasta ja ilmiön eri puolien esiintuomista (Viinamäki 2007, 175–176). Aineistojen ja analyysien triangulaatiolla on myös mahdollista saada parempaa ymmärrystä tutkittavaan ongelmaan (Creswell 2009, 14–15; Jokivuori & Hietala 2007, 180–181). Tässä tutkielmassa triangulaatiota on sekä aineistonkeruutavassa että analyysimenetelmissä, kun aineistossa on sekä laadullista että määrällistä osuutta. Tutkijatriangulaatiota on puolestaan verkkokyselyn toteuttamisessa, kun sillä oli kolme tekijää. Tosin analyysissa laadullisen aineiston analyysi ja laadullisin menetelmin tehty analyysi on huomattavasti painottuneempi kuin määrällisen. Kyselyn pieni vastaajamäärä puoltaa analyysimenetelmien yhdistämistä sekä kvantitatiivisen ja kvalitatiivisen aineiston pitämistä toistensa jatkumona (Alasuutari 1994, 23, 183). Menetelmien ja aineistojen yhdistäminen tuo omat haasteensa myös tulosten raportointiin, jotta tutkielmasta tulee yhtenäinen kokonaisuus (Creswell 2009, 220–221).

Aineistossa on kolmen eri kansainväliseen adoptioon osallistuvan toimijatahon näkökulma eli adoptioneuvonnan, adoptoitujen ja adoptiovanhempien. Useamman aineiston käyttö auttaa hahmottamaan ainakin jonkinlaisen kokonaiskuvan (Tuomi & Sarajärvi 2002, 141) kansainvälisesti adoptoitujen juurista ja niiden tärkeydestä. Toki kokonaiskuvasta puuttuvat kansainvälisesti adoptoitujen biologiset vanhemmat, joita ei käytännössä ole mahdollista tavoittaa lainkaan tai ei ainakaan tämän kokoisessa opinnäytetyössä. Adoptioneuvontaa antaville suunnatussa oppaassa ei myöskään ole

tekstejä ja näkemyksiä yksittäisiltä toimijoilta, kuten taas on adoptiovanhemmilta ja adoptoiduilta. Adoptioneuvonnan antajien ”ääni” ei tällöin tule esille, sillä oppaassa esitellään vain yleiset ja normatiiviset ohjeistukset neuvonnasta ja siitä, kuinka neuvonnan antajien tulisi adoptioneuvontaa antaessaan toimia.

Aineistotriangulaatiota on kvantitatiivisen ja kvalitatiivisen aineiston lisäksi siinä, että osa aineistosta on valmiita tekstejä eli toisten tuottamia aineistoja ja osa on aineistoa, jonka tuottamiseen olen itse osallistunut. Toisten tuottamaa eli sekundääriaineistoa ovat ”Opas ottolapsineuvonnan antajille” ja Sanna Mäkipään tulkinta oppaasta sekä adoptoitujen itsensä kirjoittamat tarinat elämästään adoptoituina.

5 KANSAINVÄLISESTI ADOPTOIDUN JUURET ADOPTIONEUVONNASSA

Seuraavana ovat sosiaalityöntekijöille annetut ohjeistuksia siitä, kuinka adoptiolapsen taustaa tulisi käsitellä ja, kuinka he voivat neuvoa tulevia adoptiovanhempia tässä. Olen ottanut aineistoon mukaan tuleville adoptiovanhemmille annettavat ohjeistukset adoptioneuvonnassa, koska ne ovat osaltaan vaikuttamassa vanhempien käsityksiin siitä, kuinka lapsen alkuperään ja juuriin tulisi suhtautua. Lisäksi merkittävää on se, miksi adoptioneuvontaa antavat tahot pitävät kansainvälisesti adoptoidun juuria tärkeinä. Nämä ovat myös viranomaisten ja asiantuntijoiden institutionaalisia ohjeistuksia ja käsityksiä siitä, mitä hyvään adoptiovanhemmuuteen kuuluu. Oppaan ”Ottolapsineuvonta, opas ottolapsineuvonnan antajille” lisäksi käytössäni on Sanna Mäkipään (2007) artikkeli, missä hän on analysoinut kyseisen oppaan tekstejä.

5.1 Mitä adoptioneuvonta puhuu juurista?

Oppaasta olen aluksi lähtenyt tarkastelemaan luvun otsikon mukaisesti sitä, mitä ja minkälaista sisältöä määrittelyä adoptioneuvonta on antanut ja antaa juurille.

”Ottolapsineuvonnassa lapseksiottajia on valmistettava kertomaan lapselle hänen taustastaan. Ottovanhempien tulee olla valmiita vastaamaan lapsen kysymyksiin, jotka koskevat lapsen kotimaata, lapsen vanhempia sekä olo-

suhteita, joista lapsi noudettiin jne. Keskustelujen tulee olla mahdollisimman luontevia arkielämän eri tilanteissa ja vanhempien tulee olla eläytymiskykyisiä ja vastaanottavia huomaamaan, milloin lapsi haluaa näistä asioista puhua. Mikäli biologisista vanhemmista ei ole olemassa mitään tietoa, tulee lasta tukea sen asian hyväksymisessä sekä mahdollisimman laajasti puhua lapsen kotimaasta, olosuhteista ja kulttuuritaustasta.” (Ottolapsineuvonta, opas ottolapsineuvonnan antajille 1998, 23.)

Tässä lainauksessa esitetään adoptiovanhemmille vaatimuksia ja ohjeistuksia siitä, kuinka heidän tulee huomioida lapsen alkuperä ja juuret. Adoptiolapsen juuret ja suhde niihin nähdään adoptiovanhempien taitoina ja kykyinä toimia vanhempana. Kansainvälisesti adoptoidun lapsen menneisyyttä ei tule unohtaa, vaan kuljettaa sitä luontevasti mukana. Tämä on sama ohjeistus, joka annetaan myös Ruotsissa adoptiovanhemmille eli vallitseva diskurssi on juurien mukana kuljettamisen tärkeys. Suomi on todennäköisesti seurannut Ruotsin mallia tässä ohjeistuksessa, sillä Ruotsissa kansainvälisillä adoptioilla on pidempi historia kuin Suomessa. Enää ei ole toivottavaa katkaista juuria menneeseen. (Yngvesson 2003; 2005.) Opas asettaa biologiset ja kulttuuriset juuret toisensa korvaviksi asioiksi. Jos adoptoidun biologisista vanhemmista ei ole lainkaan tietoa, niin sen voi korvata laajoilla tiedoilla synnyinmaasta. Tämä tietysti edellyttää adoptiovanhempien tietämystä synnyinmaasta eli heidän täytyy hakea ja opiskella siitä tietoja pystyäkseen puhumaan siitä lapselleen. Adoptoidun kulttuuriperintöä pyritään vahvistamaan tietojen opiskelulla ja samalla kompensoimaan puutetta biologisten juurien tiedoista (Volkman 2005b, 96–97).

Tietojen opiskelu adoptiolapsen synnyinmaasta tarkoittaa juurien rakentamista, missä adoptiovanhemmilla on keskeinen rooli. Näiden lisäksi olen määritellyt juurien rakentamista kuvaaviksi tekijöiksi oppaassa merkittävaksi esitetyn hakumatkan ja myöhemmin lapsen kanssa toteutettavan juurimatkan. Juurien sisällöllinen rakentaminen ja suhde niihin tapahtuu tällöin omakohtaisten kokemusten avulla. Kokemusten lisäksi suosituksena on konkreettisten muistojen mukana kuljettaminen ja niiden oleminen merkinä lapsen alkuperästä. Konkreettisia muistoja ovat esimerkiksi lapsella ennen adoptiotapahtumaa olleet esineet ja vaatteet. (Ks. Ottolapsineuvonta, opas ottolapsineuvonnan antajille 1998, 7–9, 39.)

Oppaassa ei mainita lainkaan sosiaalisten suhteiden vaikutusta kansainvälisesti adoptoidun identiteettiin, juurien rakentamiseen, ylläpitämiseen ja adoptoidun omiin juuriin suhtautumiseen. Tosin ainoa ja keskeinen sosiaalinen tekijä ovat adoptiovanhemmat, joiden arvostava ja ymmärtävä suhtautuminen adoptoidun taustaan on merkittävä asia lapsen identiteetin kehittymisessä. Ottolapsineuvonnan antajia kehoitetaan antamaan tuleville adoptiovanhemmille tietoa heille suunnatusta ryhmä-

toiminnasta, jossa on mahdollista jakaa kokemuksia toisten samassa elämäntilanteessa olevien kanssa. Yhteistoiminta muiden adoptiovanhempien kanssa nähdään oppaassa hyödyllisenä. (Ottolapsineuvonta, opas ottolapsineuvonnan antajille 1998, 24.) Siinä ei kuitenkaan mainita ryhmätoiminnan hyödyllisyyttä adoptoiduille itselleen, ja kuinka vanhemmat voisivat tukea lastaan jakamaan kokemuksiaan toisten kansainvälisesti adoptoitujen kanssa tai hakemaan tietoa eri etnisistä ryhmistä, jotka toimivat Suomessa. Tässä tulee kuitenkin jälleen muistaa ajallinen konteksti, jolloin opas on laadittu. 1990-luvulla etenkin kansainvälisesti adoptoituja oli Suomessa suhteellisen vähän, ja he olivat iältään nuoria, jolloin myös heille suunnattua toimintaa oli vähemmän kuin nykyisin. Tuolloin ei myöskään ollut niin hyvin mahdollisuuksia tutustua eri etnisten (samasta maasta kotoisin olevien kuin mistä adoptoitu on) ryhmien jäseniin. Toisaalta norjalaisia adoptoituja tutkineen Signe Howell'n mukaan he eivät ole kiinnostuneita liittymään tai ajattelemaan itseään kuuluviksi siihen etniseen ryhmään, josta he ovat kotoisin (Howell 2006, 122; Howell 2009, 161). Näin voisi ajatella olevan tilanteen myös Suomessa, koska Norjan ja Suomen yhteiskunnissa on paljon samankaltaisuutta. Howell'n mukaan tilanne on toinen Yhdysvalloissa, jossa on enemmän eri etnisiä ryhmittymiä ja ihmiset myös yleisemmin kuvailevat itseään kuuluviksi esimerkiksi kahteen eri ryhmään (Howell 2006, 122; Howell 2009, 161).

Adoptioneuvonnassa kansainvälisesti adoptoidun juuret jakautuvat biologisiin ja kulttuurisiin juuriin, joiden rakentamisessa adoptiovanhempien rooli on keskeisellä sijalla. Juurien ymmärtämisen olevan adoptoidun ”kotimaassa” eli laajasti kaikessa siinä, mitä maahan kuuluu ja myös sen maaperässä. Adoptiovanhemmat ovat tärkeä tekijä siinä, miten juuria rakennetaan ja millainen suhde adoptiolapsella niihin muodostuu. Adoptiovanhemmat ovat juurien merkityksen välittäjiä ja ylläpitäjiä. Oletan näin olevan ainakin lapsen ollessa pieni ja tilanteen muuttuvan lapsen kasvaessa, mutta tästä oppaassa ei mainita mitään. Lisäksi adoptoidun juuret ovat niissä ”olosuhteissa”, joista hänet on luovutettu adoptoitavaksi. Olosuhteiden voi tulkita merkitsevän lapsen biologisten vanhempien elämäntilannetta, lapsen elinolosuhteita ja luovuttavan maan yhteiskunnallista tilannetta. Adoptoidun juuret vieraassa maassa ovat erilaisuuden tuottajia, mistä kerron tarkemmin seuraavassa luvussa, koska adoptioneuvonnassa adoptoidun erilaisena näkeminen on kiinteästi yhteydessä siihen, miksi juurista puhuminen on tärkeää.

5.2 Miksi adoptio-neuvonta pitää kansainvälisesti adoptoidun juurista puhumista tärkeinä?

Edellä ilmeni se, että adoptio-neuvonnan antajia kehoitetaan opastamaan tulevia adoptiovanhempia puhumaan adoptiolapselle hänen juuristaan. Tässä luvussa pyrin selvittämään sitä, miksi adoptio-neuvonta korostaa juurien ja niistä puhumisen tärkeyttä.

”Lapsen minäkäsityksen kehityksen kannalta on keskeistä, että ottovanhemmat, viranomaiset ja muut asian kanssa tekemisissä olevat tahot suhtautuvat lapsen biologisiin vanhempiin, syntyperään ja lapsen mahdolliseen vieraaseen kotimaahan ymmärtävästi ja arvostavasti. Vaikeassa elämäntilanteessa olleiden biologisten vanhempien myönteisten ja vahvojen puolien näkeminen auttaa lasta löytämään näitä alueita myös itsestään.” (Ottolapsineuvonta, opas ottolapsineuvonnan antajille 1998, 8, 22.)

Arvostava suhtautuminen lapsen taustaan vaikuttaa myönteisesti lapsen minäkehitykseen, ja edesauttaa lasta näkemään myös itsessään näitä taustassaan olevia hyviä asioita. Oppaassa ei puhuta lainkaan mahdollisesta negatiivisesta perimästä, vaan adoptoidun identiteettiä pyritään rakentamaan hyvien tekijöiden pohjalle (Mäkipää 2007, 221). Biologisten ominaisuuksien arvostaminen tarkoittaa ilmeisesti adoptoidun ulkoisen olemuksen arvostamista, koska siihen biologia ensisijaisesti vaikuttaa tai ainakin se on huomattavin seikka adoptoidussa olevissa biologisissa ominaisuuksissa. Myönteiset biologiset ominaisuudet voivat tarkoittaa myös synnynnäisiä lahjoja ja kykyä omaksua joitakin asioita helpommin kuin toisia, mitkä ovat biologisilta vanhemmilta perittyjä ominaisuuksia. Lapsen kasvuympäristöllä on kuitenkin ratkaiseva vaikutus siihen, kuinka näitä lahjoja tuetaan ja kehitetään. Ympäristötekijät vaikuttavat myös hyvin paljon siihen, millainen persoona lapsesta kehittyy, eli adoptiovanhemmilla on vaikutusta adoptiolapsensa persoonaan hyvin paljon, se ei ole pelkkää perimää.

Sanna Mäkipään mukaan kansainvälisissä adoptioissa adoptiolapsen oman taustan tuntemista ja mahdollista yhteydenpitoa biologisiin vanhempiin pidetään tärkeänä lapsen hyvälle kasvulle ja kehitykselle. Adoptiossa tapahtuu yleensä fyysisen suhteen katkeaminen entiseen perheeseen tai lasta hoitaneisiin henkilöihin, mutta niin ei välttämättä tapahdu psyykkisille siteille, etenkin mitä vanhemmasta lapsesta on kyse. Näitä siteitä ja muistoja ei ole tarkoituksenmukaista häivyttää, sillä ne ovat osa lapsen identiteettiä. Kansainvälisissä adoptioissa korostuvat biologisten vanhempien ja adoptiovanhempien väliset kulttuuriset, etniset ja sosioekonomiset erot, mitkä vaikuttavat yhteydenpidon mahdollisuuksiin. Fyysisestä etäisyydestä huolimatta biologiset vanhemmat voivat olla perheen ja lapsen elämässä mukana muistoissa, puheissa ja mielikuvien tasolla. Tällöin suhde biologi-

siin vanhempiin on psyykkinen ja sinällään merkittävä osa lapsen identiteettiä ja tärkeää on säilyttää tämä suhde edes mielessä läpi elämän. Biologiin vanhempiin ei siis ole konkreettista yhteyttä, vaan mahdollinen yhteys heihin tapahtuu mielessä. Toisaalta niiden käyttö osana identiteettiä voi tällöin jäädä abstraktiksi ja myös tavoitteena ideaaliksi. (Mäkipää 2007, 216–218.)

Suomen ottolapsineuvonnassa korostetaan sitä, että vanhempien tulee pystyä puhumaan adoptoidun synnyinmaasta eli adoptiovanhemmilla tulee olla taitoa keskustella lapsen kanssa hänen juuristaan ja laajemmin koko synnyinmaan asioista. Lapsen taustasta, biologisista vanhemmista ja lapsen adoptiotapahtumasta on tärkeää puhua adoptoidun identiteetin kehityksen kannalta, ja puhutavan tulee nimenomaisesti olla arvostavaa. Psykologiset seikat tekevät juurista puhumisen tärkeäksi silloin, kun identiteetti ja lapsen kehitystaso ovat siinä keskeisellä sijalla. Viranomaispuheessa juurista puhumisen merkitys nähdään tällöin ihmisen psyykkisen kehityksen tärkeänä osatekijänä.

Arvostavalla suhtautumisella adoptiolapsen taustaan pyritään rakentamaan adoptoidulle hyvää itsetuntoa ja myönteistä minäkuvaa ”erilaisuudestaan” huolimatta sekä sen hyväksymistä osaksi omaa identiteettiä. Myös yhdysvaltalaisen tutkimuksen McGinnis ym. (2009, 33) mukaan tyytyväisyyttä omaan etniseen identiteettiin ennustaa mm. hyvä itsetunto. Toisaalta Suomen adoptio-neuvonnassa identiteetin nähdään adoptoidun varhaisessa kehitysvaiheessa pitkälti muodostuvan sen maan kulttuurin pohjalle, missä henkilö on syntynyt – alkuperäinen kulttuuri on ihmisen identiteettiä määräävä tekijä. Liisa Malkki (1992, 37) on kritisoinut tämänkaltaista ajattelutapaa, ja hän katsoo identiteetin kehittymisen olevan monimutkaisempi ja -ulotteisempi prosessi, mihin vaikuttaa muun muassa eletty elämä ja itsemäärittely.

Monikulttuurisuusideologia on todennäköisesti vaikuttanut osaltaan Ruotsin ja sitä kautta Suomen adoptio-ohjeistuksien sisältöön, jolloin kansainvälisesti adoptoidun ”alkuperäinen kulttuuri” on hyvä säilyttää ja ylläpitää sitä. Kulttuurien säilyttäminen nähdään ihmisten elämää rikastuttavana tekijänä. (Ks. myös Högbäck 2009, 179; Volkman 2005a, 10–11; Howell 2006, 79–80.) Suomalaisia adoptiovanhempia koskeneessa tutkimuksessa vanhemmat ajattelivat myös alkuperän pohjalle muodostuvan kulttuuri-identiteetin olevan tärkeä lapsen hyvinvoinnille, mikä ajatus on lisäksi liitetty monikulttuurisuusideologiaan (Högbäck 2009, 182).

Haagin yleissopimus kansainvälisissä lapseksiottamisasioissa ottaa myös kantaa lapsen alkuperän huomioimiseen, sillä se kehottaa: ”ottaa aiheellisella tavalla huomioon lapsen kasvatuksen sekä hä-

nen etnisen, uskonnollisen ja kulttuurisen taustansa” (Finlex 1997, 16 artikla). Haagin yleissopimus vaikuttaa myös Suomen kansainvälisiin adoptioihin osallistuvien viranomaistahojen ohjeistuksiin sekä normeihin ja arvoihin, joita heidän tulee esittää noudattaakseen hyvää toimintatapaa adoptioissa. Lapsen juurien ylläpitäminen on arvona nähtävä tekijä kansainvälisissä adoptioissa. Yleissopimus määrittää maailmanlaajuisesti hyvään kansainväliseen adoptiotoimintaan kuuluvat tekijät, joita siihen sitoutuneet valtiot kansallisella tasolla noudattavat. Alemmalle tasolle mentäessä sosiaalityöntekijät ohjeistavat tällä tavoin tulevia adoptiovanhempia, ja puolestaan adoptiovanhemmat pyrkivät noudattamaan niitä taitojensa ja mahdollisuuksiensa mukaan. Näin asiantuntijaroolissa olevien sosiaalityöntekijöiden antama tieto siitä, kuinka adoptoidun alkuperään ja taustaan tulee suhtautua rakentaa omalta osa-alueeltaan adoptioiperheiden todellisuutta. (Ks. esim. Berger & Luckmann 1995, 84, 110, 134, 173.)

”Jos perhe harkitsee kansainvälistä adoptiota, tulee edistää perheen tuntemusta lapsen alkuperämaasta ja sen kulttuurista. Ulkomailta tulleen ottolapsen vanhempana oleminen edellyttää kykyä tukea ja hyväksyä erilaisuutta. Etukäteen on hyvä valmistautua siihen, että lapsi saattaa ulkonäöltään poiketa muusta perheestä, ja tämän myötä koko perhe tulee todennäköisesti herättämään kysymyksiä ja kiinnostusta läpi elämän. Ympäristö saattaa voimakkaastikin reagoida ulkonäöltään erilaiseen lapseen. Perheen tulee olla tietoinen, että on eri asia olla ulkomaalaisen lapsen vanhempi kuin biologisen lapsen tai kotimaisen ottolapsen vanhempi ja perheen tulee ymmärtää lapsen identiteetin ja sitä kautta itsetunnon tukemisen tärkeys.” (Ottolapsineuvonta, opas ottolapsineuvonnan antajille 1998, 22.)

Oppaassa ei kuitenkaan tarkemmin eritellä, kuinka sosiaalityöntekijät voivat konkreettisesti edistää adoptoidun alkuperämaan tuntemista ja opastaa siinä tulevia adoptiovanhempia. Tämä lienee jokaisen sosiaalityöntekijän oman kekseliäisyyden ja aiempien kokemusten varassa. Lainauksesta ilmenee se, että viranomaiset pitävät tärkeänä adoptoidun synnyinmaan kulttuurin tietämystä. Vanhemmat tarvitsevat ensin tietoa adoptoidun synnyinmaasta, jotta he pystyvät hyväksymään lapsessaan olevan erilaisuuden. Tämän jälkeen he pystyvät tukemaan lastaan niin, että hän hyväksyy oman erilaisen taustansa osaksi identiteettiään. Adoptiovanhemmilla on merkittävä rooli siinä, että he pystyvät vastaamaan ympäristön reagointiin erilaisena nähdystä lapsestaan, kuten esimerkiksi vastaamaan rasismiin (vrt. Hübinette & Tigervall 2009, 350). Kaikki adoptiovanhemmat joutuvat läpikäymään pitkän adoptioprosessin ja kenties sitä edeltäneen lapsettomuuden, jolloin he todennäköisesti ovat pitkään pohtineet suhtautumistaan vieraasta maasta syntyisiin olevaan lapseen ja ihmisiin siellä. Tuskinpa monikaan tuleva adoptiovanhempi alun alkaenkaan aloittaa kansainvälisen adoptioprosessin, elleivät he ole harkinneet asiaa jo etukäteen tarkoin. Tosin Riitta Högbäck (2009, 167) on to-

dennut tulevien adoptiovanhempien toivovan nuorta lasta, koska pienessä lapsessa vierautta ilmentävät etniset piirteet eivät ole vielä niin vahvoja. Oppaassa korostetaan kansainvälisesti adoptoidun erilaisuutta kautta linjan eli se on jollain tapaa keskeinen ominaisuus adoptoidussa, kenties sitä voi sanoa essentiaaliksi ominaisuudeksi (vrt. Malkki 1992, 28).

Tässä oppaassa lasta kuvataan erilaisena ja Sanna Mäkipää (2007) on määritellyt sen tarkoittavan toiseutta. Kansainvälisesti adoptoidun syntymämaa on vieras ja kaukana oleva, ja lapsi on usein erilainen ulkonäkönsä vuoksi. Myös biologiset vanhemmat edustavat etnisesti ja kulttuurisesti toista ja erilaista verrattuna adoptioperheeseen, missä lapsi on kenties kasvanut suurimman osan elämästään. (Mäkipää 2007, 216–221.) Adoptoitu on ulkonäöllisesti erilainen suhteessa (muihin) suomalaisiin, ja myös erilainen verrattuna tavallisiksi määriteltyihin biologisiin lapsiin. Jos adoptoitu määritellään ”toiseksi”, niin se aiheuttaa kohteelleen ulossulkemisen ”meistä” (Huttunen ym. 2005, 19) – adoptiolapsi ei tällöin oppaan mukaan kuuluisi ”meihin”, suomalaiseen yhteiskuntaan, vaan hän pysyisi aina ”toisena” ja ulkopuolisena siitä. Elinikäinen erilaisuus merkitsisi myös sitä, ettei kansainvälisesti adoptoitu pääsisi koskaan kokemaan yhteenkuuluvuutta muiden suomalaisten kanssa, vaikka hänet olisi adoptoitu vauvana Suomeen ja hän eläisi loppuelämänsä täällä. (Ks. myös. Högbacka 2009, 177; Hübinette & Tigervall 2009, 349.) Tämä tuskin on ollut oppaan tekijöiden tarkoitus. Toisaalta tulee myös muistaa, että opas on laadittu yli kymmenen vuotta sitten, jolloin kansainvälisten adoptioiden määrä oli huomattavasti vähäisempi kuin nyt, sillä adoptiomäärät ovat nousseet merkittävästi etenkin 2000-luvun alkupuolella (Sosiaali- ja terveysministeriö 2007, 20–21; Parviainen 2003, 35; Sosiaali- ja terveysministeriö 2009, 7). Lisäksi yleensä Suomeen muuttaneiden ulkomaa-laisten määrä on ollut pienempi 1990-luvulla, kuin mitä määrät ovat nyt, mikä on osaltaan vaikuttanut tuon aikaisiin käsityksiin ihmisten erilaisuuden kokemuksista. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, etteikö esimerkiksi kansainvälisesti adoptoituihin kiinnitettäisi erityistä huomiota, niin kuin oppaassa sanotaan, mutta suhtautumistavoissa on kuitenkin tapahtunut joitain muutoksia edellä mainittujen seikkojen vuoksi.

Oppaan mukaan lapsen identiteettiin vaikuttaa merkittävästi hänen erilainen ulkonäkönsä ja biologinen taustansa (Ottolapsineuvonta, opas ottolapsineuvonnan antajille 1998, 22; Mäkipää 2007, 221; vrt. Dorow 2006, 216–217). Högbackan (2009) tutkimuksen mukaan adoptiovanhemmat etsivät usein kansainvälisesti adoptoidusta lapsestaan ulkonäöllistä samuutta kuin mitä itsessä ja/tai puoliossa on. Yhteisten piirteiden havaitsemisella (olipa havainto objektiivisesti oikea tai ei) pyritään luomaan samuutta lapsen kanssa ikään kuin hän olisikin biologinen lapsi. Tällä tavoin lapsi myös

tehdään ”omaksi”. Oppaassa puolestaan korostetaan adoptoidun täydellistä erilaisuutta verrattuna adoptiovanhemiinsa, eikä tuoda esille yllä mainittua samanlaisuuden hakemista. Oppaassa erilaisuutta kuvataan pelkästään biologian pohjalta syntyväksi, jolloin voisi ajatella, että adoptiovanhempiin ja suomalaisuuteen syntyy kuitenkin kulttuurinen samanlaisuus. Howell'n mukaan adoptoidun biologinen olemus pysyy ajan saatossa samana, kun taas sosiaalinen olemus siitä kuka hän on, muuttuu adoption tapahduttua toiseen maahan. (Howell 2006, 69.)

Adoptioeuvonnassa adoptoidun juuria ja niistä puhumista pidetään tärkeinä, koska se on lapsen edun mukaista. Juurien mukana kuljettamisella on merkittävä rooli adoptoidun identiteetin rakennusaineena. (Ks. myös Mäkipää 2007, 223.) Kansainvälisesti adoptoidun erilaisuus suhteessa adoptiovanhemiinsa ja muihin suomalaisiin on merkittävä tekijä siinä, että lapsen identiteetin ja itsetunnon rakentamiseen, tukemiseen ja vahvistamiseen tulee kiinnittää erityistä huomiota. Adoptoidun juurien hyväksyminen adoptiovanhempien taholta on merkityksellistä adoptoidun mahdollisuuksille hyväksyä itsensä erilaisuudestaan huolimatta. Menneisyys syntymämaassa mahdollisesti biologisten vanhempien tai muiden sukulaisten hoivissa tai lastenkodissa ja nykyisyys Suomessa adoptiovanhempien kanssa tulee voida yhdistää tietojen ja mielikuvien kautta, jotta adoptoitu voisi saavuttaa ehjän ja kokonaisen identiteetin.

6 ADOPTOITUJEN NÄKEMYKSIÄ JUURISTAAN

Olen koonnut tähän kappaleeseen suomalaisten ja isobritannialaisten adoptoitujen näkemyksiä juuristaan ja kulttuurisesta taustastaan. Vaikka tutkielmassani keskeistä on kansainvälinen adoptio toiminta suomalaisessa kontekstissa, niin olen ottanut isobritannialaisten adoptoitujen kertomuksia mukaan vertailun vuoksi. Esittelen aluksi suomalaisten adoptoitujen tarinat. Tämän jälkeen erittelen lyhyesti mitä yhtäläisyyksiä ja eroja on suomalaisten ja isobritannialaisten adoptoitujen näkemyksillä. Käyttämäni lähdekirjallisuus sisältää adoptoitujen omia kirjoituksia ja tällä tavoin heidän ”suoraa puhettaan” ajatuksistaan, kokemuksistaan ja tunteistaan. Nämä kirjoitukset antavat toisen perspektiivin kuin adoptiovanhempien ja viranomaistahojen juuripuheet, koska adoptoidut puhuvat omista juuristaan, eivät kenenkään toisen. Itse keräämäni aineiston haastatteluissa tosin olivat paikalla myös perheiden adoptiolapset, mutta he olivat alle kouluikäisiä tai juuri koulun aloittaneita ja käytännössä he osallistuivat vain vähän haastatteluihin, vaikka kyselinkin heiltä joitakin asioita.

Anu Rohima Mylläri (2006, 11, 13) on kirjoittanut omaelämäkerrallisen teoksen, missä hän on käsitellyt elämäänsä kansainvälisesti adoptoituna Suomessa. Hänet on adoptoitu Bangladeshista ja hän on ollut ensimmäisten kansainvälisesti Suomeen adoptoitujen joukossa (hänet on adoptoitu vuonna 1981). Hän on ollut myös ensimmäisiä tummaihoisia Suomeen adoptoituja. Toinen tarinansa kirjana julkaissut suomalainen adoptoitu on Reetta Kurjonen (2008). Kurjonen on puolestaan adoptoitu Suomesta, ja hänen biologinen äitinsä on suomalainen ja isänsä on intialainen. Häntä ei ole adoptoitu kansainvälisen adoptioprosessin kautta, mutta silti hänen puolikkaat juurensa Intiaan ovat vaikuttaneet hänen elämäänsä. Esittelen täten vain kahden suomalaisen adoptoidun avulla adoptoitujen näkemyksiä suomalaisessa yhteiskunnassa, mutta ainakin osa heidän ajatuksistaan on todennäköisesti muidenkin adoptoitujen jaettavissa ja jopa yleistettävissä. Sekä Mylläri että Kurjonen ovat toimineet adoptiojärjestöissä esimerkiksi pitämällä luentoja adoptiovanhemmille.

6.1 Mitä asioita suomalaiset adoptoidut pitävät juurinaan?

Tässä ensimmäisessä luvussa selvitän niitä sisällöllisiä asioita, joista adoptoidut kuvaavat juuriensa muodostuvan ja mihin kaikkeen juuret heidän elämässään vaikuttavat. Olen ymmärtänyt ja määritellyt juuret laajasti kaikkina niihin liitettävänä tekijöinä.

”Ensimmäisen valokuvan ottohetkellä minä synnyin tähän maahan ja menneisyyteni jäi jonnekin ulkopuolelle. Bangladeshilaisesta pikkutyöstä tuli Suomen kansalainen. Uusi tulevaisuus alkaa, mutta menneisyys olisi läsnä elämäni jokaisena päivänä. Ihonväriini, ruskeat silmäni ja synnyinmaani kulttuuri, jota en koskaan tullut tuntemaan, kulkisivat aina mukani.” (Mylläri 2006, 13.)

Tässä lainauksessa Anu Mylläri kuvaa adoptiotapahtuman ja Suomeen tulemisen olleen eräänlainen uudelleen syntyminen ja katkaisu entiseen elämään (Yngvesson 2005, 25–26). Toisaalta hänen elämänsä ja juurensa Bangladeshissa kulkevat myös nykyisyydessä mukana, koska hänen ulkoinen olemuksensa ilmentää, ja tulee aina ilmentämään, hänen toisaalla oleviaan juuria. Juuret ovat hänen ulkonäössään, jonka hän on perinyt biologisilta vanhemmiltaan. Lisäksi ympäristö tunnistaa hänen ulkonäkönsä liittyvän ainakin tiettyyn maanosaan, jollei myös maahankin. Tietynlaisiin ulkoisiin piirteisiin, kuten tässä tummiin ihon-, silmien ja hiusten väriin yhdistetään kohtaamistilanteissa herkästi erilaisia tekijöitä sekä erontekoja (Ahmed 2000, 99; Hübinette & Tigervall 2009, 349). Ne voi-

vat olla oletettuja tai tosiasiallisia kohdattuun ihmiseen kuuluvia ominaisuuksia.

”Pikkuhiljaa totuin kiusaamiseen, mutta jälkensä se kyllä jätti. Aloin arastella ulkonäköäni ja se aiheutti minulle sisäistä kipua tietyissä tilanteissa. Esimerkiksi kohdatessani uusia ihmisiä pelkäsin tilannetta, jossa minun piti alkaa selittää taustaani ja ulkonäköäni. Kukaan ei uskonut, että olin suomalainen.” (Kurjonen 2008, 31.)

”Kouluikäisenä ymmärsin, mitä merkitsee olla adoptoitu ja että taustani on erilainen kuin muilla. Ulkonäköniikin oli poikkeava, sillä minulla on tummat silmät ja tummat hiukset.” (Kurjonen 2008, 28.)

”Tummaan ihoon liitetään helposti ylikorostunut seksuaalisuus. Ehkä minuakin pidetään sen vuoksi Suomessa usein seksiobjektina, jota saa lähestyä vapaasti. () Omasta mielestäni en ollut koskaan erityisen hyvä urheilija, mutta tumman ihoni takia minulta odotettiin enemmän kuin mihin rahkeeni riittivät. (Mylläri 2006, 109, 56.)

”Joudun tekemään lähes päivittäin työtä voittaakseni ihmisten luottamuksen puolelleni.” (Mylläri 2006, 114.)

”Joudun silti jatkuvasti kysymään, mikä on suomalaisuuden mittari? Miksi kansainvälisesti adoptoituja lapsia ei voida pitää samanlaisena kuin syntyperäisen suomalaisen biologisia lapsia.” (Mylläri 2006, 175.)

Ympäristölle kansainvälisesti adoptoidun ulkoinen olemus ja sen huomiointi kuvastaa usein stereotyyppisiä käsityksiä henkilön juurista ja siitä, miten ne vaikuttavat adoptoidussa. Tämä voi johtaa henkilön toiseuttamiseen ja tietynlaiseen positioon asettamiseen. Yllä olevissa lainauksissa henkilö on asetettu alempiarvoiseen asemaan suomalaisiin verrattuna, vaikka hän todellisuudessa on suomalainen. Kirjoittajat ja muut kansainvälisesti adoptoidut poikkeavat ulkonäöllään siitä standardista, joka suomalaisille on määritetty. He joutuvat eri tavoin todistamaan samanlaisuuttaan muihin suomalaisiin ja selittämään omia juuriaan ilmiasunsa poikkeavuuksien vuoksi. Kansainvälisesti adoptoidun biologiset juuret vaikuttavat siihen, kuinka hänen suhtaudutaan kohtaamistilanteissa. Ne tuottavat siis jatkuvasti kohtaamisissa erilaisuuden kokemuksia ja ulkopuolelta tulevia määrittelyjä. (Rastas 2002, 8–9; Rastas 2007, 111; Hübinette & Tigervall 2009, 341; vrt. Hall 1999, 189, 191, 199; Huttunen 2004, 154; Juhila 2004, 21–23; Liebkind 2000, 24; Löytty 2005, 162, 167–168; Malkki 1992, 26.) Näiden adoptoitujen kokemuksiin nähden vastakkaisen ja ristiriitaisen huomion on tehnyt Howell (2009, 157). Hänen mukaansa Länsi-Euroopassa pidetään kansainvälisesti adoptoituja kuuluvina siihen kansaan, johon heidät on adoptoitu huolimatta heidän ulkonäöllisestä erilaisuudestaan tai poikkeavuudestaan. Kenties tämä tarkoittaa tilanteita, joissa vastapuoli tietää henkilön olevan kansainvälisesti adoptoitu.

Anu Mylläri (2006, 175) toivoo muutosta siihen, millaisena ja miten kansainvälisesti adoptoituja kohdataan Suomessa, ja ettei käsitys olisi enää niin essentialisoiva kohdattaessa itselle vieraita ihmisiä (vrt. Malkki 1992, 26–27). Högbackan (2008, 320, 327) haastattelemat adoptiovanhemmat kertoivat toivoneensa ensisijaisesti tyttöä, koska uskoivat tyttöjen kokevan vähemmän rasismia kuin poikien. Kurjosen ja Myllärin kertomukset ovat kuitenkin tätä käsitystä vastaan. He molemmat ovat kokeneet rajuakin syrjintää, rasismia ja seksuaalista häirintää jo hyvin nuorina. Näiden kahden kokemuksen perusteella tytöt voivat kokea erinäköistä syrjintää aivan yhtä lailla kuin pojatkin, joiden adoptiovanhemmat olettivat kokevan sitä herkemmin. Myös Anna Rastan artikkelissa ”Miksi rasismien kokemuksista on niin vaikea puhua?” (2004) ilmenee, että sekä tytöt/naiset että pojat/miehet ovat kokeneen rasismia yhtä paljon.

”Adoptioon liittyvässä rasismissa on omat erityispiirteensä. Olen lapsesta asti kuullut, että vasta verisiteet tekevät oikean perheen. () Adoptiolapsen kannalta ratkaisevaa on tapa, jolla adoptiovanhemmat asennoituvat lapsensa erilaisuuteen. () Lapsen erilaisuus aiheuttaa harvoin ongelmia hänen omassa perheessään. Ongelmia tuo kodin ulkopuolinen maailma.” (Mylläri 2006, 128.)

Juuret ovat adoptoiduille erilaisuuden tuottajia, vaikka tämä juurien määrittely tulee yleensä ihmisen itsensä ulkopuolelta. Eri tavoin erilaiseksi ja toiseksi merkitseminen on rassistista, syrjivää ja ulossulkevaa, kuten Anna Rastas (2002, 35–36; ks. myös Hübinette & Tigervall 2009, 342–343) on tutkimuksessaan todennut haastateltuaan ulkomailta adoptoituja ja henkilöitä, joiden toinen vanhempi on syntynyt muualta kuin Suomesta. Myös ”rodulliset” linjat ylittävillä perheillä, kuten adoptioperheillä, esitetään herkästi kysymyksiä perheen jäsenten välisistä biologisista suhteista (Volkman 2005b, 89). Adoptiovanhemmille tulisi antaa keinoja, joilla he voivat auttaa lapsiaan vastustamaan rasismia ja stereotyyppisiä käsityksiä eri ihmisistä (McGinnis ym. 2009, 47).

”Se [adoptio] on antanut minulle näkökulmaa tarkastella asioita ja opettanut näkemään erilaisuuden myönteisenä asiana. Olen mielestäni etuoikeutettu, koska saan katsoa maailmaa kaksilla laseilla.” (Mylläri 2006, 218.)

Erilaisuus voi olla myönteisenäkin nähty ominaisuus tai asia itsessään. Erilaisuus tuo kulttuurista ja sosiaalista pääomaa, joita ei olisi ollut mahdollista saada, jos henkilöä ei olisi adoptoitu kansainvälisesti. Erilaisuuden myönteiset mahdollisuudet avautuvat ihmiselle kuitenkin vasta pitkällisen itsen kehittämisen jälkeen. (Rastas 2002, 13.)

”Uskon, että oma isäni olisi halunnut ottaa puheeksi biologiset vanhempani. () Olen varma, että isäni olisi yrittä-

nyt puhua minulle taustastani, jos vanhemmilleni olisi ollut tarjolla samanlaisia adoptioon liittyviä tietopaketteja kuin nykyään.” (Mylläri 2006, 137.)

”Kodissani ei synnyinmaastani ja sen kulttuurista juuri puhuttu. () Jos pohjalainen äitini olisi elänyt pitempään, hän olisi todennäköisesti tutustuttanut minut synnyinmaahani. Hän olisi näyttänyt kuvia ja kertonut bangladeshilaisesta kulttuurista.” (Mylläri 2006, 138–139.)

Myllärin lapsuudenperheessä ei puhuttu lainkaan hänen biologisesta tai kulttuurisesta taustasta. Perheessä puhuttiin ainoastaan siitä, että Mylläri on syntynyt Bangladeshissa ja adoptoitu sieltä Suomeen parivuotiaana. Adoptioäiti kuoli kirjoittajan ollessa kahdeksanvuotias, ja ollessaan 18-vuotias adoptioisä puolestaan kuoli. (Mylläri 2006, 36–37, 82–83, 129.) Mylläri on täten joutunut yksin ja itsenäisesti hakemaan ja rakentamaan juuriaan.

1980-luvun alussa, jolloin Mylläri on adoptoitu, oli Suomeen saapunut vain muutamia tai muutamia kymmeniä kansainvälisesti adoptoituja lapsia, jolloin adoptiopalvelunantajillakaan ei vielä ollut niin paljon tietoa ja kokemusta siitä, kuinka adoptoitujen juurista tulisi puhua. Tämän vuoksi palvelunantajat eivät vielä osanneen ohjeistaa siinä adoptiovanhempia. Tuohon aikaan ei suomalaisessa yhteiskunnassa myöskään keskusteltu monikulttuurisuudesta ja eri kulttuurien rikkaudesta, mikä lie-nee osaltaan vaikuttanut yleiseen käsitykseen ihmisen alkuperän merkityksestä. (Ks. myös Yngveson 2003, 8.) Lisäksi katkelmat kertovat vanhempien keinottomuudesta käsitellä adoptiolapsen juuria, jos he eivät saa siihen ”tietopaketteja”. Nykyisin tilanne on onneksi tämän suhteen muuttunut paremmaksi. Lisäksi muutosta on tapahtunut siinä, kuinka kansainvälisesti adoptoidun juuriin suh- taudutaan ja millaisena niiden merkitys adoptoidulle nähdään. Toisaalta Anu Mylläri (2006, 143) on huomannut, että adoptiovanhemmat ovat nykyään hyvin kiinnostuneita lapsensa juurista, jopa enemmän kuin lapsi itse. Samaan ilmiöön ovat myös törmänneet Högbacka (2009, 179) ja Volkman (2005b, 96) tutkimuksissaan. Myllärin mukaan adoptoiduilla kiinnostus synnyinmaata kohtaan vaihtelee erittäin kiinnostuneesta pikemminkin asian kiusallisena kokeviin (Mylläri 2006, 143).

”Olen keskustellut Suomessa tapaamieni bangladeshilaisten kanssa synnyinmaani kulttuuriin liitty- vistä asioista, ja minusta on ollut kiinnostavaa kuulla, miten ihmiset elävät ja ajattelevat heidän koti- maassaan.” (Mylläri 2006, 146.) Edellä kirjoitin siitä, kuinka Anu Mylläri ei ole saanut lapsuuden- kodissaan mitään tietoa juuristaan ja hän on jäänyt yksin kysymystensä kanssa. Nykyisin eri maista ja kansoista kotoisin olevia ihmisiä on kuitenkin mahdollista tavata Suomessakin, ja saada heiltä au- tenttista tietoa heidän kotimaastaan. Tämä monipuolistaa kansainvälisesti adoptoitujen tiedon saan-

tia juuristaan ja he pystyvät jakamaan kiinnostustaan tietyn kansan juuriin. (Vrt. Nash 2003, 195.)

”Jotkut aasialaisessa kulttuurissa eläneet suomalaiset ihmettelevätkin, kuinka suomalainen olen. Se näkyy huumorintajussani, tavassani reagoida, käyttäytymisessäni – koko olemuksessani. Peiliin katsoessani näen saman, mitä ympärilläni olevat ihmisetkin näkevät. Minulla on syntymämaani ulkokuori, mutta Suomi asuu sisälläni. Välillä pohdin, kuka minä oikeastaan pohjimmiltani olen. Olenko oikeasti suomalainen? Onko bangladeshilaisuus hävinnyt minusta jonnekin Suomen-vuosieni aikana? Uskon, että ihmisen alkuperä ei katoa mihinkään, mutta olosuhteista riippuen sen merkitys voi muuttua, vähentyä tai lisääntyä.” (Mylläri 2006, 138.)

Tämä lainaus Anu Mylläritä kuvastaa sitä, kuinka hänen etnisyytensä ja kulttuurinsa ovat kansainvälisen adoption ja Suomessa elämisen myötä muuttuneet rajoiltaan liukuviksi. Kansainvälinen adoptio siis muuttaa ihmisten itsensä ja myös toisten käsityksiä siitä, mitä etnisyydet ja kuulumiset kulttuureihin tarkoittavat. Adoptoitujen kohdalla ne voivat usein merkitä juuri tällaista etnisyyden liukumista ja muuttumista elämäntilanteiden mukaan. (Vrt. Huttunen ym. 2005, 26–27; Huttunen 2005, 117; Malkki 1992, 36; Nash 2003, 181.) Myllärin tekstikatkelma ilmentää myös liukuvien etnisyyksien aiheuttamaa hämmennystä niin henkilössä itsessään kuin muissakin ihmisissä. Enää ei ole niin itsestään selvää mihin ryhmään joku kuuluu, koska hänen luokittelemistaan vaikeuttavat ristiriitaiset tunnusmerkit, kuten ulkonäkö ja tavat käyttäytyä.

”Murrosiässä elämäni oli yhtä sekamelskaa, sillä halusin olla samanlainen kuin muutkin nuoret. () Halusin samastua heihin, koska minutkin otettiin samalla suomalaisena. Samaan aikaan halusin olla juuri minä, itseni näköinen ja kulkea ylväästi omassa erilaisessa kehossani. Halusin olla osittain yhtä ulkonäköni kanssa. Toivoin, että olisin voinut olla itsevarmasti minä ilman häpeää erilaisuudestani. Tiesin olevani rikas, koska minussa vaikuttaa kaksi kulttuuria, jotka ovat muokanneet identiteettiäni. Ongelmani oli, että uskalsin kantaa vain toista.” (Mylläri 2006, 138.)

”Itse mietin usein oman värini ja identiteettini tuomia ristiriitoja. () Tuntui, että olen muukalainen omassa ruumiissani. En tiennyt, miten minun tuli suhtautua syntyperääni, enkä sitä, millaista perimää kuljetan mukani.” (Mylläri 2006, 151, 153.)

”Noin 13-vuotiaana kävin läpi ensimmäisen adoptiota ja oman identiteetin muodostusta koskevan kriisin. () Tuijotin lakkaamatta peiliin ja mietin, kenen kasvot sieltä oikein katsovat ja kuka oikeastaan olen.” (Kurjonen 2008, 38.)

”Olin kaivanut esiin menneisyyteni, jonka tavallaan olin kieltänyt, mutta toisaalta en ollut koskaan siitä irti päästänyt. Olin hyvin hämmentynyt.” (Kurjonen 2008, 80.)

Juuret ovat myös ristiriitaisia ja hämmentäviä tunteita ja ajatuksia aikaansaavia, etenkin murrosiässä, jolloin oman identiteetin rakentaminen on muutoinkin ajankohtaista. Yngvesson (2005, 26–28) on kuvannut tämänkaltaisia adoptoidun tunteita ”myrskyn silmässä” olemiseksi. Kansainvälisesti adoptoiduille kysymykset ja epätietoisuus siitä, mihin he kuuluvat ja keiltä he näyttävät on hyvin tavanomaista (Yngvesson 2005, 26–28). Kansainvälisesti adoptoiduille identiteetin rakentaminen on usein vielä haastavampaa kuin ”tavallisille” nuorille, koska heidän on vaikeampaa sijoittaa itseään mihinkään viiteryhmään. Kulttuurisen identiteetin rakentaminen ei ole heille yksiselitteistä, koska he joutuvat yhdistämään mm. itsensä ja perheensä erilaiset tarinat ja kulttuurit toisiinsa muodostaakseen kokonaisen identiteetin (Dorow 2006, 222). Monesti identiteetin nähdäänkin olevan itsen ulkopuolelta tulevien ja itsemäärittelyn yhdistelmä (Jokinen ym. 2004, 16). Myös tässä esimerkissä henkilön katsotaan kuuluvan suomalaisiin, jos hän samaistuu toisiin suomalaisiin nuoriin ja toisaalta hän haluaa muodostaa oman erityisen identiteettinsä. Taustan ottaminen osaksi identiteettiä edellyttää prosessia, jossa menneisyyden ja nykyisyyden tapahtumat keskustelevat keskenään toisiaan syrjäyttämättä (Yngvesson 2005, 32).

”Halusin nähdä maiseman ja paikkakunnan, joka oli minut tavallaan synnyttänyt ja jossa olivat biologiset juureni.” (Kurjonen 2008, 78.)

Tässä sitaatissa adoptoitu paikantaa juurensa tiettyyn maantieteelliseen ja konkreettiseen paikkaan. Sen näkeminen selventää ja jäsentää kokonaiskuvaa omista juurista, etenkin biologisista juurista. Tämän matkan voi sanoa olleen kirjoittajalle eräänlainen juurimatka, vaikka niistä puhutaan yleensä kansainvälisten adoptioiden yhteydessä. Adoptiotutkimuksissa oletuksena on, että juurimatka tekee adoptoidun identiteetistä kokonaisen, kun eri palaset lokahtavat paikalleen (Yngvesson 2005, 31–32). Matka tai käynti omien juurien syntysijoilla auttaa hahmottamaan omia juuria, kun ne eivät ole enää pelkästään kuvitellussa paikassa, vaan ne ovat tietyssä fyysisessä paikassa.

”Loppujen lopuksi en osaa ajatella Intiaa toisena kotimaana, en ole koskaan edes käynyt siellä. Minulle Intia on enemmänkin eksoottinen maa, joka on antanut minulle ihonvärin. Siellä on osa juuristani, mutta ei minulla sinne mitään tunnesiteitä ole. Olen ottanut Intian enemmänkin eksoottisena lisänä, mausteena elämäni (). (Kurjonen 2008, 97.)

Reetta Kurjoselle biologisen isän synnyinmaa ei herätä suuria tunteita, vaan se on jonkinlainen eksoottinen lisä hänen elämässään. Transnationaaleiksi kuvattavat siteet toisaalle, oman syntymämaan

ja biologisten vanhempien kautta aiheuttavat pohdintaa siitä, mikä suhde adoptoidulla on kyseiseen maahan ja siellä oleviin sukulaisiin. Mitä merkitystä sillä on elämään, kun osa juurista on toisessa maassa ja toisenlaisessa kulttuurissa, kuin missä tämänhetkinen elämä on? Jos biologisista vanhemmista ei ole mitään tietoa, eikä heihin ole mitään yhteyttä, niin herkästi adoptoidut kuvittelevat heidät ja sen maan, josta juuret ovat lähtöisin. (Rastas 2007, 110–111.)

”Kun saavuin Suomeen, minulla oli bangladeshilainen nimi Rohima. En tiedä, kuka sen oli minulle antanut tai mistä se oli minulle keksitty. Nuorena Rohima oli vain nimi nimien joukossa. Vanhempani olivat halunneet säilyttää sen kolmanneksi nimeksi suomalaisten nimieni Anu Orvokki perään. Minusta se oli viisaasti tehty. Sain pitää jotain arvokasta, jonka olin saanut syntymämaassani.” (Mylläri 2006, 221.)

Kansainvälisesti adoptoidun juuret tulevat ilmi ja säilyvät hänen nimessään, jonka joku on hänelle antanut syntymämaassa; joku on sielläkin välittänyt hänestä. Nimi viestittää adoptiolapsen ajallista ja paikallisesta historiasta (Dorow 2006, 216–217). Lisäksi hän on saanut synnyinmaastaan arvokkaan perinnön. Alkuperäisen nimen säilyttämisellä nähdään olevan merkitystä identiteetin rakentumiselle (Volkman 2005a, 5). Myös Kurjonen (2006, 55) opastaa adoptiovanhempia näin: ”() adoptiolapselle nimeä annettaessa on otettava hänen perimänsä ja menneisyytensä huomioon. Nimi voisi ehkä heijastaa lapsen alkuperää jotenkin.”

Suomalaisille adoptoiduille biologiset juuret näyttäisivät näiden kahden kertomuksen perusteella olevan keskeisempiä tekijöitä, kuin esimerkiksi kulttuuriset juuret. Tai oikeammin sanottuna biologiset juuret tulevat lähes päivittäin esille näiden adoptoitujen elämässä. Biologiset juuret myös tuottavat erilaisuuden kokemuksia oman hämmennyksen ja muiden huomioinnin vuoksi.

6.2 Miksi suomalaiset adoptoidut pitävät juuria ja juurista puhumista tärkeänä?

”Itse jouduin jo hyvin varhain taistelemaan oikeudestani olla erilainen. Se ei ollut aina kovin helppoa, mutta se kasvatti. () Uskon, että lapsella on hyvät edellytykset selvitä kodin ulkopuolella, jos hänen itsetuntoaan tuetaan oikealla tavalla. () Jos lapsi kasvatetaan näkemään erilaisuutensa arvokkaana, hänen on helpompi puolustaa itseään hankalissa tilanteissa.” (Mylläri 2006, 135–136.)

”() miten ongelmallista identiteetin kehittyminen voi olla ihmiselle, joka on viettänyt elämänsä Suomessa, mutta erottuu ulkonäöltään selvästi valtaväestöstä. () Adoptioperheissä lapsia pyritään opettamaan arvostamaan erilai-

suutta rikkautena. Minutkin on kasvatettu niin. Silti jouduin törmäämään lapsuuteni ja nuoruuteni herkimmissä kasvuvaiheissa ajattelutapaan, että en voi olla suomalainen, koska en näytä suomalaiselta.” (Mylläri 2006, 118–119.)

Kurjonenkin on tuntenut häpeää omasta alkuperästään, minkä vuoksi hänen mielestään adoptiovanhempien tulisi kunnioittaa lapsen menneisyyttä, jotta myös lapsi pystyisi kohtaamaan sen. Adoptiolapsen menneisyyden kunnioittamiseen kuuluu myös vanhempien halu oppia lapsen kulttuurista ja taustasta. (Kurjonen 2008, 32, 100; vrt. Volkman 2005b, 90.) Adoptoidun juurista puhuminen ja niiden arvostaminen on tärkeää, jotta adoptoitu oppisi ja pystyisi arvostamaan omia juuriaan sekä yhdistämään eri puolet itsestään kokonaisuudeksi. Erilaisuus voidaan näin muuttaa hyväksytyksi ja myönteiseksi asiaksi, ainakin adoptoidun itsensä kannalta. Adoptoidun juurien ja menneisyyden arvostamisella ja hyväksymisellä voidaan vahvistaa hänen itsetuntoaan ja sinuiksi tulemistä omien juurien kanssa. Lisäksi adoptoitu pystyy näin selviytymään kohtaamistaan vaikeista tilanteista niin psyykkisesti kuin sosiaalisestikin.

”() halusin ottaa taustastani selvää jo siksikin, että se eheyttää identiteettiäni ja auttaa muodostamaan kokonaisen kuvan itsestäni. (Kurjonen 2008, 86; kirje biologiselle äidille.)

”Hän (biologinen äiti) oli ollut Intiassa ja oli tavannut isäni Intian suuressa satamakaupungissa Bombayssa. () Suurin yllätys oli, että biologinen isäni oli intialainen. Se selvitti kaiken ulkonäköni liittyvän ja poisti epätietoisuuden. Hänen henkilöllisyyttään ei kuitenkaan ollut mahdollista saada selville. Keskustelun jälkeen olen ollut vain ylpeä adoptiotaustastani ja intialaisista sukujuuristani. Olen jopa opetellut laittamaan intialaista ruokaa, vaikka se ei riitä tekemään minusta intialaista.” (Kurjonen 2008, 89–90.)

Tieto omista biologisista juurista vaikuttaa myönteisesti identiteetin rakentamiseen ja poistaa epätietoisuutta omasta taustasta. Kokonaiskuvan muodostaminen omista juurista on merkityksellistä adoptoidun minäkuvalle. Reetta Kurjosen tarina biologisen äidin löytymisestä ja yhteyden ottamisesta häneen poikkeaa kansainvälisistä adoptioista siinä, että hänen on ollut mahdollista tavata äitinsä ja myös puhua hänen kanssaan yhteisellä äidinkielellä. Kansainvälisissä adoptioissa biologisista vanhemmista on harvoin mitään tietoja, toisin kuin Suomessa, jossa adoptioon luovuttajat on rekisteröity. Jos vanhemmista olisikin tietoa, niin heidän tapaamiseensa on useita esteitä, kuten välimatka, sosioekonomiset erot ja yhteisen kielen puute. Kansainvälisesti adoptoidut joutuvat tavallisimmin kuvittelemaan biologisen taustansa muodostaakseen kokonaiskuvan omasta historiastaan (vrt. Malkki 1992, 26). Toisaalta samalla he myös joutuvat sietämään epätietoisuutta siitä, ettei biologi-

sista juurista ole ehkä koskaan mahdollista saada minkäänlaisia tietoja.

”Olen rakentanut ja miettinyt juuriani sekä identiteettiäni useaan otteeseen ja koska nyt tiedän biologisesta suvustani jotakin enemmän, olen rakentanut monipuoliset ja -ulotteiset juuret itselleni. Ajattelen juurieni olevan kuin monisäikeiset ison puun juuret, jotka kasvattavat näköisensä puun saaden ominaisuuksia erilaisista maaperistä. Suoniini virtaa verta ja sieluni imee vaikutteita Pohjois-Karjalasta, Hartolasta (Hämeestä), hiukan Kymenlaaksosta, rajan takaa Karjalasta ja Intiasta! Olen siis multijuuret omaava ihminen. Koen sen rikkautena ja olen iloinen löydettyäni juureni. Kaikesta tuskasta huolimatta omien juurien selvittäminen kannatti, sillä se teki minusta ehjemmän ja tästä kaikesta tuli voimavara itselleni. Ennen kaikkea epätietoisuus poistui.” (Kurjonen 2008, 91.)

Kurjonen kokee omaavansa ”multijuuret” biologisten ja adoptiovanhempiensa kautta, ja hän pitää sitä rikkautena (vrt. Yngvesson 2005, 27). Nykyisin tällaista ajattelutapaa on myös muilla suomalaisilla, joilla on maahanmuuttajatausta tai vanhemmat ovat lähtöisin eri kulttuureista (Huttunen ym. 2005, 29). Juurien ymmärretään olevan sidoksia ihmisten ja paikkojen välillä. Sidokset voivat olla myös tunnetasolla olevaa kuulumisen tunnetta johonkin ja joillekin. Lisäksi juuret ovat osa ihmisen identiteettiä näiden sidoksien kautta, niin kuin Kurjonenkin kirjoittaa. Identiteetit ovat usein juurakomaisia kasvaen ja levittäytyen eri paikkoihin. Kirjoittaja on joutunut tietoisesti rakentamaan juuriaan elämänsä aikana monien eri vaiheiden ja sosiaalisten suhteiden kautta. (Malkki 1992, 25–26, 37; Rastas 2007, 25–26; Ahmed 2000, 86–87, 89.) Kurjosen kuvaamat ”multijuuret” voivat tarkoittaa myös ylirajaisia, transnationaaleja suhteita eri paikoissa oleviin ihmisiin, mitkä voivat olla myös mentaalisia ja symbolisia suhteita (Huttunen 2004, 150; Huttunen ym. 2005, 33), kuten Kurjosella on biologiseen isäänsä. Lisäksi moninaiset juuret tuottavat omistajalleen sosiaalista pääomaa (Rastas 2002, 13).

Adoptoiduille tieto omista juuristaan, ja erityisesti biologisista vanhemmistaan ja syntymäpaikastaan on tärkeää identiteetin rakentamiseksi. Tällöin henkilö pystyy paremmin liittämään itsensä johonkin ja joillekin kuuluviksi tai jostakin ja joiltakin lähtöisin olevaksi. Adoptoidun juurista puhuminen ja tieto niistä ovat tärkeitä kokonaisen identiteetin rakentamiseksi. Tieto omista juurista on tällöin merkityksellistä ihmisen psyykkisen kehityksen kannalta.

6.3 Isobritannialaisten adoptoitujen näkemyksiä juuristaan

Isobritannialainen Perlita Harris on toimittanut kokoomateoksen ”In search of belonging. Reflections by transracially adopted people” (2006), missä adoptoidut nuoret ja aikuiset kertovat taustaan-
sa ja juuriinsa liittyvistä kokemuksistaan tarinoiden muodossa. Heistä kaikki eivät ole kansainväli-
sesti adoptoituja, vaan heidät on adoptoitu maan sisällä, mutta he kaikki ovat ihon väriltään eri väri-
siä kuin heidän adoptiovanhempansa. (Harris 2006, xiii–xiv, 2–8, 12.) Olen poiminut kirjoituksista
sellaiset, joissa käsitellään henkilön juuria, kulttuurillista taustaa ja kulttuuri-identiteettiä. Tulee kui-
tenkin muistaa, että nämä tarinat on kirjoitettu isobritannialaisessa yhteiskunnassa eli aivan toisen-
laisessa kontekstissa, kuin missä suomalaiset adoptoidut ovat. Suomeen verrattuna Iso-Britanniassa
on huomattavasti enemmän eri etnisiä yhteisöjä ja ryhmiä, joihin adoptoiduilla on mahdollista liit-
tyä ja peilata niihin itseään. Lisäksi Iso-Britanniassa on pidempi historia kansainvälisissä adoptiois-
sa kuin Suomella, ja siellä on ollut huomattavasti pidempään lapsia ja henkilöitä, joilla on monietni-
nen tausta, vaikka he olisivatkin syntyneet Iso-Britanniassa. Iso-Britanniassa on 1960-70 -luvulta
lähtien adoptoitu lastenkodeista lapsia, joilla on monietninen tausta, mitä ei aiemmin oltu tehty.
(Pösö 2003, 146–147.)

”() I've been thinking a lot about my issues, and one of them is being half-Iranian and not having any link to Ira-
nian culture – the loss and grief I feel about that.” (Jade/Harris toim. 2006, 39.)⁸

”() being transracially adopted, we have lost something: lost our languages, traditions, culture, and most impor-
tantly, the subtleties and nuances of these languages and cultures.” (Michelle Anderson/Harris toim. 2006, 97.)

Isobritannialaiset adoptoidut kuvaavat menettäneensä kulttuurista kompetenssia, kun heidät on
adoptoitu eri etnisestä ryhmästä toiseen. He ovat tällöin menettäneet alkuperäisen kulttuurinsa, ja
adoptoidut saattoivat myös olla kateellisia niille, jotka tuntevat omat juurensa ja kulttuurinsa. (Vrt.
Nash 2003, 180–181.) Suomalaiset adoptoidut eivät pitäneet etnisiä ja kulttuurisia juuria niin mer-
kittävinä itselleen, vaan ne olivat ainoastaan heistä kiinnostavia asioita. Suomalaisen adoptoitujen
kertomuksissa painottuivat voimakkaammin tunteet kuulumisesta Suomeen ja suomalaisiin. Toi-
saalta he näkivät myös toisaalla olevat juurensa rikkautena, eivät menetyksenä, vaikka eivät kulttuu-
ria tunteneetkaan.

8 Tässä luvussa olen käyttänyt lähdeviittauksissa sekä kirjoittajan että kirjan toimittajan tietoja, koska osa kirjoittajista on käyttänyt vain etunimeään, jolloin heidän laittamisensa lähdeluetteloon olisi ongelmallista. Lähdeluettelossa on täten ainoastaan kokoomateoksen tiedot.

”I desired to connect with my family identity and cultural heritage. This is a significant part of who I am. The skeleton falling into the pot is symbolic not only of the loss of my ancestral heritage but the loss of part of my personal history and self.” (Angie/Harris toim. 2006, 60.)

”I had however, come to the point where the need to see my birth place overruled my feelings of loss. I wanted to see where I had spent the first year and half of my life. I wanted to reclaim it as part of my identity () I still do not know who my birth parents are, where I was born, or under what circumstances. The likelihood is that I will never know and that is a loss that is always with me.” (Sue Jardine/Harris toim. 2006, 132, 134–135.)

”As I grew older and issues of identity became stronger, I began to wonder how different things might have been if I had stayed with my family in Hong Kong () I think that I still had an urge to be part of an identifiable family; a family with common roots, familial bonds and 'blood thicker than water'.” (Karen Moir/Harris toim. 2006, 168.)

Näissäkin sitaateissa kirjoittajat kaipaavat yhteyttä biologiseen perheeseensä ja kulttuuriperintöön, koska ne ovat merkittävä osa heidän identiteettiään (ks. myös Malkki 1992, 24–25). He kokevat osan puuttuvan minuudestaan, koska eivät tunne biologista ja kulttuurista taustaansa, eikä heillä ole yhteyttä niihin. Omat tunteet ovat adoptoiduille hämmennystä aiheuttavia. Identiteetti on mahdollista tehdä täydelliseksi tiedoilla, kokemuksilla ja tunteilla omista juuristaan esimerkiksi tekemällä juurimatkan. Monet isobritannialaisista adoptoiduista kirjoittivat kokeneensa epätietoisuuden ja täydellisen tietämättömyyden juurista vaikeimmaksi asiaksi itselleen. Monien adoptiovanhemmat eivät olleet lainkaan puhuneet adoptoidun juurista ja taustasta. Adoptoidun juurista puhuminen olisi auttanut juurien ja oman identiteetin käsittelyssä. (vrt. Yngvesson 2003, 8; Yngvesson 2005, 27; Pärsinen-Hentula 2007, 153–160.) Suomalaiset adoptoidut kirjoittivatkin tiedon omista juurista, ja myös toisaalta epätietoisuuden hyväksymisen auttaneen identiteetin rakentamisessa.

”That's when I had to face the fact that I am a different colour, mixed race and not related to my family. () People would stare at me – I was the only mixed race girl in my school – and I had never experienced racism and prejudice before.” (Jade/Harris toim. 2006, 41.)

”Some African people perceived me as being black whilst others saw me as being white. Some white English people questioned my colouring, rudely demanding to know if I was black or white.” (Angie/Harris toim. 2006, 60.)

Isobritannialaiset adoptoidut ovat kasvaneet ”valkoisessa” ympäristössä, mutta he poikkeavat ulko-

näöltään tästä ympäristöstä ollessaan kansainvälisesti adoptoituja tai transetnisesti adoptoituja. Tämä tuottaa heille erilaisuuden ja rasismin kokemuksia, ja vaikeutta paikantaa itseään mihinkään ryhmään. Osa adoptoiduista pitää itseään valkoisena, osan mielestä taas on vaikea sanoa mihin ryhmään he kuuluvat ja mikä ryhmä vastaavasti hyväksyy heidät. Adoptoidut sotkevat sosiaalista järjestystä (vrt. Douglas 2000, 50–51, 87, 89, 157, 169). Iso-Britannia on yhä edelleen luokkayhteiskunta, jossa ihmisten suhteet toisiinsa ovat rakentuneet henkilöiden luokan mukaan. Ihonväri on perinteisesti ollut yksi luokka-asemaan vaikuttava tekijä, mihin kolonialistisella maailman järjestyksellä on ollut osuutensa. Adoptoidut lapset, jotka ovat etnisiltä piirteiltään eri näköisiä kuin vanhempansa, luokitellaan herkästi kuulumaan eri luokkaan, vaikka heidän koulutuksensa ja varallisuutensa olisi vastaava kuin adoptiovanhempien. Myös suomalaisilla adoptoiduilla on erilaisuuden ja rasismin kokemuksia, mutta he ovat selkeämmin kokeneet aina kuuluvansa etnisesti suomalaisiin. Joskin ulkopuoliset ihmiset ovat kyseenalaistaneet heidän kuulumistaan suomalaisiin. Suomessa ei juuri ole ollut muita ryhmiä kuin ”suomalaiset”, joihin samaistua, etenkin jos on kasvanut pienellä paikkakunnalla. Nykyisin isommissa kaupungeissa tilanne alkaa olla toinen.

”I have realised my 'Englishness' whilst abroad. This revelation in itself has been a shock.” (Michelle Anderson/Harris toim. 2006, 98.)

”Being there, I realised I'm not actually part of Hong Kong culture. Although I was born in Hong Kong I don't know my heritage, so I can't say that I have any sense of 'belonging' when I think of Hong Kong.” (Chris Atkins/Harris toim. 2006, 281.)

Iso-Britanniassa ollessaan adoptoidut kokevat vaikeutta paikantaa itsensä, mutta ulkomailla liikkueissaan ja etenkin vieraillessaan synnyinmaassaan, he ovatkin huomanneet olevansa läpikotaisin brittiläisiä. Matka vahvisti heidän käsityksiään siitä, minkämaalaisia he ovat (Howell 2006, 113). He olivat sisäistäneet brittiläiset kulttuuriset tavat elää ja toimia. Eläminen ja kasvaminen Iso-Britanniassa tuottaa juuret ja kuulumisen tunteen sinne (vrt. Rastas 2007, 27). Synnyinmaa voidaan kuvitella jollain tavoin myyttisenä, ja paikkana jonne on mahdollista palata. Usein illuusio rikkoutuu maassa vierailtaessa. (Yngvesson 2005, 44.) Kurjonen ja Mylläri eivät maininneet tällaisista kokemuksista, eivätkä he olleet käyneet juuriensa toisessa maassa.

”But I like who I am. It's taken me my life but I can look in the mirror and feel proud of my self, my skin colour and my family.” (Nick Pendry/Harris toim. 2006, 193.)

Oman itsen ulkoisen ja sisäisen puolen sekä elämänhistorian hyväksyminen auttaa identiteetin rakentamisessa kokonaiseksi. Lisäksi se auttaa pääsemään ristiriitaisten tunteiden yli. Vaikean identiteetin rakentamisprosessin jälkeen henkilö pystyy olemaan itsestään ja itsensä eri puolista ylpeä. Suomalaiset adoptoidut kokivat oman erilaisuutensa rikkautena ja olevansa siitä ylpeitä. Heidät oli kasvatettu arvostamaan itseään, mutta ympäristön negatiivisen huomioonvoinnin vuoksi heillä oli siinä vaikeuksia, ja oman itsen hyväksyminen vei aikaa.

”To try and connect with as many other transracially adopted people as you can. It is a great, great help. () To meet other people who have this tacit understanding of how you feel ().” (Chris Atkins/Harris toim. 2006, 286.)

”One of the things that has helped me along this road has been meeting others who share my experience of being transracially adopted. Although, while at college, I began to meet many friends and colleagues from different ethnic backgrounds and mixed parentage families ().” (Karen Moir/Harris toim. 2006, 347.)

Isobritannialaisten adoptoitujen mielestä ajatuksien jakaminen toisten adoptoitujen kanssa on merkityksellistä, sillä heiltä saa vertaistukea ja tunnetta yhteenkuuluvuudesta. Lisäksi vertaistukea voi saada eri etnisten vähemmistöryhmien edustajilta, joihin adoptoitukin ainakin ulkopuolisten silmissä kuuluu. Juurista puhuminen on tärkeää, jottei kokisi olevansa ainoa jolla on samanlaisia kokemuksia ja tuntemuksia. Adoptoidulle voi myös olla identiteetin rakentamisen kannalta merkittävää se, että hän tutustuu ja saa elävän kokemuksen etnisestä ryhmästään sekä samaistuu siihen (McGinnis ym. 2009, 33, 35; ks. myös Simon & Roorda 2000, 14–15). Tämä mahdollistaa etnisten identiteettien ylläpitämisen (Howell 2009, 160–161). Kuten jo edellä totesin, niin Suomessa eri etnisistä taustoista tuleviin ihmisiin tutustumisen mahdollisuuksiin vaikuttaa asuinpaikkakunta. Kurjonen ja Mylläri eivät maininneet sen tärkeyttä, mutta kylläkin vertaistuen merkityksen adoptoitujen kesken.

7 ADOPTIOVANHEMPIEN NÄKEMYKSIÄ KANSAINVÄLISESTI ADOPTOIDUN JUURISTA

Adoptiovanhempien aineiston osuus on kaikkein laajin, joten käsittelen sitä myös pidemmästi ja useammin alaluvuin kuin adoptioeuvonnan ja adoptoitujen aineistoja. Aloitan adoptiovanhempia koskevan aineiston käsittelyn esittelemällä kaikkea sitä, mistä adoptiovanhemmat puhuvat puheessaan kansainvälisesti adoptoidun lapsensa juurista. Aluksi, ja ajoittain vielä myöhemminkin aineistoa lukiessani minun oli vaikea mieltää puhuvatko vanhemmat nyt todella adoptoidun juurista vai mistä he puhuvat, kunnes ymmärsin juurilla tarkoitettavan ja ymmärrettävän hyvin laajan kirjon asioita. Jo aiemmin kirjoitin siitä, etteivät kaikki adoptiovanhemmat puhu tai kirjoita suorasanaisesti ”adoptoidun juurista” tai nimeä tiettyjä asioita juuriksi, vaan ne tulevat pikemminkin implisiittisesti esille. Toisaalta tähän on vaikuttanut se, kuinka olen luokitellut ja määritellyt juuret sisällöllisesti teoreettisen viitekehyksen avulla. Joihinkin kyselylomakkeen kysymyksiin vanhemmat ovat vastanneet aivan muuta, kuin mitä heiltä on kysytty, mutta asia on sisällöltään ollut hyvin keskeistä tutkielman aiheen kannalta. Ilmeisesti vastaajien merkityksellistämisen prosessit ovat kulkeneet kokonaisuuden kautta (vrt. Selkälä 2008).

Esittelen aluksi juurien moninaisuutta ja sen jälkeen vielä omina alalukuinaan muita juuriin vaikuttavia ja sisältyviä asioita, kuten juurien tuomia ongelmallisia asioita. Nämä kaikki vastaavat ensimmäiseen tutkimuskysymykseen siitä, mitä adoptiovanhemmat ymmärtävät adoptoidun juurilla. Tämän jälkeen ovat adoptiovanhempien perustelut sille, miksi kansainvälisesti adoptoidun juuret ja niistä puhuminen on tärkeää. Seuraavaksi esittelen sitä, kuinka juuria rakennetaan ja lopuksi kerron adoptoidun juurien syntymisestä myös Suomeen.

7.1 Mistä kaikesta adoptiovanhemmat puhuvat, kun he puhuvat kansainvälisesti adoptoidun juurista?

Otsikon mukaisesti olen aluksi lähtenyt selvittämään aineistosta adoptiovanhempien puheen moninaisuutta, kun he puhuvat adoptiolapsensa juurista. Niihin kuuluvat myös puheet lapsen synnyinmaasta eli Etelä-Afrikasta tai Etiopiasta ja synnyinmaanosasta eli Afrikasta.

Kyselylomakkeen strukturoidussa kysymyksessä on kysytty mistä Afrikkaa koskevista asioista vas-

taaja on kiinnostunut (ks. Liite 5, Taulukko 1)⁹. Olen tulkinnut näiden asioiden olevan myös niitä tekijöitä, joiden adoptiovanhemmat katsovat kuuluvan adoptoidun juuriin. Vastaaja on voinut valita valmiista asialuettelosta niin monta asiaa kuin, mistä hän on kiinnostunut. Kiinnostuksen kohteita ovat esimerkiksi ihmiset, kulttuuri, yhteiskunnalliset olot, luonto, musiikki ja paikalliset adoptiolainsäädännöt ja käytännöt. Lähes kaikkia vastaajia kiinnosti lasten asema Afrikassa, mutta paikalliset adoptiolainsäädännöt ja käytännöt eivät kiinnostaneet niin monia. Tähän saattaa vaikuttaa vastaajien lasten ikä eli jos he ovat jo nuoria tai aikuisia, niin adoptiokäytännöt eivät ole enää vanhemmille ajankohtaisia. Ihmiset, elämäntavat, musiikki, kulttuuri, yhteiskunnalliset olot ja luonto kiinnostivat myös lähes kaikkia vastaajia. Kaikkein vähiten vastaajia kiinnosti politiikka. Toisaalta mikään asia ei ollut sellainen etteikö se olisi kiinnostanut yli 60% vastaajista. En tiedä mitä tämä sitten kertoo – ovatko kaikki vastaajat vain olleet sellaisia, joita kiinnostavat monipuolisesti asiat lapsen syntymämaasta ja -maanosasta? Vai onko kysymyksen asettelu ollut huono, mikä on vaikuttanut vastauksiin? Voi toki olla niin, että adoptiovanhemmat ovat hyvin laajasti kiinnostuneita lapsen synnyinmaasta ja -maanosasta. Tätä ajatusta tukee ainakin osa haastatelluista vanhemmista, jotka toteivat kiinnittävänsä huomiota kaikenlaisiin Afrikkaa koskeviin asioihin. Ehkä tähän on osaltaan vaikuttanut pelkästään lapsen syntymämaasta olevan tiedon vähäisyys tai sitten lapsen juurien ajattelun olevan koko Afrikassa. Voi ehkä päätellä vanhempien kiinnostuksen kohteiden osoittavan myös sen, minkä tyyppisiä asioita he pitävät tärkeinä adoptiolapsilleen ja itselleen.

Seuraavaksi kysyttiin sitä, ”Mistä seuraavista Afrikkaa koskevista asioista olet kertonut tai hankkinut tietoa lapsellesi?” (ks. Liite 5, Taulukko 2). Valittavina asioina olivat täsmälleen samat asiat kuin edellisessä kysymyksessä. Vastauksien tulkitsen kuvastavan sitä, minkälaisia asioita adoptiovanhemmat pitävät tärkeinä lapsen juurien muodostamiseen. Vanhemmat ovat eniten hankkineet tietoa tai kertoneet lapsilleen luonnosta, eläimistä ja musiikista. Vastaajien adoptiolasten ikäjakauma selittää tätä asiaa, sillä toisaalla aineistossa ilmeni se, että tiedon rakentaminen aloitetaan juuri näistä asioista. Musiikki, luonto ja eläimet ovat myös myönteisinä nähtyjä asioita, jotka ovat helpompia aiheina kuin esimerkiksi nälänhädät ja väkivaltaisuuudet. Toisaalta ne myös ovat stereotyyppisiä Afrikkaan liitettyjä asioita. Lisäksi kysymyksenasettelu on uusintanut käsitystä Afrikasta yhtenä kokonaisuutena, mitä se ei todellisuudessa ole. (vrt. Löytty 2008.) Paikallinen adoptiolainsäädäntö ja käytännöt, taide, kirjallisuus, politiikka, koulutus ja kansantarut ovat vähiten mainittuja asioita, joita kerrotaan lapselle. Monissa asioissa vastaajat jakautuvat lähes tasan niihin, jotka ovat kertoneet esi-

9 Olen sijoittanut kaikki taulukot liitteisiin, koska ne ovat niin laajoja, että ne olisivat vieneet kohtuuttomasti tilaa tekstin lomassa ollessaan. Olen tehnyt taulukot vain empirian kannalta oleellisista kohdin, enkä kaikista esittelemistäni jakaumista.

merkiksi kulttuurista ja niihin, jotka eivät ole kertoneet. Jälleen tähän on vaikutusta vastaajien adoptiolasten ikäjakaumalla, sillä vauvaikäisille vielä tuskin kerrotaan hänen juuristaan. Olen koonnut alle pitkän listan lainauksia adoptiovanhemmilta kuvatakseni paremmin sitä asioiden moninaisuutta, joista vanhemmat puhuvat puhuessaan kansainvälisesti adoptoidun juurista.

Millaista tietoa Afrikasta adoptiovanhemmat sinun mielestäsi tarvitsisivat? [kyselylomake]

”Sytä siihen, miksi lapsia annetaan adoptioon, miksi poikia on enemmän kuin tyttöjä, tietoa eri heimoista ja kielistä ja heimojen tavoista, jotka vaikuttavat lasten asemaan. Lisäksi tietoa maan historiasta, kulttuurista ja koulutuksesta.”

”Esim. kun lapsemme alkaa kysellemään syitä hänen adoptioon luovuttamiseen, täytyy meidän vanhempien osata kertoa Etelä-Afrikan yhteiskuntarakenteesta, köyhyydestä ja niin kovin erilaisesta ja eriarvoisesta elämästä, jotka johtavat tilanteisiin, johon lapsemme biologinen äiti on joutunut: hänen on täytynyt luovuttaa lapsensa adoptioon, koska ei olisi pystynyt ilman kenenkään (edes yhteiskunnan) tukea yksin kasvattamaan lastaan. Ja sitten tälle vastapainoksi on osattava kertoa positiivisia asioita, esim. ihmeellisestä luonnosta ja ilmastosta, eläimistä...yhteisöllisyydestä...”

”kaikkea mahdollista; historia, nykyhetki ja tulevaisuus. Minua kiinnostaa kaikki mahdollinen tieto lapsieni synnyinmaasta.”

”Tietoni eivät vielä ole kovin kaksisia, mutta olen kiinnostunut oloista siellä ja koitan seurata mm. netissä e-afrikkalaisia lehtiä ja erityisesti lasten asema huolehtaa ja puhuttaa. Hiv-tilanne on katastrofaalinen ja se kiinnostaa myös.”

”Tietoa yhteiskunnallisista oloista. Adoptioon johtavista syistä. Tietoa elämäntavoista ja käytännöistä, kielistä ja käytännöistä, varsinkin niiltä alueilta, joilta adoptiolapset ovat. Lapsen oman kielen perussanasto, jos hän puhuu jotain Afrikan kieltä. Tietoa musiikista, taiteesta ja kirjallisuudesta.”

”Haluaisin kovasti tutustua koko mantereeseen ja sen kulttuuriin, mutta eniten haluaisin tutustua enemmän lapseni syntymämaahan Etiopiaan.”

”Aluksi erityisesti tietoa paikallisesta kulttuurista ja niistä tavoista, joissa lapsi ennen adoptiota on ollut. Esim. eteläafrikkalaisten naisten tavoista kantaa, hoitaa, ruokkia jne. lapsia. Myöhemmin sitten laajemminkin adoptiomaan ja koko Afrikan asioista.”

”Toivoisin, että maasta voitaisiin kertoa jotain positiivistakin. Meillä on kotona keskitytty lähinnä musiikkiin,

luontoon ja eläinmaailmaan.”

”Henkilökohtaisia tarinoita. Syvempää tietoa kuin mitä kirjat voivat tarjota. Ihan tavallisten perheiden tarinoita.”

”Afrikkalaisten elämäntapaan, nuorten arkeen ja koulutukseen liittyvät uutiset ovat tärkeitä perheelleni.”

”V: Molemmilla pojilla on yhteys Sowetoon et se on niinku et Ville löyty sieltä ja Vesa on ollu siellä sijaisperheessä et on paljon Sowetoon liittyvää kirjallisuutta”

Adoptoidun juuret ulottuvat synnyinmaan historiasta nykypäivään ja yksittäisten ihmisten elämään ja kulttuurisiin tapoihin elää sekä konkreettisiin paikkoihin. Juuriin kuuluvat myös politiikka ja Etelä-Afrikan HIV-tilanne. Lisäksi juuret ulottuvat koko Afrikan mantereelle. Vanhemmat ovat kiinnostuneita Etelä-Afrikan ja Etiopian yhteiskunnallisista olosuhteista ja eriarvoistavista käytännöistä, mitkä johtavat siihen, ettei kaikilla lapsilla ole kotia eivätkä biologiset vanhemmat pysty huolehtimaan lapsesta. Kansainvälisesti adoptoidun juuret ovat koko syntymämaassa ja myös maanosassa niiden kaikkine ulottuvuuksineen. Tieto on synonyymi juurille. Tiedon hakemisella pyritään luomaan kokonaiskuvaa adoptiolapsen juurista eli hänen elämänsä taustalla vaikuttavista tekijöistä ja tekijöistä, mitkä vaikuttavat myös hänen nykyhetkeensä. Kiinnostus synnyinmaan nykyhetkeen ja tulevaisuuteen on tulkittavissa niin, että adoptoidun juurien nähdään rakentuvan aktiivisesti ja koko ajan.

Kuten jo edellä adoptioevonnan näkemyksiä esitellessä luvussa ilmeni, niin vallitseva käytäntö adoptiopalvelunantajilla on kannustaa adoptiovanhempia tutustumaan lapsen lähtömaahan ja tutustuttamaan myös lapsi synnyinmaan kulttuuriin. Adoptiovanhemmat näyttäisivät toimineen tämän ohjeistuksen mukaisesti. Howell (2006, 113–114) kuitenkin kritisoi tätä, koska käytännössä on vaikea löytää tietoa lähtömaan poliittisista, taloudellisista ja sosiaalisista instituutioista. Lisäksi vain harvat Howell'n haastattelemissa vanhemmista olivat näistä edes kiinnostuneita. Vaikka adoptiovanhemmat olisivatkin kiinnostuneita lapsensa synnyinmaasta, niin silti heidän tietonsa maasta ovat pintapuolisia ja stereotyyppisiä. Tutkimistani adoptiovanhemmista ei kuitenkaan välity tällaista kuvaa, vaan pääosin he vaikuttavat olevan aidosti kiinnostuneita lapsensa juuriin kuuluvista asioista.

”H: No miten teijän perheen arjessa, niin näkykö teillä Afrikka tai Etelä-Afrikka millä tavalla tai tuleeko jossain arkisissa tilanteissa esiin tai?

V1: No ainakin tosi paljon puheissa. Ja etenkin Akselin kanssa puhutaan sinun Afrikasta ja Akselin Afrikasta tosi paljon. Ja no varmaan nyt näitä esineitä tosi paljon kertyy. Tykätään hirveesti, ollaan ihan hurahduttu siihen kulttuu-

riin kyllä (V2: joo) niinku, että sillä tavalla halutaankin pitää esillä niitä ja varmaan synttäreinä noita lippuja [Etelä-Afrikan] esillä ja muuta semmosta mutta.”

”Realistista tietoa lasten oloista lastenkodissa, miten heidän kulttuuristaansa on tuettu adoptioon mennessä.”

Yllä oleva lausuma kertoo syntymämaan kulttuurin harrastamisesta (Högbacka 2009, 181) sekä suoranaisesta ”hurahtamisesta” kulttuuriin ja sen ihannoimisesta. Lapsen kulttuuriset juuret ja niiden rikkaus ovat tällöin hyvin korostuneesti esillä perheessä. Lisäksi juuria toisaalle ylläpidetään tietyllä lapselle suunnatulla puhetavalla. Toisaalta adoptiovanhemmat voivat pohtia sitä, missä määrin lapsen kulttuuria on ylläpidetty ennen adoptiota eli missä suhteessa lapsen voi sanoa omaavan kulttuurista kompetenssia ja missä määrin kulttuurin esiintuominen Suomessa olisi varsinaisesti kulttuurin ylläpitämistä. Syntymämaan kulttuurin ylläpitäminen voidaan myös nähdä adoptiovanhempien velvollisuutena (Högbacka 2009, 179; Howell 2006, 79–80, 113–114).

Kansainvälisesti adoptoidut lapset ovat usein löytölapsia, jolloin heidän biologisista sukulaisistaan ei ole mitään tietoa. Vähäistä tietoa biologisista juurista korvataan syntymämaan kulttuurisilla tiedoilla. (Volkman 2005b, 96.) Tällöin on edes jotain tietoa sieltä, mistä lapsi on lähtöisin. Syntymämaan kulttuuri on esineellistetty erilaisiksi kulttuurituotteiksi, mitkä symboloivat maata ja luovat siihen yhteyttä (Volkman 2005b, 91). Haastattelemieni perheiden kodeissa oli vaihtelevassa määrin lapsen hakumatkalta tuotuja esineitä ja kirjoja. Kulttuurituotteet ovat juurien merkitsijöitä ja niiden voi sanoa symboloivan juuria. Esineiden avulla on pystytty tuomaan Afrikasta ja synnyinmaasta pala Suomeen.

”Tällä hetkellä tuntuu, että tärkein tarvitsemamme tieto liittyy juuri kieleen ja sen säilyttämiseen edes jotenkin isompana adoptoidulla lapsella. Miten löytäisi jonkun ihmisen/perheen, joka joskus puhuisi lapselle hänen alkuperäistä kieltään? Lukisi ja ennen kaikkea kertoisi niitä tarinoita, joita ei ole koskaan käännettykään muille kielille.”

”Myöhemmin [lapsi] on kysynyt kielistä, on etsitty lauluja eri Afrikan kielillä ja opeteltu lastenkirjoista loruja, sanoja ja lauseita.”

Etiopiasta adoptioon luovutettavat lapset voivat olla jopa kahdeksan vuoden ikäisiä, jolloin he ovat ehtineet sosiaalistua maan kulttuuriin ja he puhuvat paikallista kieltä. Kieli on merkittävässä roolissa kulttuurin sisäistämisessä ja myös yhteyden mahdollisuudessa toisiin saman kielen jakaviin ihmisiin. Näillä lapsilla voi sanoa tapahtuneen kulttuuriperinnön omaksumista, toisin kuin vauvana

adoptoiduilla lapsilla. Kieli voi myös nuorempina adoptoiduilla lapsilla olla kulttuurin ja yhteyden välittäjänä synnyinmaahan ja maanosaan, vaikka kieltä ei alunperin osaisikaan. Ensimmäisestä sitaattista välittyy vanhemman huoli siitä, että lapsi unohtaa kulttuuriperintönsä. Adoptiovanhemmalla ei ole keinoja ylläpitää sitä, koska hän ei jaa alkuperäistä kulttuuria lapsensa kanssa. Vanhempi kuitenkin toivoo menneisyyden ja juurien säilymistä tässäkin muodossa (vrt. Yngvesson 2003, 8). Haastattelemistani perheistä kahdella oli sanakirja (esimerkiksi englanti-zulu -sanakirja), jonka avulla voi opetella lapsen ”alkuperäistä kieltä”.

”H: No entä minkälainen teidän perheelle on tavallaan Etelä-Afrikka?

H: Onko vaikea kysymys tai hankala?

V2: No aika laaja (V1: laaja kysymys).

H: Niin tai mitä se on tarkoittaa teille tai minkälaisia mielikuvia siihen liittyy tai?

V2: No tietysti näitten lasten kautta se on meille vähä niinku toinen kotimaa voisko näin sanoa. Kun meidän lapsilla heillä molemmat lapsethan on kaksoiskansalaisia.

V1: Mutta ehdottomasti niinku positiivinen juttu se Etelä-Afrikka et se on niinku pidetään semmosena niinku että on ekstrapojille että on kaksi maata ja Afrikka.”

Osalle perheistä Etelä-Afrikka ja Etiopia eivät ole ja tarkoita vain lapsen synnyinmaata, vaan ne ovat myös perheen toinen kotimaa tai erään adoptiovanhemman sanoin ”virtuaalikoti”. Tämä sama ilmiö esiintyi myös Högbäckan (2009, 181–182) haastattelemilla adoptiovanhemmilla. Adoptoidulla on jotakin enemmän, koska hänellä on kaksi kotimaata, samoin kuin adoptiovanhemmillekin, vaikka heille suhde lapsen synnyinmaahan on muodostunut siellä syntyneen lapsen kautta. Kaksi kotimaata antavat myös kansainvälisesti adoptoidulle kulttuurista pääomaa, mitä ei ole kaikilla muilla (Rastas 2002, 13). Sen, että kansainvälisesti adoptoidulla ajatellaan olevan kaksi kotimaata on samankaltainen ajatus, kuin mikä on liitetty monikulttuurisuusajatteluun (ks. esim. Liebkind 2000, 14). Kaksi kotimaata voivat myös tarkoittaa sitä, että adoptoitu omaa etnisen kaksoisidentiteetin. Toisaalla oleva kotimaa on myös määritelmä, jota diasporiset yhteisöt ovat käyttäneet kuvitteellisesta tai oikeasta lähtömaastaan. Diasporassa elävien on ainakin kuvitteellisesti ja symbolisesti mahdollista palata alkuperäiseen paikkaansa. (Huttunen ym. 2005, 33–34.) Yngvessonin (2005, 28, 31) mukaan tämältyypistä ajattelua on myös kansainvälisesti adoptoiduilla.

Adoptiovanhemmat puhuivat oikeastaan hämmentävän vähän lapsensa biologisista vanhemmista ja heidän merkityksestään adoptoidun juurien osana. Toisaalta biologisista vanhemmista ei myöskään suoraan kysytty adoptiovanhemmilta, vaan kysymykset liikkuivat enemmän synnyinmaahan liitty-

vissä asioissa. Lisäksi adoptiolapsen biologiset vanhemmat ovat hyvin henkilökohtainen asia, joten heistä kysyminen etenkin haastattelussa olisi vaikeaa tai ainakin se edellyttäisi hyvin luottamuksellista keskusteluilmapiiriä. Lomakkeella heihin liittyvän kysymyksen esittäminen olisi kenties helpompaa vastaajien jäädessä anonyymeiksi. Puhumattomuus biologisista vanhemmista voi johtua siitä, ettei heistä ole mitään tietoa, niin kuin usein on kansainvälisissä adoptioissa. Joillakin tietoa kuitenkin on: ”meil on kyl hurjasti taustatietoo Akselin juurista mut monella ei todella oo yhtään mitään”. Parissa haastattelussa vanhemmat mainitsivat lapsen sijaisäidin, jonka luona lapsi on ennen adoptiota ollut. Onko adoptiovanhempien helpompaa käsitellä sijaisäidin olemassaoloa kuin lapsen biologista äitiä tai isää? Vai puhutaanko sijaisäidistä sen sijaan, ettei biologisista vanhemmista ole mitään tietoa? Yngvessonin (2005, 43) mukaan adoptiovanhemmat kokevat biologisen äidin vaikeaksi asiaksi, kun taas muutoin lapsen taustaan kuuluvat muut asiat, kuten synnyinmaa ja kulttuuri ovat hyviä asioita. Synnyinmaasta ja sen kulttuurista on helpompi puhua ja korostaa sen merkitystä kuin puhua biologisista juurista.

”Olisi kiva tietää, miten saa kontaktin adoptiolapsen biologiseen sukuun, jonka nimiä on tiedossa kuten myös kaupunkikin.”

Vanhemmissa on kuitenkin poikkeuksia, jotka haluaisivat ottaa yhteyttä lapsen biologisiin sukulaisiin, jos se käytännössä olisi vain mahdollista. He haluavat ylläpitää yhteyttä adoptoidun menneisyyteen ja samalla luoda hänen juuristaan moniaalle ulottuvat. Yhteydenpidolla biologisiin sukulaisiin voisi luoda elävän yhteyden toisaalla oleviin juuriin niin, etteivät ne olisi pelkästään symbolisia ja mielikuvien varaan asettuvia. (Vrt. Malkki 1992, 36–38.) Jo yhteydenottamisen mahdollisuus kertoo siitä, ettei vanhempi pidä biologisia sukulaisia uhkana itselleen ja omalle vanhemmuudelleen. Usein biologisten vanhempien olemassaolo on kuitenkin adoptiovanhemmille ongelmallinen ja ahdistava asia, koska biologiset vanhemmat voivat rikkoa (ehkä ainakin ajatuksissa, jos eivät konkreettisesti sitä pystyisikään tekemään) yleensä suljetuksi mielletyn perheyhteyden (Högbacka 2009, 184).

Jos lapsesi on kysynyt Afrikasta, niin kerro esimerkki tai esimerkkejä siitä, mitä hän on kysynyt? [kyselylomake]

”Afrikan vanhemmistaan, erityisesti äidistään, miksi hän ei voi asua äidin kanssa ().”

”() Elävätkö hänen sukulaisensa siellä? Löytääkö hän heidät, kun lähtee käymään syntymämaassaan?”

”Silloin kun lapseni joskus kyselevät afrikkavanhemmistaan, niin meillä on jonkin verran puutteellisia tietoja.”

Adoptiovanhempien mukaan heidän lapsensa ovat puolestaan kiinnostuneita biologisista juuristaan laajemminkin kuin vain vanhemmistaan. Yllä olevista lainauksista kuvastuu myös jonkinlainen kaipaus ja psyykkinen side biologisiin juuriin ja heistä tiedon saamiseen (Yngvesson 2005, 27). Kansainvälisesti adoptoitu henkilö on aina lähtöisin joltakin eli biologisilta vanhemmiltaan, vaikka heistä ei olisikaan mitään tietoa (Yngvesson 2003, 23; Yngvesson 2005, 43). Itsekin kansainvälisesti adoptoidun Anu Myllärin (2006, 141) mielestä syntymävanhempien mukana kuljettaminen olisi adoptoiduille merkityksellistä, jottei heidän olemassaoloaan unohdettaisi. Kansainvälisissä adoptioissa vallitseva tarina on kertomus hylkäämisestä (Yngvesson 2005, 25), minkä ymmärtäminen voi olla adoptiovanhemmallekin vaikeaa, saati sitten lapselle, joka on hylätty.

Edellä olen kuvannut sitä laajaa asioiden kirjoa, jolla adoptiovanhemmat ymmärtävät adoptoidun juurien sisältöä. Tärkeää on kuitenkin se, mitä adoptoidut itse ajattelevat niistä ja mistä juuriin liittyvistä asioista he ovat olleet kiinnostuneita. Käsittelin tätä kysymystä jo adoptoitujen aineiston kohdalla, mutta seuraavassa on vielä asioita, joita adoptiovanhempien aineistossa tuli esille.

Jos lapsesi on kysynyt Afrikasta, niin kerro esimerkki tai esimerkkejä siitä, mitä hän on kysynyt? [kyselylomake]

”Miksi biovanhemmat ovat hyljänneet? Millaista lastenkodissa/sijaisperheessä oli? Minkälaisia hoitajia siellä oli? Minkälaista ruokaa siellä oli? Minkälainen ilma? Oliko Etiopiassa leijonia? Mitä muita eläimiä? Kysymyksiä tulee viikottain...”

”3-vuotias ei vielä ole paljon kysellyt, mutta jotain liittyen hänen omaan taustaansa ja ensimmäisiin kuukausiinsa, joista olemme hänelle valokuvien avulla kertoneet. Jotain afrikkalaisista eläimistä, kun esim. televisiossa on tullut jotain safarikuvia ym.”

”Lastenkodistaan ovat molemmat kyselleet. Eläimet kiinnostavat, krokotiilit ja norsut pienemmän suosikkeja. Hakumatkan valokuvista kyselevät molemmat.”

”Pienempänä hän ei paljonkaan kysellyt. Nyt aikuistuttuaan keskustelemme paljonkin asioista. Etiopian matkan jälkeen köyhyys ja ihmisten auttaminen nousi esille. Kysymykset ovat nousseet ihmisten eriarvoisuudesta.”

”H: Aivan, mm no mitäs Akseli aattelet mitä sulle tulee Etelä-Afrikasta mieleen?”

V: Mitäs sä aattelet sun Afrikasta? Mitäs juttuja Akseli tulee mieleen? Akseli osaatsä kertoo tuolle Arjalle jotain

sun Afrikasta? Äiti kerto että me jutellaan vähän sun Afrikasta, muistaksää mitä eläimii siellä on?

L: Kirahvi.

V: Kirahvi. Onko muita, muistatsää mitä se sun nimi tarkotti, no kerro mitäs se nimi tarkotti mitä eläintä?

L: Norsu.

V: Niin se on norsu.”

Yllä on asioita, joista adoptiolapset ovat olleet kiinnostuneita. Kiinnostuksen kohteet kertovat myös siitä, millaisista asioista adoptiovanhemmat ovat heille puhuneet. Luvun alussa esittelin jakauman siitä, mistä asioista vanhemmat ovat antaneet tietoa lapselleen, ja ylivoimaisesti eniten kerrottu asia oli synnyinmaan ja Afrikan luonto ja siellä olevat eläimet. Etenkin pienelle adoptiolapselle juuret ovat keskeisesti luonnossa ja omassa elämänhistoriassa. Adoptoidun aikuistuesssa juurien sisältö laajenee myös yhteiskunnallisiin asioihin ja ihmisten ja kansojen välisiin sosiaalisiin järjestyksiin.

Kuten jo aiemmin totesin, olen tässä luvussa kuvannut sitä moninaisuutta, jota adoptiovanhemmat liittävät osaksi Etiopiasta ja Etelä-Afrikasta adoptoidun juuria. Juuret ovat mm. biologiassa, kulttuurissa, luonnossa, adoptoidun henkilöhistoriassa ja maan yhteiskunnallisessa tilanteessa. Itseasiassa juurien osatekijöitä on niin paljon ja mitä moninaisimmissa asioissa, ettei niitä kaikkia ole edes mahdollista eritellä tähän. Lisäksi ne ovat yksilöllisesti nähtyjä asioita. Kahdessa seuraavassa alaluvussa jatkan kansainvälisesti adoptoidun juurien sisällöllistä määrittelyä vielä omiksi osa-alueikseen jaoteltuina.

7.2 Juurien vaikeus

Aineistoa lukiessani huomasin toistuvasti adoptiovanhempien tuovan esiin juurien vaikeutta, jolloin adoptiolapsen juuret nähdään eri syistä johtuen ongelmallisina. Kansainvälisesti adoptoidun juuret koetaan vaikeiksi muun muassa siksi, että ne ovat tyystin toiset ja toisenlaiset kuin, mitä ne ovat heidän adoptiovanhemmillaan. Tämä aiheuttaa adoptiovanhemmille epävarmuutta siitä, mikä olisi hyvä tapa suhtautua lapsen erilaisiin juuriin. Kansainvälisesti Etelä-Afrikasta ja Etiopiasta adoptoidun juuret määritellään tällöin sisällöltään vaikeiksi.

Oletko joutunut pohtimaan adoptoidulle lapsellesi Afrikasta ja hänen synnyinmaasta kerrotun tiedon tarvetta? [kyselylomake]

”Etiopiasta Suomeen välitetty tieto on kovin yksipuolista. Perheemme miehet tekivät matkan Etiopiaan kaksi vuotta sitten ja sen jälkeen olemme keskustelleet paljon tuosta meille annetusta kuvasta ja sen todellisuudesta.”

”Kyllä; he kaipaavat kovasti tietoa, ja välillä tuntuu epätoivoiselta, kun täällä Suomessa Afrikkaa käsitellään niin yksipuolisesti, ja tietoa on vähän saatavissa. Ja valitettavasti ammattihenkilöilläkin (päivähoito, opettajat) on todella vähän ja joskus jopa väärää tietoa Afrikasta.”

”Lapseni on adoptoitu Etelä-Afrikasta ja mietin usein, miten kerron hänelle/heille rotusorrosta, apartheidista, rasismista jne. Etelä-Afrikassa historia on rasistinen ja siitäkin pitäisi puhua, mutta usein mietin miten, kun haluan olla rehellinen, mutta en pelotella lasta.”

”Huonoista sosioekonomisista asioista lapselle puhuminen – toisaalta haluaa antaa realistisen kuvan, toisaalta pelkää, että se vaikuttaa lapsen kokemukseen itsestään ja taustoistaan. Ei haluaisi hyssyttellä negatiivisia asioita, mutta niiden puhuminen ja näkyminen mietityttää, esim. pakolaisleirien lapset televisiossa. Ajattelen mm. sitä miten lapseni heijastaa tämän kaiken omiin taustoihinsa. Positiivisista asioista taas on ihana puhua.”

”V: Niin jos on suomalaisissa uutisissa on Etelä-Afrikasta niin kyllähän sitä tulee kiinnitettyä huomiota. Ja jos pojille joskus tulee positiivisia uutisia niin sitten niitä. Et Villekin tunnistaa Nelson Mandelan kuvan jo lehdestä et et tälläsi asioita tietää sitten, mutta on tietysti negatiivisempaakin uutista että niitä nyt ei vielä lapsille. Mellakoita-kin siellä, että ne vähän niinku sivuutettiin, että ei olla lähetty mainostamaan että siellä on tämmöstä. Sitten kun on aika paljon levottomuuksia. Mut Villellekin silleen on vähän sitten puhuttu siitä historiasta sitten, että siellä on asiat joskus ollu vähä huonommin ja on tummaihsia pidetty huonompina et Ville on jo pikkasen pystyy sitten niinku asioita, niin tummaihsia.”

Lähes poikkeuksetta adoptiovanhemmat toivat esiin sen, että ovat joutuneet paljon pohtimaan sitä, kuinka kertoa lapselle synnyinmaan raskaasta menneisyydestä ja todellisuudesta. Näitä tietoja ei haluta salata lapsilta, mutta niistä pyritään kertomaan niin, ettei lapsi ottaisi niistä taakkaa itselleen. Lasta pyritään suojelemaan synnyinmaan negatiiviselta tiedolta, jotta ne eivät pilaisi lapsen myönteistä kuvaa synnyinmaasta. Adoptiolapsi saattaa kuvitella syntymämaansa ideaalisena ja myyttisenä (ks. esim. Yngvesson 2005, 44). Suojelemisella pyritään siihen, etteivät tiedot vaikuttaisi kielteisesti lapsen käsitykseen itsestä ja omista juurista. Tässä kulminoituu tiedon kertomisen ja hankkimisen vaikeus eli kuinka ja millä sanoilla puhua lapsen kanssa hänen synnyinmaansa raskaista asioista todenmukaisesti, mutta kuitenkin niin, ettei hän ota sitä osaksi omaa henkilökohtaista taustaansa. Vanhempien tiedon ja samalla juurien välittäjän rooli näyttäytyy tasapainottelemisena kielteisen ja myönteisen tiedon välillä. Voi sanoa, että Afrikasta, Etelä-Afrikasta ja Etiopiasta on helposti saata-

villa esimerkiksi kurjuuteen ja epätasa-arvoon liittyviä tietoja, mutta hyvistä asioista saatavat tiedot ovat vaikeammin saatavilla. Eurooppalaisten ja yleensä länsimaisten ihmisten Afrikasta luoma yleinen kuvasto on edelleen hyvin stereotyyppistä ja niitä uusintavaa kuvastoa (Löytty 2008, 12).

”H: No joo sitä mä en ehkä alussa kysyny tarpeeks tarpeeks selvästi että onks teistä sitte tarkeeta niinku Jussille antaa sitä tietoo tai sit niinku joo?

V2: Joo.

V1: Ehottomasti. Et ehkä sillai harmittaa, että ei oo niinku jotenki paljo. Et voishan tietysti olla itekkii paljo aktiivisempi. Et kyll sitten keräis kaikkia lehtileikkeitä talteen. Mutta että siis välillä tuntuu, että onko ne kun ne on niin sirpaleita, että mitä ne niinku auttaa sitten. Ja onks ne sitten jo vaikka kymmenen tai viientoista vuoden päästä ihan niinku ikään kuin vanhaa tietoa, et ei oo sit. Et jotaki on laitettu talteen, mutta ei niinku järjestelmällisesti kaikkee. Mut et just sitä miettii sitten, että kun Jussia rupee kiinnostamaan, kun se halua tietää, nii et mistä sitä kertoo tavallaan sitten ().”

Tiedon luonteella on merkitystä siinä, kuinka adoptoitu pystyy käyttämään sitä oman identiteettinsä rakennusaineena ja millaisen tiedon adoptiovanhemmat näkevät merkityksellisenä juurien muodostamisen kannalta. Merkityksellinen ja juurien kannalta tärkeä tieto aiheuttaa kuitenkin epävarmuutta siitä, mikä sellaista tietoa olisi ja mistä kyseistä tietoa voisi saada. Tiedon keräämisen jälkeen voi herätä ”mitäs sitten” -kysymyksiä, mitä merkitystä kyseisellä tiedolla on adoptoidun juurien kannalta. Tietoa hankitaan lapselle, koska se on asiantuntijoilta tullut normi (ks. esim. Högbacka 2009, 179; Volkman 2005a, 11), mutta kuitenkin myöhemmin adoptiovanhempien kriittisyys voi herätä ja he alkavat pohtimaan tiedon merkitystä lapsensa kehitykseen, elämään ja identiteettiin.

”Lapseni on vielä kovin pieni ja kasvaa täysin suomalaiseksi. Omat muistikuvat lienevät olemattomat. Tulevaisuutta ajatellen pohdin sitä, milloin, miten ja kuinka paljon hänen ensimmäistä kotimaataan 'kuljetan' elämässämme mukana.”

”Pidän tärkeänä, että lapsen synnyinmaa on jokapäiväinen luonteva osa elämäämme. Tietoa ja kulttuuria on kuitenkin melko vaikea pitää itsestään yllä kun se pitää erikseen hakea.”

Osa vanhemmista, ja etenkin pienten lasten adoptiovanhemmista, on epävarmoja siitä, kuinka ja missä määrin lapsen syntymämaata olisi hyvä kuljettaa lapsen ja perheen elämässä mukana. Tehtävä koetaan moniulotteiseksi ja vaikeaksi, mistä kertoo myös Högbackan (2009) tutkimus. Vaikeus ilmenee erityisesti siinä, että lapsen syntymämaan kulttuuri on yleensä adoptiovanhemmille, ja myös vauvana adoptoiduille, vieras ja sen ylläpitäminen edellyttää erityistä aktiivisuutta ja paneutumista.

Lisäksi vaikeus on siinä, kuinka käytännössä lapselle tuodaan maata ja sen kulttuuria esille, millaisena se esitetään ja missä tilanteissa. Tavoitteena on, ettei synnyinmaan mukana kuljettaminen olisi teennäistä, vaan adoptoidun juuret olisivat luonteva osa perheen elämää. Syntymämaan mukana kuljettaminen ja kulttuurin esillä pitäminen ovat myös ristiriitaisia ajatuksia herättäviä, koska suomalaisten vanhempien kasvattamana adoptoitu kasvaa etniseltä identiteetiltään ja tavoiltaan suomalaiseksi.

7.3 Juuret ovat erilaisuutta ja toiseutta tuottavia

Aiemmassa adoptiotutkimuksessa Hübinette ja Tigervall (2009) selvitettiin kansainvälisesti adoptoitujen ruotsalaisesta poikkeavaksi mielletyn ulkonäön vaikutusta heidän elämäänsä. Tutkimuksessa ilmeni, että erilaisella ulkoisella olemuksella ja erityisesti ei-valkoiseksi luokitellulla ulkonäöllä oli adoptoiduille merkitystä monella eri elämänalueella. Suomessa vastaavaan huomioon ovat päätyneet Rastas (2007) ja myös Högbäck (2009). Edellä esittelemissäni adoptioneuvonnan ja adoptoitujen näkemyksissä juurien tuottama erilaisuus oli keskeisellä sijalla. Lisäksi esioletuksenani oli se, että Etiopiasta ja Etelä-Afrikasta adoptoiduilla heidän ilmiönsä vaikuttaa heidän elämässään ja kohtaamistilanteissaan ympäristön kanssa. Muu teoriakirjallisuus vahvisti vielä tätä ajatustani sekä adoptoitujen negatiivisen huomioon kokemuksen määrittelyä erilaisuudeksi ja toiseudeksi. Näiden vuoksi etsin myös adoptiovanhempien aineistosta erilaisuuden ja toiseuden kokemuksia.

Suomessa Etelä-Afrikasta ja Etiopiasta adoptoidut henkilöt poikkeavat ulkonäöltään yleensä suomalaisiksi mielletystä henkilöstä ja adoptiovanhemmistaan, ja herättävät sen vuoksi huomiota ympäristössään. Ulkoinen olemus on usein hyvin merkitsevä tekijä ihmisten luokittelussa eri sosiaalisiin kategorioihin, ja Etelä-Afrikasta ja Etiopiasta adoptoiduilla tämä tarkoittaa ensisijaisesti ihonväriä. (Ks. myös. Hübinette & Tigervall 2009, 341, 343–344, 349.) Ihonvärin huomiointi voi olla stereotyyppistä erontekoa ja toiseutta aiheuttava tekijä (Löytty 2005, 162, 167). Edelleen stereotyyppisellä erotetaan toisistaan normaali ja poikkeava (Hall 1999, 189, 191). Stereotyyppisesti ajatellen normaaleja ovat yleensä vain syntyperäisesti suomalaisiksi mielletyt henkilöt ja muut ovat poikkeavia (vrt. Huttunen 2004, 154). Kansainvälisesti adoptoiduilla biologiset juuret eli heidän perimänsä ulkonäkö on erilaisuuden ja toiseuden tuottaja.

Kyselyssä kysyttiin sopivista ja epäsopivista nimityksistä, joilla voidaan viitata afrikkalaistaustaisiin ihmisiin Suomessa ja, mitä sanoja vastaaja käyttää lapsestaan/lapsistaan. Haastatteluissa en kysynyt niistä lainkaan. Tästä huolimatta pari haastateltavaa toi itse esiin ”neekeri” -sanan käytön epäsopivuuden ja sen olevan kielletty tai jopa kirosanana kaltainen sana. Adoptiovanhemmillä muutos sanan käytössä ja suhtautumisessa siihen on tapahtunut Afrikasta adoptoidun lapsen myötä. Lapsi on muuttanut adoptiovanhempien käsityksiä ja kategorisointeja afrikkalaiset juuret omaavista ihmisistä. Usean vastaajan mielestä on epäsopivaa käyttää ihonväriä kuvaavia nimityksiä eli ihonväri nostettiin keskeiselle sijalle afrikkalaistaustaiseen ihmiseen liitetyissä sanoissa. Tähän kyselylomakkeen kysymykseen vastasivat lähes poikkeuksetta kaikki vastaajat, joten adoptiovanhemmat ovat pitäneet kysymystä ja aihetta tärkeänä. Näin kattavasti ei vastattu mihinkään muuhun kysymykseen. Alla on vastauksia kappaleen alussa esitettyyn kysymykseen.

”Samoilla sanoilla kuin kaikkia muitakin ihmisiä. () Jos ihonväristä on jostain syystä erityisesti puhuttava, mielestäni sopiva ilmaisu on tummaihoisen.”

”Minusta pitää viitata suoraan siihen maahan mistä ihminen on tullut esim. kerron poikani aina syntyneen Etiopiassa. En ymmärrä ollenkaan sitä, miksi ihmisen ihonväri pitää mainita.”

”Jonkun verran käytän yleisessä puheessani 'mustaa', koska se kääntyy englannista, jota käytän päivittäin työssäni. Pysin kuitenkin sanomaan 'tummaihoisen' tai jossain tilanteessa ehkä että 'ehkä Afrikasta tullut', vaikka siinä saattaa olla jonkunlainen leima jonkun korviin, vaikkei itselleni sitä olekaan, eli ei varmaan ole kovin hyvä termi.”

”Afrikkalainen, afrikkalaistaustainen ym. afrikka-alkuiset – heittävät monen eri kulttuurin edustajan samaan laatikkoon perusteettomasti. Syntyperä ei ole maanosasidonnainen, vaikka asuinseutu voikin olla.”

”Afrikkalainen. Tämä termi on selvästi eurosentrinen, kolonialistinen, imperialistinen ja ylipäänsä rasistinen.”

Muuttiko lapsesi hakumatka käsityksiäsi Afrikasta? [kyselylomake]

”En enää kerro neekerivitsejä, enkä hyväksy niitä. Arvostan afrikkalaisia ihmisiä aivan eri lailla kuin ennen adoptioprosessia.”

Monet adoptiovanhemmista toivoivat, ettei ulkonäkö olisi ainoa määräävä tekijä ihmisessä, vaan hänet nähtäisiin muunakin kuin vain tietynä ihonvärinä. Yleensä tummaan ihonväriin kiinnitetään huomiota tilanteissa, joissa sitä verrataan valkoiseen (Ahmed 2000, 38–39). Osa vanhemmista oli sitä mieltä, että kategorisointi ryhmään ”afrikkalaiset” ja tämän nimityksen käyttäminen ei ole sopi-

vaa, koska se voi olla tietyissä yhteyksissä erilaistava ja toiseuttava. (Ks. myös Juhila 2004, 21–23.) Nimitys on myös yleistävä ja kasvottomaksi tekevä, jolloin ihmisen yksilöllisyys unohdetaan ja hänet nähdään vain osana jotakin ryhmää (vrt. Huttunen 2004, 154; Hübinette 2009, 347). Ihmisen liittäminen tiettyyn sosiaaliseen ja kulttuuriseen kategoriaan leimaa herkästi hänen ominaisuutensa olemuksellisiksi (Rastas 2002, 8–9). Adoptiovanhemmat vastustavat, ja myös pyrkivät muuttamaan essentiaaleja käsityksiä ihmisistä.

Puhuessaan adoptoidun lapsensa ulkonäöstä ja sen vaikutuksista hänen ympäristöönsä ja siellä tapahtuviin kohtaamisiin, vanhemmat puhuvat samalla myös laajemmin koko suomalaisessa yhteiskunnassa tapahtuvista ihmisten luokitteluista heidän ulkonäkönsä perusteella. Vanhemmat eivät siis enää puhu vain omasta lapsestaan, vaan koko suomalaisesta ja myös vielä laajemmin länsimaisista yhteiskunnista. (Vrt. Hübinette & Tigervall 2009, 345–346.) Afrikkalaistaustaisiin ihmisiin viittaavat käsitteet ovat tämänkin perusteella muutoksen tilassa (Huttunen ym. 2005, 17–18). Perinteisen Afrikka-kuvan vastustaminen kuuluu osaltaan myös jälkikolonialisen teorian ja tutkimuksen tavoitteisiin, kun se haluaa purkaa Eurooppa-keskeistä maailman näkemisen tapaa ja sen aiheuttamaa toiseutta. Eurosentrisyys tuottaa vastakohtakseen toisen maailman, mikä ei ole samanarvoinen tai samalla tasolla oleva kuin länsimaat ovat. (Löytty 2005, 172–173.)

”Korvaani ihan sattuu suomalaisten käyttämät termit afrikkalaisista tai mustista yleensä. En koskaan kutsuisi lastani 'suklaanapiksi' tai 'pipariprinsessaksi' tms.”

”Neekeri. En pidä myöskään musta -sanasta, koska sillä on valkoisen vastakohtana niin paljon likaisen, pimeän, synkän ym. merkityksiä. Tosin tänään viimeksi isoveljen luokkakaverit keksivät, että adoptiolapsemme korvat ovat ruskeat, siis likaiset. Ruskealle tuntuu olevan helppo keksiä ikäviä mielle yhtymiä – olen joskus omille biologisille lapsillemme todennut, että me olemme sitten oksennuksen värisiä...”

”Neekeri, nekru, mutakuono, mutiainen ym. rassistiset, alempaan ihmiskastiin viittaavat ilmaisut.”

Adoptiovanhemmat pitivät loukkaavia, halventavia ja ihmisen alempiarvoiseen asettamia nimityksiä epäsovivina käyttäen. Epäsovivina pidetyt nimeämiset ja puhutavat ovat rassistisia ilmauksia ja tietyn näköisten ihmisten asettamisena johonkin alempaan kategoriaan. Yllä olevat sanat esittävät kohteensa stereotyyppisesti. Nimeämiset myös tekevät eroja ja luokkia ihmisten ja ihmisryhmien välille. (Vrt. Liebkind 2000, 24; Hall 1999, 189, 191.) Nimeämiset liittävät ihmiset tiettyihin juuriin, tietystä paikasta tai paikoista lähteneisiin ihmisiin. Nimeämisellä heidät luokitellaan johonkin loke-

roon, mikä kertoo siitä, mitä tuosta ihmisestä tulisi ajatella ja millaisena ihmisenä hänet tulisi kohdata; ”afrikkalaisena, neekerinä, mutakuonona, afrosuomalaisena vai suomalaisena” (vrt. Rastas 2002, 8–9). Nimeämisen kautta päästään myös siihen, mihin paikkaan ja asemaan henkilön katsotaan kuuluvan niin yhteiskunnallisissa rakenteissa kuin kansojen kartallakin (Hall 1999, 189, 191). Ensimmäisessä lainauksessa olevat nimitykset myös jakoivat vanhempia, sillä toinen vastaaja taas käytti samoja sanoja hellittelyinä ”Omalle lapselle: pipariprinsessa, pikkumusta, pikkarainen kikkarainen...”. Etiopiasta ja Etelä-Afrikasta adoptoitujen lasten, ja nimenomaan omien lasten, nimityksien sopivuus ja epäsopivuus ovat myös kunkin henkilökohtaisia mielipiteitä.

”Sanojen sopivuus riippuu asiayhteydestä ja sanan käyttäjästä.”

”on tullut Afrikasta/Etiopiasta - en oikein tiedä mikä olisi hyvä sana viitata”

”Adoptiokurssin yhteydessä olisi hyvä keskustella, että kuinka meidän tulisi kutsua lapsiamme; adoptiolapsi Etelä-Afrikasta vaiko suomalainen...Kuinka meidän tulisi reagoida kadulla rasistisiin kommentteihin tai kuinka olisi hyvä oikaista virheellisiä käsityksiä. Maahanmuuttaja terminologia tulisi aukaista lapsiemme osalta julkisesti.”

Osa vanhemmista oli epävarmoja siitä, mitkä nimitykset ovat sopivia. Nimityksiin liitettävät merkitykset ovat epävarmuutta aiheuttavia, koska puheen kohteet merkityksellistävät ne eri tavoin kuin muut. Vanhempien mielestä nimityksissä tulisi ottaa huomioon ihmisten omat merkityksellistämisprosessit. Tosin tässäkin aineistossa afrikkalaistaustaiset ihmiset eivät itse määrittele sopivia ja epäsopivia nimityksiä, vaan sen tekevät adoptiovanhemmat. Kansainvälisesti adoptoivissa perheissä hankaluus on siinä, kuinka he pystyvät yhdistämään erilaiset luokittelut siitä, mihin he ja heidän lapsensa kuuluu (Dorow 2006, 222; ks. myös Högbacka 2009, 177). Toisaalla olevat juuret nousevat neuvoteltaviksi asioiksi etenkin silloin, kun vanhemmat ja lapset kohtaavat stereotyyppisiä kuvauksia lapsen syntymämaasta (Rastas 2007, 111). Epävarmuuden vuoksi vanhemmat toivovat jotain keinoja ja tukea kansainvälisen adoption asiantuntijoilta, jotta he tietäisivät kuinka nimityksiin tulisi suhtautua (Ks. myös Hübinette & Tigervall 2009, 337; McGinnis ym. 2009, 47; Simon & Roorda 2000, 14–15).

”Lapseni itse käyttää kavereidensa kanssa neekeri-ilmaisua, mutta sitä eivät voi valkoihoiset käyttää sanan negatiivisen latautumisen vuoksi. Lapseni käyttää myös sanoja 'kebabit' kuvaamaan arabitaustaisia ystäviään ja 'mullatit' kuvaamaan sitä, että toinen vanhemmista on afrikkalainen.”

Ihmiset voivat kuitenkin itse käyttää itsestään halventavia nimityksiä, jolloin ne saavat heidän käyttöönsä erilaisia merkityksiä kuin muiden ja ulkopuolisten sanomana. Ryhmän keskuudessa halventavat ja loukkaavat nimitykset ovatkin sallittuja. Ryhmä tietää ja jakaa nämä yhteiset merkityssisällöt, ja heidän kesken ne ovat myös yhdessä koettuja. Merkitykset käännetään kenties pääläelleen, ja ne myös saavat tässä yhteydessä uusia merkityssisältöjä.

Kyselylomakkeessa vastaajilta kysyttiin vaikuttavatko Suomessa vallitsevat yleiset mielikuvat ja stereotypiat Afrikasta hänen lapsensa elämässä. Yli puolet vastaajista on valinnut valmiista vastausvaihtoehdoista ”jonkin verran”, vajaa viidennes on vastannut ”paljon” ja kymmenys ”ei lainkaan”. Lisäksi kymmenys on valinnut vaihtoehdon ”en osaa sanoa”. Seuraavassa kysymyksessä kysyttiin vaikuttavatko nämä yleiset Afrikkaa koskevat stereotypiat ja mielikuvat myös vanhempien elämässä, joiden lapsi on syntynyt Afrikassa. Vanhemmistakin valtaosalle niillä on jonkin verran vaikutusta, mutta kokonaisuudessaan niillä on vähemmän vaikutusta vanhempiin kuin, mitä on vastaajien mukaan lapsiin.

Tein näistä kysymyksistä ja lasten syntymävuosista ristiintaulukot (ks. tarkemmin luku 4.1) selvittääkseni, onko vanhempien vastauksilla yhteyttä siihen minkä ikäinen heidän adoptiolapsensa on. Ensimmäisen ristiintaulukon (ks. Liite 5, Taulukko 3) mukaan kahden vanhimman adoptiolapsen luokan (1984-1992 ja 1993-2001 syntyneet) vanhemmissa on enemmän niitä, jotka ovat vastanneet Suomessa vaikuttavien stereotyyppien ja mielikuvien vaikuttavan heidän lapsensa elämässä, kuin nuorimpien (2002-2008) lasten vanhemmissa. Nuorimpien lasten vanhemmat ovat puolestaan olleet enemmistönä niissä, jotka ovat vastanneet kysymykseen ”en osaa sanoa”. Tämä johtunee siitä, että heissä on vauvaikäisten vanhempia, jolloin he eivät vielä tiedä onko stereotyyppioilla vaikutusta heidän lapsensa elämään. Vanhemmilla adoptiolapsilla on ollut jo enemmän erilaisia kohtaamistilanteita ympäristön ja ulkopuolisten ihmisten kanssa, joten he ovat todennäköisemmin kohdanneet myös tilanteita, joissa heihin kohdistuu erilaisia stereotyyppioita. Toisen ristiintaulukon (ks. Liite 5, Taulukko 4) mukaan Afrikassa syntyneen lapsen vanhempaan stereotypiat vaikuttavat eniten keskimmäisen adoptiolasten ryhmän (1993-2001) vanhemmissa. Tämän ikäryhmän lapsissa on vasta koulun aloittaneita ja myös yläkouluun siirtyneitä eli heillä on elämässään paljon muutoksia ja uusia tilanteita, mitkä voivat aiheuttaa syrjintää ja kiusaamista. Jos vanhemmat saavat niistä tietää, niin niillä on luonnollisesti vaikutusta myös heihin. Vähiten vaikutusta oli yllättäen vanhimpien lasten vanhempiin. Tämä voi johtua siitä, että näistä adoptiolapsista osa on jo muuttanut pois kotoa, jolloin heidän elämänsä tapahtumilla ei ole enää niin paljoa vaikutusta vanhempiin kuin mitä on nuorem-

milla lapsilla. Vanhemmat eivät ole enää niin paljoa läsnä tämän ikäisten lasten jokapäiväisessä elämässä. Vastausvaihtoehdon ”jonkin verran” valinneissa oli eniten pienimpien lasten vanhempia. Tämä kuvastanee jonkinlaista epävarmuutta siitä, missä määrin ja miten stereotyyppit vaikuttavat vanhempien elämässä, kun heidän lapsensa on vielä niin pieni. Se myös kuvastuu epävarmuutena sen vuoksi, koska kaksi muuta ryhmää vastasivat enemmistöinä niin selkeästi ”ei lainkaan” ja ”paljon”. Näiden ristiintaulukoiden pohjalta voi sanoa, että vanhempien vastauksilla ja heidän adoptiolapsensa iällä on merkitystä siihen vaikuttavatko Suomessa vallitsevat mielikuvat ja stereotyyppit Afrikasta heidän elämässään.

Eräs vastaaja on halunnut selventää ja konkretisoida tätä edellistä strukturoitua kysymystä seuraavan avokysymyksen tilaan: ”Haluan selventää myös kysymystä 34. Lapseni saattaa kohdata ihmisiä, jotka sanovat, ettei hänestä tule mitään. Ajatellaan, ettei hän pääse kouluihin, eikä työllisty. () Joudun vanhempana myös välillä tilanteisiin, jossa minulle sanotaan, ettei afrikkalaiset lapset ymmärrä matematiikkaa, jne.” Tämä on hyvä esimerkki siitä, mitä afrikkalaistaustaisiin ihmisiin kohdistuvat stereotyyppit voivat olla, ja miten ne kohdistuvat myös adoptiovanhempiin. Tämän tyyppisten stereotyyppien esittäminen loukkaavat syvästi kohteitaan ja pahoittavat mieliä. Niiden kestäminen ja ohittaminen edellyttää hyvää itsetuntoa ja keinoja niiden sietämiseen.

”Molemmat lapsemme ovat tummaihoisia. Kun he ovat vielä aika pieniä, mutta ovat kuitenkin jo miettineet, miksi heillä on ruskea iho, niin aiheesta on jonkin verran keskusteltu. He itse kertovat, että heillä on suklaaiho.”

”Lapseni on tummaihoisen, muut perheen jäsenemme ovat vaaleaihoisia. Oikeastaan meidän muiden mielestä lapsemme on suklaanruskea, herkullisen värinen!”

”Olemme nähneet muitakin ruskea-ihoisia ja lapseni on todennut, että varmaan hekin ovat syntyneet Afrikassa. Hän käyttää myös sanontaa minun värinen.”

Haastatteluissa ja kyselyssä vastaajat esittivät myönteiseksi afrikkalaistaustaisen ihmisen nimeämiseksi mm. sanan ”ruskea” kuvattaessa henkilön ihonväriä. Ruskeaa pidetään oikeampana sanana kuvaamaan useimpien afrikkalaisjuuret omaavien ihmisten ihonväriä kuin esimerkiksi sana ”musta”. Lasten ja vanhempien käyttämä sana ruskea tulee muuttamaan tulevaisuudessa vallalla olevaa nimityskäytäntöä tekemällä siihen eri sävyjä. Muutos tapahtuu samalla, kun nämä lapset ja muutoin juuria toisaalle omaavat lapset ja nuoret kasvavat. Anna Rastas (2002, 8; 2007) on haastatellut väitöskirjaansa lapsia ja nuoria, joiden toinen vanhempi on muualta kuin Suomesta tai heidät on adop-

toitu ulkomailta. Nämä lapset ja nuoret käyttivät myös mieluiten itsestään nimitystä ”ruskea”, ja heidän mielestään täysin valkoisia tai mustia ihmisiä ei ole olemassakaan. Myös Ruotsissa tehdyssä Hübinetten ja Tigervallin (2009, 343) tutkimuksessa lapset käyttivät ihonväriä kuvaavana sanana ruskeaa.

H: Niin tai tietääks Kallen luokkakaverit että mikä hänen tausta on tai onks sitä kautta onks Kalle puhunu sitten kavereilleen?

V: Kyllä hän, no tota emmä tiedä ei ne paljo välitä ton ikäset vielä, mutta ei ne oikein oo. Et Kalle on silleen onnellisessa asemassa et hän meni sit tosiaan tarhaan kol-kolme vuotiaana. Niin ja sitten tarhan mukana on niinku kasvanu niitten lasten kanssa et ei ne niinku huomaakaan et on erilainen. Mut tietysti kun on koulu- niin siellä tuli uusia ihmisiä. Mut suurin osa oli ihan tuttuja. Mut kyl se Kalle varmaan tänä syksynä on ollu enemmän niinku ihmetyksen aihe et kun ennen. Että kyllä siitä olin mä jo opettajan kanssa juttelemassa ja opettaja kysy et mitä sit sit pitäis tota puhua. Mä aattelin et et kun Kalle varmaan haluis olla vaan ihan yks muista, et sitten jos tulee kysymyksiä, et ei sitä niinku lähetä alleviivaamaan et Kalle on erilainen ja tuolta tullut ja näin että.

H: Ei korosteta tavallaan erityisellä tavalla (V: niin) et sitten.

V: Et kun hän sitten varmaan tuntee ittesä aika täkäläiseks pojaks, että kyllähän Kalle on sen huomannu että hän on vähän eri värinen kun muut.”

Yllä olevassa lainauksessa vanhempi pyrkii samanlaistamaan ja tavallistamaan adoptiolastaan suhteessa muihin lapsiin ja koulukavereihin, eli vanhempi haluaa, kuten myös adoptoitukin, neutralisoida eroja luovat tekijät. Saman huomion on myös aikaisemmin tehnyt tutkimuksessaan Högbäck (2009, 176–177). Ihonväri on erilaistava tekijä, joka herättää ihmetystä ja kysymyksiä. Ehkä opettajillakin on epä tietoisuus siitä, kuinka lapsen ”erilaisuutta” tulisi käsitellä tai huomioida tai jättääkö se sivuun. Adoptoitu toivoo voivansa olla yksi muista ja kuuluvansa joukkoon pinnallisesta tai näennäisestä erilaisuudesta huolimatta. Voi myös ajatella, että lapsen tausta on hänen henkilökohtainen asiansa, eikä sitä tarvitse kertoa kaikille.

”V1: Mitäs Villellä oli keväthuhlateemana, muistaksää?

V2: Eskarissa.

L: No Zulut.

V1: Zulut oli niinkö niillä oli tämmönen.

L: Olin Zulu-päällikkö.

V1: Niin niillä oli tämmönen lentävä matto mikä päättyy Afrikkaan ja kaikki siellä tanssia ja mitä kaikkee siellä oli niillä. Että meiltä oli lainassa sitten kankaita ja tavaroita tässä. Että silleen että, ja se kyllä silleen positiivisella tavalla korosti sitä Villen erilaisuutta siellä, että se tuotiin tämmösessä sitten esille.”

Osa adoptiovanhemmista on sitä mieltä, että juurien esiintuominen korostaa adoptoidun myönteistä erilaisuutta, josta lapsi voi olla ylpeä. Toisten vanhempien mielestä, kuten edellisessä kappaleessa, juurien esiintuominen taas korostaa lapsen kielteistä erilaisuutta. Sen vuoksi Etiopiassa tai Etelä-Afrikassa olevia juuria ja adoptiotaustaa ei haluta korostaa, vaan korostetaan ennemminkin adoptoidun suomalaisuutta. Näiden näkemysten mukaan on siis olemassa ”myönteistä” ja ”kielteistä” erilaisuutta. Adoptoidun ollessa pieni on valinta luonnollisesti vanhemmilla, mutta lapsen kasvaessa hänen parhaaksi kokemansa tapa ilmentää tai tuoda esiin ”erilaisuuttaan” tulee vallitsevammaksi. Jos adoptoitu ei halua korostaa erilaisuuttaan, vaan näkee sen vain kielteisenä, niin siihen vaikuttaa myös ympäristön suhtautuminen häneen. Erilaisuus kielteisesti nähtynä on usein hyvin toiseuttavaa ja ihmisen ulkopuolelle jättävää ja liiallisen huomion kohteena olemista (Juhila 2004, 25–26).

Kouluissa ja muualla kodin ulkopuolella käytävä keskustelu kuvastaa sitä, että kansainvälisesti adoptoidun erilainen tausta ja hänen erilainen ulkonäkönsä ovat neuvoteltaviksi joutuvia asioita (ks. myös Rastas 2007, 111; Hübinette & Tigervall 2009, 345–347). Opettajat ovat epävarmoja siitä, kuinka adoptoituun tulisi suhtautua tai mikä olisi se oikea tapa toimia heidän kanssaan ja suhteessa luokan muihin oppilaisiin. Tähän vaikuttanee toisaalta myös se minkälaisella paikkakunnalla koulu sijaitsee. Jos adoptoitu on koulun ainoa ”erilainen”, niin häneen kiinnitetään enemmän huomiota niin opettajien kuin toistenkin oppilaiden taholta (paitsi jos lapsi on jo toisille lapsille entuudestaan tuttu). Jos taas koulussa on tavanomaista, että oppilailla on monenlaisia taustoja ja ulkonäköjä, niin häneen ei kiinnitetä niin paljoa huomiota ja koulussa voi olla jo valmiita toimintamalleja erilaisista taustoista olevien oppilaiden kanssa toimimiseen. Toisaalta asian voi ajatella niin, että opettajat haluavat noudattaa ja välittää ajatusta monikulttuurisuudesta. Tällöin eri kulttuuritaustoista tulevat lapset ovat rikkaus ja erilaisuus on hyväksyttyä. (Vrt. Huttunen ym. 2005, 24; Ahmed 2000, 95.)

Edellisessä luvussa esitelty juurien vaikeus liittyy myös tässä luvussa kuvattuun juurien tuottamaan erilaisuuteen ja toiseuteen. Juurien voi sanoa olevan vaikeat, koska ne tuottavat kansainvälisesti Etiopiasta ja Etelä-Afrikasta adoptoiduille erilaisuuden kokemuksia. Kansainvälisesti adoptoidut kohtaavat erilaiseksi ja edelleen toiseksi huomiointia monissa arkielämän tilanteissa, jolloin heidät luokitellaan ulkoapäin tiettyyn asemaan ja sijaintiin kuuluviksi. Tärkeää olisi kuitenkin se, että adoptoiduilla olisi tilanteita ja mahdollisuuksia määritellä itse itsensä, ettei se järjestelmällisesti tapahtuisi heidän ulkopuoleltaan. Ulkopuolelta tuleva kategorisointi voi rajoittaa adoptoidun täysivaltaisia toimintamahdollisuuksia yhteiskunnassa.

7.4 Miksi juurista puhuminen on tärkeää?

Tässä luvussa esitän vastauksen toiseen tutkimuskysymykseen eli siihen miksi adoptiovanhempien mielestä juuret ja niistä puhuminen on tärkeää.

”H: No sitten että puhutaanko teidän perheessä miten sitten Afrikasta tai Etelä-Afrikasta tai tuleeko se jossain ihan arkitilanteissa esiin?”

V: No hyvin paljon itseasiassa puhutaan. Et pojat on hirveen hyvin tietosia siitä, et mistä he on lähtöisin ja mistä maasta ja tietävät taustansa. Ja kyl se täs koko ajan arjessa tulee ja aina kun jostakin törmätään niinku Etelä-Afrikkaan niin kyllä se aina sitten niinku mainitaan erikseen.”

”V: Ja Vesasta huomaa, et vaikka se oli jo kaks ja puol-kaks ja puolvuotias [adoptoitaessa] niin ne muistot on hävinny. Et se on niin paljo uutta on tullu täällä tilalle, et se ei niinku että kaikki se on vasta kun me kerrotaan tai katotaan vanhoja valokuvia et se on. Et Mami tosiaan tää sijaisäiti, jonka luona hän vajaan vuoden asu, niin tota hän ei saa välillä ees sitä Mamiä enää niinku päähänsä. Et siitä kuitenkin puhutaan ja katotaan kuvia usein, niin hävi vähän niinku (H: arkipäivään) niin mikä on tullu tähän sen jälkeen on kokemukset karttunut niin hirveesti, että on tullu olo että ne niinku peittyä tavallaan sitten se vanha sen uuden tilalle.”

Jos lapsesi on kysynyt Afrikasta, niin kerro esimerkki tai esimerkkejä siitä, mitä hän on kysynyt? [kyselylomake]

”Lähinnä olemme puhuneet, missä lapsemme on syntynyt ja etsineet kaupungin kartalta. Olemme myös kertoneet adoptiohakumatkasta. Millaisia ihmisiä tapasimme, millainen sää oli ja mitä teimme matkan aikana.”

”kaikki kysymykset ovat tavalla tai toisella liittyneet hänen lapsuuteensa eli siihen 'kun olin pieni vauva' ”

Ensinnäkin kansainvälisesti adoptoidun juurista puhuminen on tärkeää, jotta adoptoitu tietäisi millainen hänen menneisyytensä on. Aiemmin kansainvälisissä adoptioissa oli vallalla näkemys siitä, että adoptoidun menneisyys ennen adoptiotapahtumaa unohdetaan, kun taas nykyisin vallalla on ajatus menneisyyden mukana kuljettamisesta (Yngvesson 2003, 8). Adoptiovanhemmille menneisyyden mukana kuljettaminen voi olla lähes pakonomaista normin noudattamista ollakseen hyvä adoptiovanhempi. Tiedot adoptoidun menneisyydestä ovat tärkeitä, jotta lapsi pystyisi luomaan oman mielikuvan tapahtumista ja ymmärtääkseen itseään paremmin (Pärssinen-Hentula 2007, 160).

Tällöin adoptoitu pystyy muodostamaan kokonaiskuvan itsestään. Oman tarinan rakentamisella on merkitystä identiteettikysymysten, oman paikan ja minuuden etsimisen kanssa. (Pasanen 2003, 42–43). Löytölapsien kohdalla elämänhistoria ennen löytymistä on yleensä vain mielikuvien varaan perustuvaa. Adoptiovanhemmille mielikuvien rakentaminen lapsen elämästä ennen adoptiota sekä hänen biologisista vanhemmistaan ja muista sukulaisista on vaikea tehtävä. Toiseksi juurista puhuminen on tärkeää suhteen ja siteen ylläpitämiseksi synnyinmaahan, jolloin se voi olla osa adoptoidun identiteettiä (vrt. Malkki 1992, 24).

Kyselylomakkeen lopussa ollut, kommenteille varattu tyhjä tila, johon vastaaja sai halutessaan kirjoittaa:

”Adoptiolasten vanhemmille pitäisi olla kulttuurivalmennusta, sillä jotkut eivät tiedä käytännössä mitään lapsensa syntymämaasta. Mitä he voivat tällöin siitä välittää kaksoisidentiteetin rakennusaineiksi?”

Millaista tietoa Afrikasta adoptiovanhemmat sinun mielestäsi tarvitsisivat? [kyselylomake]

”Mielestäni olisi hyvä saada tietoa heimosta josta lapsi on. Se voi olla hyödyllistä lapselle kun hän pohtii omaa identiteettiään. Kaikki afrikkalaiset eivät ole samanlaisia vaan erilaisia niinkuin eurooppalaiset tai aasialaisetkin.”

”Ei sitä niin ihmeitä tarvitse [tietoa]. Lapsi on suomalainen nyt ja tarvitsee ainakin tässä vaiheessa tietoa Suomesta. Omasta taustastaan ja syntymämaastaan pitää olla ylpeä ja siihen on tietysti omat tiedontarpeensa, jotta voi kaverille kertoa jotain. Enemmän painoa on kuitenkin sillä että tietää Suomesta, jos perusjuttuja ei tiedä nykyisestä kotimaasta silloin kiusataan.”

Monikulttuurisuusideologia on osaltaan vaikuttanut siihen, että kansainvälisissä adoptioissa pyritään huomioimaan myös lapsen toisaalle olevia siteitä (Yngvesson 2005, 27). Synnyinmaan kulttuurin mukana kuljettamisen ja ylläpitämisen voi nähdä adoptoidun kaksoiskulttuurin tai -identiteetin rakentamisena, mikä on ideaalitavoite adoptiovanhemmille. Tavoitteen onnistumisen tuloksena voisi olla erään vanhemman kuvaama ”rikas kahden kulttuurin lapsi”. Viime vuosikymmenen aikana diskurssi juurista ja kaksoisidentiteetistä on ollut hyvin keskeisellä sijalla kansainvälisessä adoptio-toiminnassa (Howell 2006, 79–80), mikä vaikuttanee vanhempien ajattelutapaan. Toinen näkökulma on se, että adoptoitu Suomessa asuessaan kasvaa täysin suomalaiseksi. Tällöinkin adoptoitu tarvitsee tietoa synnyinmaastaan, mutta se ei tarkoita kaksoisidentiteetin luomista, vaan oman taustan arvostamista tiedon kautta. Oleellisempaa on kiinnittyä uuteen kotimaahan. Jos adoptoitu ei kiinnity Suomeen sosiaalistumisen ja siitä tietämisen kautta, niin se voi aiheuttaa pahimmassa tapauksessa syrjintää häntä kohtaan.

Oletko joutunut pohtimaan adoptoidulle lapsellesi Afrikasta ja hänen synnyinmaasta kerrotun tiedon tarvetta? Jos olet joutunut pohtimaan tiedon tarvetta, niin kerro esimerkkejä siitä miksi tai missä tilanteissa olet asiaa pohtinut? [kyselylomake]

”() kysymys kulkee mukana koko ajan: miten paljon minun itseni pitäisi tietää eri asioista voidakseni auttaa lasta luomaan/säilyttämään hyvän kuvan synnyinmaastaan ja miten missäkin tilanteessa ikään kuin vaivihkaa voisin tarjota tietoa, josta lapselle vahvistuisi ylpeys syntyperästään.”

”Olen pohtinut mikä tieto olisi sellaista joka tukisi ja vahvistaisi häntä, liittäisi hänet osaksi synnyinmaata positiivisessa mielessä.”

”Tietoa, joka auttaa lapsia ymmärtämään, miksi heidät on adoptoitu ulkomaille. Tietoa ihmisten elämäntavoista ja -edellytyksistä sekä positiivista kulttuurista tietoa, jotta lapset voivat olla ylpeitä synnyinmaastaan ja kertoa siitä kysyttäessä muille ihmisille.”

Adoptiovanhemmat korostavat adoptoidun juurien erityisyyttä ja tärkeyttä toivomalla lapsen olevan ”ylpeä” juuristaan. Myös Volkman (2005b, 92) kirjoittaa synnyinpaikkaa kohtaan syntyvästä ylpeydestä, kun sen erinomaisuutta painotetaan lapselle. Juuria arvostetaan, jotta ne olisivat myönteinen osa adoptoidun identiteettiä ja käsitystä omasta itsestä. Toisaalta paine lapsen ”alkuperäisen kulttuurin” arvostamiseen voi tulla perheen ulkopuolelta, kuten adoptiopalvelunantajalta tai sosiaalityöntekijältä sekä monikulttuurisuusajattelusta. Kansainvälisesti adoptoiduilla oletetaan olevan luonnollista kaipuuta saada tietoa omista juurista. Adoptoitujen myös odotetaan kehittävän myönteisen suhteen ”alkuperäiseen kulttuuriinsa”. (Howell 2006, 79–80.)

Adoptiovanhemmat pitävät juuria ja niistä puhumista on tärkeinä, jotta heidän adoptiolapsensa pysyisi rakentamaan oman elämäntarinan sekä muistamaan myös toisaalla olevan menneisyytensä ja siteiden olemassaolon synnyinpaikkaansa. Juuret synnyinmaassa ovat osa adoptoidun identiteettiä jopa niin, että hänelle muodostuu kaksoisidentiteetti. Juurista puhuminen myönteisessä hengessä ja sitä kautta ylpeyden vahvistuminen omasta syntyperästä on myös osa hyvää kansainvälisesti adoptoidun identiteetin rakentamista. Lisäksi tämä tukee adoptoidun hyvän itsetunnon kehittymistä.

7.5 Juurien rakentaminen

Puhuessaan kansainvälisesti adoptoidun juurien sisällöllisestä kirjosta adoptiovanhemmat puhuvat myös siitä, kuinka he tai heidän perheensä rakentavat adoptoidun juuria eli kuinka juurien sisältö käytännössä syntyy. Lukemissani adoptiotutkimuksissa ei käytetä käsitettä ”juurien rakentaminen”, vaikka joitain yhtäläisyyksiä omaan aineistooni sieltä havaitsinkin. Adoptiovanhemmat puhuivat paljon juurien rakentamisesta, ja toki heiltä siitä kysyttiin eri tavoin. Juurien rakentamisessa oleellista on se, mistä tietoa saadaan, millaista tietoa on saatavilla ja onnistuuko tiedonsaanti helposti.

Kyselylomakkeessa tiedusteltiin minkä verran tietoa vastaaja on saanut lapsensa syntymämaasta eri lähteistä ja vastausvaihtoehtoina ovat ”ei lainkaan”, ”jonkin verran”, ”paljon” ja ”en osaa sanoa” (ks. Liite 5, Taulukko 5). Tiedonlähteet ovat eri ihmisryhmiä sekä kirjallisuuden- ja median lajeja. Jakaumataulukon perusteella vastaajat ovat saaneet tietoa kaikista mainituista tietolähteistä. Vastaajat ovat eniten saaneet tietoa lapsensa syntymämaasta omalta Afrikan matkaltaan ja internetistä, mutta eivät suhteessa niin paljoa suomalaisista tai ulkomaisista verkkolehdistä. Jonkin verran tietoa on myös saatu ystäviltä, kirjallisuudenlajeista tietokirjallisuudesta sekä sanomalehdistä, televisiosta ja elokuvista. Osa vastaajista on saanut tietoa Suomessa asuvilta afrikkalaisilta ja osa taas ei lainkaan. Osalla adoptiovanhemmista on toisin sanoen yhteyksiä lapsensa synnyinmaansa ja synnyinmaahan sieltä lähtöisin olevien ihmisten kautta. Tämä luonnollisesti antaa erilaista tietoa ja kosketuspintaa Afrikkaan ja mahdollistaa myös lapselle suhteita sinne. Kysymyspatteriston loppuun on ollut mahdollista kirjoittaa tyhjäan tilaan muita lähteitä, joista on saanut tietoa, ja muutama vastaaja on lisännyt siihen lähteen. Näitä lähteitä ovat esimerkiksi muut adoptioperheet ja vertaisryhmät internetin keskustelupalstoilla, lähetystyöntekijät, adoptiopalvelunantaja ja oma työ tai opiskelu.

Seuraava kysymys kyselyssä on muutoin samanlainen vastausvaihtoehtoinen kuin edellinen, paitsi siinä on kysytty minkä verran tietoa Afrikasta vastaaja on saanut eri lähteistä (ks. Liite 5, Taulukko 6). Suurimmalle osalle vastaajista paljon tietoa ovat antaneet jälleen oma matka Afrikkaan, tietokirjallisuus, internet, televisio ja sanomalehdet. Jonkin verran tietoa on saatu myös elokuvista, aikakauslehdistä, lasten-, koulu- ja kaunokirjallisuudesta ja ystäviltä. Suomessa asuvilta afrikkalaisilta on enemmän saatu tietoa yleensä Afrikasta verrattuna siihen, minkä verran sitä on saatu lapsen syntymämaasta. Ehkä on helpompi tavata ja tutustua yleensä afrikkalaistaustaisiin ihmisiin, kuin juuri Etiopiasta tai Etelä-Afrikasta tulleisiin ihmisiin, koska heitä ei välttämättä ole kovinkaan paljoa.

Avokysymykseen muista lähteistä vastaajat ovat maininneet mm. Afrikassa asuneet tuttavat, vastaaja on itse asunut Afrikassa, yliopisto-opinnot, työn ja musiikin.

V: No elokuvia meillä on kans kirjahyllyyn kertyny muutamia eteläafrikkalaisia elokuvia () silleen silleen seuraa et mitä mitä ilmestyy.”

”H: Oliko teillä näistä kuinka paljon tietoo ennen kuin työ lähitte ensimmäiselle hakumatkalle?

V2: Oli kyllähän meillä oli tuota kontakteja täällä Suomessa oli ketkä oli aikasemmin käynyt ja toi Helsingin kaupunki oli tietysti se mistä sai tietää ja internetistä niinku noista yleisistä olosuhteista.

V1: Sitten on tullut romaaneja luettua niinku eteläafrikkalaisilta kirjailijoilta.

V2: Ja kyllähän me tuotiin matkoilta [eteläafrikkalaisia] kirjallisuutta aika monta kiloo kiloo kirjoja.”

”H: Mm no onks teillä sitten se tieto mitä ootte saaneet tai lukeneet Afrikasta tai Etelä-Afrikasta, niin onko se muuttanut teidän mielikuvia vaikka just ennen lapsia ja sitten lasten hakumatkojen jälkeen?

V2: No se kuva mikä mulla oli Etelä-Afrikasta ennenkun ennenkun mä rupesin lukemaan, niin oli aika stereotyyppinen stereotyyppinen, oli uutisten varassa mitä oli lehistä luku.

V1: On se varmaan se tietoisuus paljo syventynyt tosiaan niin maan historiasta kuin muutenkin. Tuskin sitä vieläkään kovin syvästi ymmärtää, mutta ymmärtää paljon enemmän, ettei se oo niin mustavalkosta mitä se oli että että kaikkee muutakin siihen liittyy. Ja kyllähän se tietysti Afrikasta mielikuvahan on sitten, kun ei ole siellä koskaan käynyt savannit ja eläimet ja ja se semmonen. Sit mennään tonne suurkaupunkiin, niin tota kyllähän se tietysti oli vähän semmonen että niin missä

H: Missä se Afrika on.

V1: Ja se kun olen käynyt kun kahdella hakumatkalla, enkä muuten muuten Afrikassa, niin tota tota ne hakumatkat on sellasia, että se lapsi on kumminkin siinä se pääasia ettei siellä silleen pysty niinku keskittyy siihen kiertelemiseen. Eipä sitä hirveesti, mut kylhän siinä tiettyä ilmastoja haistelee ja tavallaan siitä jää sellasia hajuja ja makuja ja ääniä ja kun toisen kerran meni, niin ainiin tää on tuttua.

H: Niin tunnistaa sitten niitä kyllä.

V2: Suurin osa ajasta vietettiin Johannesburgissa, niin se on melkein kuin mikä tahansa länsimainen suurkaupunki.”

Muuttiko lapsesi hakumatka käsityksiäsi Afrikasta? [kyselylomake]

”Afrikka on niin iso maanosa ja siellä on niin paljon valtioita, etten voi sanoa tietäväni Afrikasta yleensä. Mutta Etelä-Afrikasta tietoni karttuivat [hakumatkalla] todella paljon, en tiennyt juuri mitään, ennen matkaani. Ihmeekseni huomasin, että sieltäkin löytyi samat elämän kuviot kuin minullakin Suomessa. Niiltä osin arkinen kulttuuri oli aika tuttua. Myös E-A:n historia suhteessa nykyhetkeen saivat syvyyttä.”

Strukturoiduissa kysymyksissä ja laadullisessa aineistossa mainitut tiedonlähteet ovat yhteneväiset,

joten tiedonlähteet ovat hyvin moninaisia. Myös Högbäckan (2009, 181) tutkimuksessa kuvataan samoja tiedonlähteitä, joskaan Högbäck ei käytä siitä nimitystä juurien rakentaminen, ja yhteys on eri, sillä hän kuvaa esimerkiksi synnyinmaasta tuotujen kirjojen ja elokuvien olevan kulttuurin ylläpitämistä. Usealle adoptiovanhemmalle lapsen hakumatka on ollut ensimmäinen ja ehkä myös tähän mennessä ainoa matka Afrikan mantereelle, ja sen vuoksi se on merkittävässä roolissa tiedonantajana. Lapsen synnyinmaa ja -maanosa eivät ole hakumatkan jälkeen enää pelkkiin mielikuviin perustuvia. Itselle vieraasta paikasta luodaan mielessä joku mielikuva eli se kuvitellaan. Käynti vieraassa paikassa konkretisoi sen ja kenties muuttaa kuvaa siitä. Lisäksi tiedon välittäminen lapselle on helppompaa, kun vanhempi on itse kokenut maan ja tietoa voi pitää todenmukaisena. Samalla matka antaa kosketuksen lapsen juuriin. Toisaalta jotkut vanhemmat kritisoivat hakumatkan mahdollisuuksia antaa tietoa, koska matkalla pääosassa on lapsen saaminen ja mahdollisuudet tutustua kunnolla maahan ovat rajalliset.

”Afrikan mustan väestön kielet, kulttuurit ja elämäntavat ovat liian huonosti tunnettuja Suomessa. Haluaisin saada niistä helpommin enemmän tietoa, eikä aina valkoisen ihmisen sanoittamaa, ulkopuolisen tarkkailijan välittämää tietoa vaan haluaisin kuulla heidän omia näkemyksiään ja mielipiteitään.”

Juurien rakentamiseen vaikuttavat myös tiedonsaannin mahdollisuudet. Kuten aiemmassa luvussa jo ilmeni, niin Suomessa tarjolla oleva tieto Etiopiasta, Etelä-Afrikasta ja Afrikasta kokonaisuudessaan on yksipuolista (vrt. Löytty 2008). Juurien rakentaminen on tämän vuoksi vaikeaa. Adoptiovanhemmat kaipaavatkin autenttista ja monivivahteisempaa tietoa adoptoidun lapsensa synnyinmaasta ja -maanosasta.

”H: Niin te jotain katoitte sillon ennen Jussin (V1: niin) hakumatkaa joo.

V2: Sillon kun ei oikein tiennyt vielä mitään koko maasta, kun että apartheid on loppunu.

H: Niinh, aivan aivan niin. Oliko teillä sitten muuta tietoa Etelä-Afrikasta, ku just muuta tietoa, ku se apartheid-juttu ennen sitä Jussin hakumatkaa? Tai oliko teillä sen adoptioprosessin tai missä vaiheessa työ, sillon kun päätettiin?

V2: Sillon kun päätettiin, että se haetaan sieltä, niin sillonhan me ruvettiin selvittämään siitä kaikki mahdollinen mitä kerettiin saada (V1: niin) tietoa.”

”V1: Mitä aikasemmin sillon, kun me valittiin Etelä-Afrikka, niin sillon tuli sellanen, että ois kauheesti halunnu nähdä niinku kuvia kuvia niistä ihmisistä ja luonnosta ja elämästä ja netistä me kyllä löydettiin. (V2: Joo sillon me kyllä joo ihan totta aika paljo just.) Mulla oli itellä, että en mä en mä niinku sitä tietoa, että mää haluisin nyt vaan tuntee ne kuvat ja (V2: nähdä niin) niin tai sai siitä käsityksen että semmonen nälkä oli (V2: joo totta) yhdessä vai-

heessa.”

Adoptoidun juurien rakentaminen kuvastuu adoptiovanhempien aineiston perusteella prosessinomaisena tapahtumana. Tehtyään päätöksen adoption kohdemaasta vanhemmat aloittavat samalla myös tiedon hakemisen maasta, koska useimmille se on lähes täysin vieras maa ja heidän tietonsa siitä ovat pintapuolisia. Tiedon hakeminen voi johtua myös siitä, että adoptiovanhempia on ohjeistettu adoptioeuvonnassa hakemaan tietoa lapsen odotusaikana. Tiedon hakeminen ja maatietouden rakentaminen auttaa vanhempia ilmeisesti myös luomaan tunnesuhtetta maahan ja edelleen sitä kautta omaan, tulevaan lapseen.

”H: Niin ootteks työ sitten Jussin sen hakumatkan jälkeen hakenu tietoo?

V1: Ei varmaan niin aktiivisesti (V2: Ei varmaan ei varmasti.) niin ei niin aktiivisesti. (V2: Mut nyt just sen jälkeen on tullu ett kaikki jutut leheessä tulee katottua.) Tai jos jostakin tulee vastaan.”

”V: Ja ja senkin takia, että että kun se tieto mitä Akselille, mitä ton ikänen tarvii, niin se on niinku semmosta että pärjää pienelläkin, että tietää kirahvit ja norsut ja muuta ja juttua niistä niin se riittää. Mutta varmaan sitten kun kasvaa niin täytyy sitten tietookin päivittää, että hankkia lisää.”

Tiedon rakentamisen prosessimaisuus ilmenee siinä, että hakumatkan jälkeen aktiivinen tiedonhaku usein laimenee. Tämä kenties johtuu siitä, että etenkin ensimmäisen lapsen tulo perheeseen aiheuttaa suuren muutoksen vanhempien elämään ja he eivät yksinkertaisesti ehdi hakea tietoa tai se ei ole siinä hetkessä niin oleellista. Tärkeämpää on keskittyä lapsen hoitamiseen ja muutokseen totuttautumiseen. Lisäksi pieni lapsi ei vaadi tai kysele niin erityistä tietoa, vaan vanhemmat pärjäävät aiemmin hakemallaan tiedolla. Vanhemmilla on kuitenkin ennakko-oletus siitä, että adoptiolapsi tulee myöhemmin kiinnostumaan juuristaan ja vanhempien tulee tällöin hakea ja välittää lapselle tietoa (ks. myös Howell 2006, 79–80). Suurimmalla osalla haastatteluihin ja kyselyyn osallistuneista adoptiovanhemmista lapset olivat vielä pieniä, joten siitä pitääkö vanhempien ennakko-oletus paikansa lapsen kiinnostuksen kasvamisesta iän myötä, ei ole kuin muutaman adoptiovanhemman kokemus. Näiden vanhempien mukaan heidän lapsensa tai jo aikuinen lapsensa on ollut kiinnostunut synnyinmaansa asioista ja matkustanutkin sinne.

Oletko joutunut pohtimaan adoptoidulle lapsellesi Afrikasta ja hänen synnyinmaasta kerrotun tiedon tarvetta? Jos olet joutunut pohtimaan, niin kerro esimerkkejä siitä miksi tai missä tilanteissa olet asiaa pohtinut? [kyselylomake]

”Enemmän on nykyisin niin, että mulla on vaikka mitä tietoa Etiopiasta, olen lukenut sen historiaa ja meillä on kirjoja aiheesta, mutta ei lapset jaksa mun pölytyksiä kuunnella. Kertoilen kaikenlaista pikkuhiljaa mutta en väkisin yritä tunkea niille etiopialaista/afrikkalaista identiteettiä, kun ne ei halua pukeutua etiopialaisiin juhlapukuihin niin ei sitten.”

”kaikkea tietoa tietenkin tarvitsee niin paljon kuin sitä on saatavilla, tosin lapsi ei välttämättä kaipaa tietoa yhtä paljon kuin vanhempi”

Näiden lainauksien mukaan adoptiovanhemmat ovat hakeneet ja rakentaneet laajasti tietoa lapsen syntymämaasta, mutta lapset eivät olekaan olleet niistä niin kiinnostuneita. Mielenkiintoista on se, miksi vanhempi kaipaa tietoa niin paljon? Onko siinä adoptioevonnan antaman ohjeistuksen vaikutusta ja vanhemmat pyrkivät tällä tavoin täyttämään velvollisuuttaan hyvänä adoptiovanhempana (Howell 2006, 114)? Adoptoidun kiinnostus synnyinmaahansa todennäköisesti vaihtelee myös ikäkausien mukaan. Vanhemman on hyvä olla herkkä sille, missä vaiheessa adoptoitu on kiinnostunut juuristaan, ja milloin ja missä tilanteissa tiedon tarjoaminen olisi tiettyyn synnyinmaan identiteetti-muottiin pakottamista (Dorow 2006, 216–217).

H: Ootteko löytäneet lastenkirjoja vaikka missä olis, onks teillä itellä niitä?

V1: No adoptiosta kertovia on ja oon monesti ajatellu, että miksei näitä oikeestaan osu kohdalle meille justiinsa. () Niitä on kyllä aika vähä meidän tietojen mukaan, niin niinku Afrikasta kertovat. Ehkä niinku kaupasta kyllä esimerkiksi jotkut savannin eläimet kirjat lähtee heti kyllä matkaan, mut ei välttämättä suoraan Etelä-Afrikkaan, että sitten Afrikasta kertovia. Ja semmoset kirjat missä on eri värisiä lapsia, niin ne sieltä melkein aina otetaan.

V2: Ei taida olla Etelä-Afrikka tai Afrikka kirjoja olla.

V1: Ei ei muuta kuin "Savannin eläimet" mut se niinku.

V2: No joo mut se on eläin- eläinkirjoja jotain.

V1: Mut ei niinku tavallaan afrikkalaisesta afrikkalaisesta elämästä niin ei kyl oo.

H: Joo aivan joo. No löytyykse semmosia lastenkirjoja, missä sanoit että olis eri värisiäkin ihmisiä?

V1: Kyllä semmosia löytyy joo.

V2: Joo.”

”V: Kaks reissua on tehty, niin molemmilla reissuilla on ostettu kirjoja. Viimeks tuotiin kyllä aika paljon. Viimeks oikein tajus miten kivoja on sitten.

H: On se kuitenkin hirveen erityyppistä se kirjallisuus mitä on sieltä ostaa, ku mitä sitten taas täältä saa että.

V: Niin niin, eikä eikä täältä oikeen varmasti saakaan. En oo niin tarkasti kattonu, mutta just niinku Etelä-Afrikkaan liittyvää. Noitten lastenkirjallisuuttakin tuskin on mitään. Et siis lapsillehan on niinku adoptiokirjallisuutta

on on jonkin verrankin. Mut että niinku Etelä-Afrikkaan. Mut et niinku se adoptioiteema on sitten taas hyvin lastenkirjoissa käsitelty.”

Adoptioaiheisia lastenkirjoja on julkaistu kohtalaisen paljon ja kaikki haastatellut vanhemmat olivat ostaneet niitä lapsilleen. Lastenkirjat on tarkoitettu adoptoidulle oman elämänhistorian rakentamisen ja käsittelemisen aloittamiseksi. Useimmat lastenkirjat käsittelevät lasta, joka on kansainvälisesti adoptoitu ja hänen erilaista tarinaansa verrattuna toisiin lapsiin. Maatietoutta sisältävää lastenkirjallisuutta, jota voisi käyttää juurien rakentamisen tukena, ei kuitenkaan juuri ole saatavilla Suomessa. Kaikki haastatelluista adoptiovanhemmista valittelivat tätä puutetta ja kertoivat aina aika ajoin yrittäneensä etsiä kyseisenlaista kirjallisuutta. Suomessa myytävä Afrikkaa, Etiopiaa ja Etelä-Afrikkaa koskeva lastenkirjallisuus sisältää enimmäkseen kuvauksia luonnosta. Kirjat siis uusintavat stereotyyppisiä tietoja Afrikasta (vrt. Löytty 2008).

Jos lapsesi on kysynyt Afrikasta, niin kerro esimerkki tai esimerkkejä siitä, mitä hän on kysynyt? [kyselylomake]

”Olemme kuitenkin olleet myös koko ajan yhteydessä Suomessa asuviin etiopialaisiin, joten tietoa on sitäkin kautta voitu saada. Nykyisin hän [lapsi] itse paljolti hankkii tietonsa, koska hän on täällä pääkaupunkiseudulla tutustunut etiopialaisiin nuoriin ja hänet kutsutaan aina mukaan paikallisiin juhliin. Hänellä on paljon ystäviä myös muista Afrikan maista, ja hän nauttii päästessään mukaan myös näihin juhliin. Lapseni elää siis tällä hetkellä huomattavasti monikulttuurisemmin kuin me hänen vanhempansa.”

Kommentit, joita kyselylomakkeen loppuun on voinut kirjoittaa:

”Muutimme hiljattain Suomeen ja opetelimme nyt arkea täällä. Tyttäreni on kaksikielinen (suomi, englanti) ja hänellä oli Amerikassa afrikkalaisia ystäviä, minkä koen erittäin tärkeäksi.”

”Jäin miettimään adoptoitujen mahdollisuutta tutustua afrikkalaisiin Suomessa. Tällä hetkellä en tiedä mitään yhteisöä; olisi hyvä jos olisi jokin yhdistys.”

Kansainvälisesti adoptoidun juuria on mahdollista rakentaa myös sosiaalisten suhteiden kautta. Yllä olevista sitaateista ensimmäisessä adoptoitu kokee yhteenkuuluvuutta toisten Afrikasta muuttaneiden ihmisten kanssa ja jakaa yhteisen alkuperän heidän kanssaan. Biologisen sukulaisuuden korvajaksi voi tulla jaettu kiinnostus tietyn maan ja kansan juuriin. Adoptoitu voi identifioitua Suomessa eläessään myös useisiin etnisiin ryhmiin. (Vrt. Huttunen ym. 2005, 33–34; Nash 2003, 195.) Liittyminen toisiin samasta paikasta lähteneisiin tuottaa sosiaalista pääomaa ja vahvistaa kulttuurista

identiteettiä (Simon & Roorda 2000, 14–15), mitä adoptiovanhemmat pitivät myönteisenä asiana. Suomessa asuinpaikalla on ratkaiseva tekijä ainakin osaltaan siihen onko edes mahdollista tutustua lapsen synnyinmaasta tai muualta Afrikasta tulleisiin ihmisiin, sillä he ovat keskittyneet pääkaupunkiseudulle ja muihin suuriin kaupunkeihin. Jos perhe ja adoptoitu asuvat pienellä paikkakunnalla ja kaukana isommista kaupungeista, niin tutustumisen on huomattavasti vaikeampaa. Toisaalta aiemmassa adoptiotutkimuksessa suomalaiset adoptiovanhemmat eivät halunneet adoptiolapsensa leimautuvan maahanmuuttajiin, jottei lastakin mielletäisi negatiiviseksi toiseksi ja niihin kielteisiin stereotypioihin, joita maahanmuuttajiin liitetään (Högbacka 2009, 178–179; ks. myös Howell 2009, 160). Erilaiset näkökannat johtunevat adoptiovanhempien monenlaisista kokemuksista ja siitä, kuinka heidän adoptiolapseensa on suhtauduttu.

Juurien rakentaminen näyttäytyy yhtä moninaisena kuin juurien sisällöllinenkin määrittely. Tietoa haetaan niin ihmisiltä kuin kirjallisuudestakin ja omista kokemuksista. Tieto adoptoidun juurista on täten sekä konkreettista että hyvin mentaalista ja tuntemuksiin perustuvaa. Juurien rakentaminen on prosessinomaista adoptiovanhemmilla ja adoptoiduilla, joskin osin se voi perustua vallalla olevaan normatiiviseen ohjeistukseen tiedon hakemisen tärkeydestä. Adoptiovanhemmat hakevat tietoa (tulevan) adoptiolapsen synnyinmaasta ja -maanosasta luodakseen jonkinlaisen kuvan lapsen juurista, ja pystyäkseen edelleen välittämään sen lapselleen.

7.6 Juuret syntyvät myös Suomeen

Aikaisemmissa luvuissa olen käsitellyt Etiopiasta ja Etelä-Afrikasta adoptoidun juurien rakentumista ja paikantumista synnyinmaahan ja -maanosaan. Tämä ei kuitenkaan poista sitä tosiasiaa, että adoptoitu elää Suomessa, suomalaisten vanhempien kasvattamana, joten hänen juurensa syntyvät yhtä lailla Suomeen. Adoptoitu on etnisesti suomalainen. Lisäksi adoptiota käsittelevissä tutkimuksissa tuotiin esille juurien syntymistä luonnollisesti siihen maahan ja paikkaan, johon heidät on adoptoitu. Juuret eivät siis rakennu pelkästään synnyinpaikkaan, vaan myös elämisen ja sosiaalisten suhteiden kautta tapahtuu kiinnittymistä ja juurtumista sekä identiteetin rakentumista. Juurien ja identiteetin muodostuminen ei ole mitenkään yksiselitteinen tapahtuma. (Vrt. Hübinette & Tigervall 2009, 340; Malkki 1992, 37; Rastas 2007, 27; Nash 2003, 180.) Lisäksi tämä ilmiö toistuu suomalaisten ja isobritannialaisten adoptoitujen kertomuksissa. Tarkastelen tässä luvussa sitä, onko samai-

nen ilmiö havaittavissa myös adoptiovanhempien ajatuksista.

”L: Ainakin Pete on sanonu monta kertaa ja sit se on sanonu mua joku ulkomaalainen sit mä en osaa koulus mitään.

V: Ohhoh ei!

H: No mitäs ne kaverit on kysyny sulta sitten?

L: No mä tiedän vaan Petestä, vielä että ootko sä joku ulkomaalainen.

V: Mitäs sä oot sanonu sille?

L: Emmä muista.

V: Sanoiksä että sä oot suomalainen?”

Ihmisten afrikkalaisiin juuriin voidaan viitata monilla eri sanoilla. Mitä sanoja käytät lapsestasi/lapsistasi ja min-käläisillä sanoilla sinun mielestäsi yleensä on sopivaa kutsua afrikkalaistaustaisia ihmisiä Suomessa? [kyselylo-make] (Osa vanhemmista kuitenkin vastasi alla olevan mukaisesti eli he vastasivat vain ensimmäiseen kysymykseen.)

”Suomalainen, jolla on juuret Etiopiassa.”

”Kutsun Etelä-Afrikkaa lapseni syntymämaaksi. Hän on suomalainen, joka on syntynyt Etelä-Afrikassa. Suomi on lapseni kotimaa. Aika näyttää kuinka lapseni nämä asiat haluaa itse ilmaista.”

”En tule käyttäneeksi usein sanaa afrikkalainen. Yleensä puhun lapsestani nimeltä, mutta jos joku kysyy niin lapseni on Etiopiassa syntynyt suomalainen tai Etiopiasta adoptoitu. Käytössä ovat myös sanat etiopialainen ja suomalainen sen mukaan kuin lapsi haluaa. Hyväksyn häneltä molemmat ilmaisut.”

”Lapseni on Etelä-Afrikan suomalainen.”

”(Etelä-)Afrikassa syntynyt, etelä-afrikkalais-suomalainen, suomalais-afrikkalainen.”

”Lapsemme kertoo olevansa Suomen afrikkalainen.”

Yllä olevat lainaukset ilmentävät jälleen moninaisuutta ja nyt siinä, mihin adoptiovanhempien mielestä kansainvälisesti adoptoidun juuret kuuluvat. Juurien paikantamiseen kuuluu myös käsitys kuulumisesta, minne henkilö itse ja ulkopuoliset ihmiset paikantavat hänet ja näkevät hänen kuuluvan. Tehdäänkö nimityksillä adoptoitu kuuluvaksi suomalaisiin, afrikkalaisiin tai johonkin siltä väliltä. Adoptiovanhemmat kokevat lapsensa suomalaisuuden kyseenalaistamisen loukkaavana, koska täl-

löin lapsi ei kuuluisi edes omaan (adoptio)perheeseensä (Högbacka 2009, 177). Tätä kuvaa hyvin luvun ensimmäinen lainaus. Nimityksiin liittyy se suhde, millä itseä ja lasta halutaan kuvata suhteessa Suomeen ja suomalaisiin, kun adoptoidut ovat omalla tavallaan ”maahanmuuttajia” (vrt. Huttunen 2010, 53). Signe Howell'n mukaan Pohjoismaihin adoptoidut henkilöt eivät juurikaan itseään kuvaillessaan käytä synnyinmaansa nimeä tai kuvaa itseään osaksi synnyinmaataan (esimerkiksi norjalais-etiopialainen), kuten puolestaan Yhdysvaltoihin adoptoidut tekevät (Howell 2006, 122–123; Howell 2009, 157, 160–161). Aineistossani adoptiovanhemmat kuvailivat kuitenkin lapsiaan juuri tämäntyyppisillä luokitteluilla, mutta tästä puuttuvat adoptoitujen itsensä tekemät määrittelyt. Adoptoidun mahdollisuus määritellä itse kuulumisensa, ja sen kunnioittaminen, on myös merkityksellistä adoptoidulle itselleen.

Kansainvälisesti adoptoitujen henkilöiden juurien paikantuminen on monimutkainen ja myös monivaiheinen ilmiö. Juuret voivat paikantua yhtäaikaisesti moneen paikkaan, kuten Suomeen ja Etiopiaan/Etelä-Afrikkaan, ja ne voivat myös muuttua elämän aikana henkilön prosessoidessa kuulumistaan eri paikkoihin. (Vrt. Malkki 1992; ks. myös Hübinette & Tigervall 2009, 340.)

8 YHTEENVETO JA POHDINTA

Yhteenvedossa en enää peilaa empiriaa teoriaan ja aikaisempiin tutkimuksiin, koska olen tehnyt sen jo empiirisessä osiossa. Tässä luvussa tarkoitukseni on vertailla adoptioeuvonnan, adoptoitujen ja adoptiovanhempien määrittelyjä juurille ja syitä, miksi juuria ja niistä puhumista pidetään tärkeänä. Tarkastelen lisäksi sitä, kuinka aineistoni vastasi tutkimuskysymyksiin ja oliko tutkielmani muutoin onnistunut. Luvun lopussa esittelen muutaman jatkotutkimusaiheen.

Ensimmäinen tutkimuskysymykseni oli: Mitä adoptioeuvonta, adoptoidut ja adoptiovanhemmat ymmärtävät kansainvälisesti adoptoidun juurilla? Kaikki kolme tahoja jakoivat juuret ensinnäkin biologisiin ja kulttuurisiin juuriin. Tosin adoptiovanhemmilla biologiset juuret eivät olleet niin keskeisellä sijalla verrattuna adoptioeuvontaan ja etenkin adoptoituihin. Adoptiovanhemmat toivat esiin sen, että heidän adoptiolapsensa ovat olleet hyvinkin kiinnostuneita biologisista vanhemmistaan. Näille adoptiolapsille ja aineistossa omana ryhmänään olleille suomalaisille ja isobritannialaisille adoptoiduille biologiset juuret ovat luonnollisestikin hyvin merkitykselliset, sillä onhan kyse heidän vanhemmistaan ja äidistä, joka on synnyttänyt adoptoidun. Biologiset vanhemmat ovat myös

antaneet adoptoidulle perimän ja ulkonäön eli biologiset juuret ilmenevät adoptoidun ulkoisessa olemuksessa.

Kansainvälisesti adoptoidun suomalaisesta poikkeavaksi mielletty ulkonäkö tuottaa erilaisuuden ja toiseuden kokemuksia niin adoptioneuvonnan, adoptoitujen kuin adoptiovanhempienkin mukaan. Adoptioneuvonnan antajille suunnatussa oppaassa adoptoidun erilaisuus esitettiin hyvin painokkaasti. Ulkonäön perusteella adoptoidut luokitellaan herkästi tiettyyn ryhmään ja yhteiskunnalliseen asemaan kuuluviksi, jolloin eronteko tapahtuu stereotyyppisten ennakoajatusten mukaan. Adoptiovanhemmat toivoivat muutosta ihmiset yksinkertaistaviin luokitteluperusteisiin ja puhetapoihin. Samoin adoptoidut toivoivat, että suomalaisuus alettaisiin nähdä monennäköisenä suomalaisuutena, eikä vain yhteen muottiin istuvana. Kielteisen erilaisuuden lisäksi sekä adoptoidut että adoptiovanhemmat näkivät erilaisuudessa myös myönteisiä puolia, mitkä ovat adoptoidun vahvuuksia. Kansainvälinen adoptointi voi antaa sosiaalista ja kulttuurista pääomaa sekä mahdollisuuksia nähdä asioita laajasti. Myös toisaalle ulottuvat juuret nähdään tällöin elämää rikastuttavana.

Jos tai kun adoptioneuvonnassa korostetaan tuleville adoptiovanhemmille tulevan adoptiolapsen erilaisuutta, niin luoko se kuvaa lapsesta vain ja ainoastaan poikkeavuuksien kautta? Tällöin häntä ei enää ajateltaisi vain lapsena, joka on omanlaisensa ihminen niin kuin kaikki muutkin ihmiset ovat, niin luonteeltaan, vahvuuksiltaan, heikkouksiltaan kuin ulkonäöltäänkin. Tällä tarkoitan sitä, että painotetaanko adoptioneuvonnassa adoptiolapsen erilaisuutta liikaakin, vaikka myös adoptoidut ja adoptiovanhemmat toivat paljon esiin erilaisuuden kokemuksia. Toisaalta jotkut adoptiovanhemmita pyrkivät neutralisoimaan erilaisuutta ilmentäviä ulkoisia tekijöitä lapsessaan, ja samanlaistamaan hänet suhteessa toisiin lapsiin. Ajatus ja tavoite on tässä hyvä, mutta adoptiovanhempien ei tule silti unohtaa syrjinnän ja rasmin kohdentumisen mahdollisuutta heidän Etiopiasta tai Etelä-Afrikasta adoptoidun lapsensa kohdalla. Erilaisuuden ja toiseuden korostaminen sekä vastaavasti niiden olemassaolon poissulkeminen ovat tasapainottelua edellyttäviä, ja sen vuoksi vaikeita asioita.

Juuret ovat adoptoiduille hämmennystä ja ristiriitaisia tunteita aikaansaavia, etenkin nuoruusiässä, jolloin he pohtivat sitä, mihin paikkaan he kuuluvat. Nykymaailmassa juurien ja kuulumisen paikat ja etnisyys voivat olla liukuvia ja tilannesidonnaisia. Kaikki kolme tutkittavaa tahoja liittivät juuret kuitenkin myös tiettyyn konkreettiseen ja maantieteelliseen paikkaan, mikä on useimmiten adoptoidun synnyinpaikka tai -maa. Vaikka juuret ovat synnyinmaassa, niin yhtäaikaisesti ne ovat myös Suomessa ja täällä merkitykselliseksi muodostuneissa ihmissuhteissa. Adoptoitujen ja adoptiovan-

hempien kokemusten mukaan juuret ovat moniaalle ulottuvat.

Adoptiovanhemmat liittivät juuriin kuuluviksi yllä mainittujen lisäksi hyvin laajan kirjon erilaisia asioita, kuten esimerkiksi luonnon, kulttuurituotteet, synnyinmaan historian sekä kansainväliseen adoptioon johtaneet syyt niin yksilöllisesti kuin yhteiskunnallisestikin. Adoptioeuvonta ja adoptoidut näkivät juuret suppeammin. Tämä voi osin johtua siitä, että keräsin adoptiovanhemmilta aineiston itse, kun taas muu osa aineistosta oli muiden tuottamaa. Koontana sanoen juuret ovat sisällöltään niin moninaiset, ettei niiden määrittely onnistu yhdellä sanalla. Juuret ovat myös yksilöllisten prosessien ja kokemusten kautta syntyneitä.

Adoptioeuvonnan mukaan adoptoidun suhteen luomisessa juuriin ovat tärkeässä asemassa adoptiovanhemmat, joilla tulee olla taitoa keskustella lapsen kanssa hänen alkuperästään. Vanhempien tulee myös olla aktiivisia tiedonhakijoita juurien rakentamiseksi. Tätä adoptiovanhemmat olivatkin olleet eli he ovat noudattaneet heille laadittua normia. He olivat hyvin laajasti kiinnostuneita lapsensa synnyinmaasta ja maanosasta, ja hakeneet niistä tietoa monista eri tietolähteistä. Juurien rakentamisen tavoitteena on ainakin osin adoptiolapsen alkuperäisen kulttuurin ylläpitäminen, mikä on yhdistettävissä monikulttuurisuusajatteluun. Tavoitteena on myös juurien ja menneisyyden mukana kuljetaminen, missä on aiemman adoptiotutkimuksen mukaan tapahtunut muutos noin kahdenkymmenen viime vuoden aikana. Aiemmin vallalla oli ajatus juurien unohtamisesta tai häivyttämisestä, mistä toinen suomalainen adoptoitu Anu Mylläri kertoo.

Ideaali ajatus ja pyrkimys on ylläpitää adoptoidun toistakin kulttuuria eli synnyinmaan kulttuuria, mutta käytännössä se osoittautuu usein vaikeaksi ja epävarmuutta tuovaksi tehtäväksi. Adoptiovanhemmat toivat tämän esiin useissa eri yhteyksissä, mutta adoptioeuvonnan opas ei maininnut siitä mitään. Kenties sosiaalityöntekijät ja adoptiovanhemmat käsittelevät sitä kuitenkin neuvonnan aikana. Etelä-Afrikasta ja Etiopiasta adoptoidun juurien rakentaminen on adoptiovanhemmille vaikea tehtävä, sillä he elävät suomalaisessa arjessa ja Suomessa. Juuria täytyy erikseen rakentaa ja ylläpitää adoptoidun ja koko adoptioperheen elämässä, koska ne ovat heille lähtökohtaisesti vieraat. Vanhemmat toivat toistuvasti esiin sen, että he toivoisivat saavansa negatiivisen maatietouden vastapainoksi myös positiivista ja moniulotteista tietoa adoptoidun lapsen synnyinmaasta ja Afrikasta kokonaisuudessaan. Kenelle tästä voisi sysätä vastuun tai heittää pallon, jotta myös myönteistä tietoa olisi helpommin saatavilla? Voisiko pallon heittää medialle, jotta sen uutisointitapa muuttuisi? Tai voisiko sen sysätä kotimaisille ja ulkomaisille adoptiopalvelunantajille? Onko adoptoidun synnyin-

maan juuritietouden hankkiminen ja antaminen heidän vastuullaan? Tai entä yleensä hallitsevalle ajatus- ja kuvaustavalle Afrikasta, minkä representaatiot ovat stereotyyppisiä ja niitä uusintavia?

Toinen tutkimuskysymykseni taas oli: Miksi adoptioeuvonta, adoptoidut ja adoptiovanhemmat pitävät kansainvälisesti adoptoidun juuria ja niistä puhumista tärkeänä? Kaikille yhteinen näkemys oli se, että juuret ja niistä puhuminen on tärkeää, jotta adoptoitu pystyy muodostamaan itselleen kokonaisen identiteetin. Edelleen kaikkien mukaan adoptiovanhempien tulee arvostaa adoptiolapsensa juuria ja siirtää arvostuksen tunne lapseen, jolloin hän pystyy ottamaan ne myönteiseksi osaksi itseään. Erilaisuus tulee voida kääntää vahvuudeksi. Arvostuksen myötä syntyy ylpeys omista juurista ja tavoitteena on adoptoidun hyvä itsetunto. Adoptoitujen mielestä hyvä itsetunto auttaa selviytymään vaikeista kohtaamisilanteista niin psyykkisesti kuin sosiaalisestikin. Erilaisuuden ja toiseuden kokemukset ja rasismista selviytyminen edellyttävät hyvää itsetuntoa ja tervettä ylpeyttä omasta syntyperästä kaikista ennakkoluuloista ja stereotyyppioista huolimatta. Lisäksi realistinen tieto omista juurista ja synnyinmaasta antavat keinoja vastustaa piintyneitä, afrikkalaistaustaisiin tai niiksi oletettuihin liitettyjä stereotyyppioita.

Adoptoidun juurien arvostaminen ja ymmärtäminen voi olla ongelmallista, jos miettii niitä kauheita asioita, joita kansainvälisesti adoptoidut ovat yleensä joutuneet kokemaan ennen adoptiotaan. Lisäksi synnyinmaan yhteiskunnalliset olosuhteet ovat adoption kohdemaissa monenlaista ja -tasoista epätasa-arvoa tuottavaa. Tällöin olisikin merkittävää, että monipuolista tietoa olisi saatavilla, mikä tukisi arvostuksen luomista.

Adoptoiduille yksi keskeinen tekijä identiteetin rakentamisessa on tiedon saaminen omista juurista, sekä niistä puhumisen ja ajatuksien jakamisen mahdollisuus. Vastaavasti myös epätietoisuuden hyväksyminen auttaa myönteisesti identiteetin rakentamisessa, sillä etenkin kansainvälisissä adoptioissa adoptoidun kaikista elämänvaiheista ja biologisista juurista ei ole läheskään aina mitään tietoa. Adoptiovanhemmat kuvasivat adoptoidun elämänhistorian rakentamista mm. siten, että he muistelevat yhdessä hakumatkaa ja vanhemmat koettavat eri tavoin paikata puuttuvia tietoja. Elämänhistorian kokonaiseksi tekeminen on täten myös adoptiovanhempien mielestä tärkeää eli se, että adoptoidun juurista puhutaan. Puhumattomuus tai vaikeneminen juurista ei ole toivottavaa adoptiovanhemmuutta. Ehkä keskeisintä olisi se, että adoptiovanhemmilla on herkkyyttä ja avoimuutta vastaanottaa lapsensa kysymykset juuristaan sekä keskustella niistä yhdessä.

Adoptioneuvonta ja adoptiovanhemmat pitivät juuria tärkeinä pinnalla olevan monikulttuurisuusideologian vuoksi, jolloin kaksoiskulttuurin ja -identiteetin rakentaminen adoptoidulle on rikkautena nähtävä asia. Tätä ei esiintynyt adoptoiduilla, joskin he toivat esiin kahden kulttuurin vaikutuksen itseensä olevan vahvuus. Monikulttuurisuusajattelu on maahanmuuttajien ja ”oikeasti” kahden tai useamman kulttuurin vaikutuspiirissä elävien lisäksi vaikuttanut myös kansainvälisesti adoptoidun juurien ylläpitämiseen. Tämä osoittaa sen, millainen merkitys yhteiskunnallisella keskustelulla ja vallitsevilla ajatustavoilla voi olla moniin eri instituutioihin ja edelleen yksittäisiin ihmisiin.

Ihmettelen kuitenkin sitä, miksi niin harva adoptiovanhempi esitti kritiikkiä tutkielman teemalle tai esitti sitä, että heille tärkeämpää ja keskeisempää on se, että heidän adoptiolapsensa sosiaalistuu suomalaiseksi? Adoptoiduille suomalaisuus ja siihen kasvaminen oli kuitenkin hyvin tärkeää. Tutkielman aihe on kenties rajannut pois sellaiset adoptiovanhemmat, jotka ajattelevat toisin – ja toisin vallitsevasta adoptiodiskurssista nähdessä eli siihen kuinka adoptioneuvonnassa painotetaan kulttuurin ylläpitämistä adoptiolapsen kasvatuksessa. Toisaalta vauvaikäisten lasten vanhemmat toivat esiin epävarmuuttaan siitä, millä tavoin ja missä määrin adoptiolapsen synnyinmaata olisi hyvä kuljettaa mukana juuri siksi, kun lapsi kasvaa täysin suomalaiseksi. Tämä on keskeistä erityisesti niille vanhemmille, joiden lapsi on ollut adoptoitaessa vauvaikäinen. Toisin on niillä vanhemmilla, joiden lapsi on ollut jo useamman vuoden ikäinen saapuessaan Suomeen.

Tutkielma vastasi kattavasti laatimiini tutkimuskysymyksiin, joskin adoptiovanhempien osuus empiriassa oli selkeästi painottunein. Lisäksi tulee muistaa se, että vain adoptiovanhempien aineisto oli itse keräämäni ja muut aineistot olivat kokonaan toisten tuottamia. Toisaalta olen itse valinnut muiden tuottamista teksteistä sellaiset, mitkä sopivat tutkimuskysymyksiin vastaamiseksi, joten niiden käyttö ei ole satunnaista. Kolmen eri kansainvälisen adoptio toiminnan tahon näkökulman esiintuominen ja erityyppisten aineistojen käyttäminen oli hyvä ratkaisu juurien määritelmien moninaistamiseksi. Toisaalta aineistoa oli niin runsaasti, että se hidasti analyysin tekemistä ja oleellisen poimimista. Analyysi olisi voinut olla jälkikäteen ajatellen pidemmälle viedympi, mutta siihen heikentävästi vaikutti nimenomaan aineiston laajuus ja monentyypisyys. Tutkimusmetodina triangulaatio on tämän kokemuksen perusteella sekä haastava että mielenkiintoinen. Lisäksi kirjallisia lähteitä olisi voinut olla enemmän teoreettisten näkökulmien monipuolistamisen kannalta.

Tutkielman analyysi oli hyvin teorialähtöistä, ja empiria todensi ja vahvisti aiempien adoptiotutkimusten havaintoja ja muuta teoreettista viitekehystä. Empiria toi myös uutta tietoa ja näkökulmaa

kansainvälisesti adoptoidun juuriin sekä käsitteellisesti sitä. Tutkielman tarkoituksena oli lisäksi määrittellä käsitettä ”kansainvälisesti adoptoidun juuret”, minkä määritelmän voi lukea ensimmäisen tutkimuskysymyksen vastauksista. Analyysimenetelmät -luvussa esitin tutkielman tausta-ajatuksena olevan fenomenologian ja konstruktionismin. Tämä todentuu siinä, että tutkittavista adoptoidut ja adoptiovanhemmat määrittelevät ja ymmärtävät juuret omien kokemustensa ja elämisen kautta, ja ympäröivä sosiaalinen todellisuus ja merkitykselliset toiset ovat osaltaan vaikuttamassa niiden rakentumiseen. Juuret rakentuvat tällöin yksilöllisissä merkityksellistämisprosesseissa. Tutkielman havainnot ovat juurien määrittelyn ja niiden tärkeyden osalta osittain yksittäisten ihmisten tietyissä kontekstissa tuottamaa tietoa, jolloin ne eivät ole yleistettävissä. Ehkä ne kuitenkin ovat suuntaa antavia siinä, miten niitä suomalaisessa adoptio toiminnassa ymmärretään.

Jatkotutkimusta ajatellen olisi mielenkiintoista haastatella samasta aiheesta adoptio perheitä, joiden adoptiolapset ovat vähintään kymmenvuotiaita. Tällöin lapset itse olisivat todennäköisemmin kertoneet enemmän ajatuksistaan, eivätkä ne olisi olleet niin paljoa vanhempien sanoittamia. Haastattelut voisi myös toteuttaa samoissa perheissä, joissa nytkin tein haastattelut, jolloin voisi tarkastella sitä, onko vanhempien ja lasten näkemyksissä tapahtunut ajan kuluessa ja lasten kasvaessa muutoksia. Jatkotutkimusaiheena voisi myös olla sellaisten haastattelujen tai strukturoimattomien kyselyjen tekeminen kaikille näille toimijoille, joissa eksplisiittisesti kysyttäisiin heiltä, mitä he ymmärtävät kansainvälisesti adoptoidun juurilla ja mitä ne heille merkitsevät. Lisäksi voisi haastatella adoptio neuvonnan toimijoita ja kansainvälisesti adoptoituja, kun nyt heidän tutkimisensa tapahtui sekundaariaineistojen avulla.

LÄHTEET

Ahmed, Sara (2000) *Strange Encounters. Embodied Others in Post-Coloniality*. London: Routledge.

Alasuutari, Pertti (1994) *Laadullinen tutkimus. 2., uudistettu painos*. Tampere: Vastapaino.

Anderson, Benedict (2007) *Kuvitellut yhteisöt: nationalismin alkuperän ja leviämisen tarkastelua*. Suomentanut Joel Kuortti. Tampere: Vastapaino. Englanninkielinen alkuteos 1983.

Berger, Peter L. & Luckmann, Thomas (1995) *Todellisuuden sosiaalinen rakentuminen*. Suomentanut ja toimittanut Vesa Raiskila. 2. painos. Helsinki: Gaudeamus. Englanninkielinen alkuteos 1966.

Creswell, John W. (2009) *Research Design. Qualitative, Quantitative, and Mixed Methods Approaches*. Third Edition. Thousands Oaks: Sage Publications, Inc.

Dorow, Sara K. (2006) *Transnational Adoption. A Cultural Economy of Race, Gender, and Kinship*. New York and London: New York University Press.

Douglas, Mary (2000) *Puhtaus ja vaara. Ritualistisen rajanvedon analyysi*. Suomentaneet Virpi Blom ja Kaarina Hazard. Tampere: Vastapaino. Englanninkielinen alkuteos 1966.

Eskola, Jari & Suoranta, Juha (1996) *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Rovaniemi: Lapin yliopisto, Kasvatustieteiden tiedekunta.

Hall, Stuart (1999) *Identiteetti*. Suomentanut ja toimittanut Mikko Lehtonen ja Juha Herkman. 4. painos. Tampere: Vastapaino.

Harris, Perlita (ed.) (2006) *In search of belonging. Reflections by transracially adopted people*. London: BAAF.

Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena (2008) *Tutkimushaastattelu: teemahaastattelun teoria ja käytäntö*. Helsinki: Gaudeamus.

Howell, Signe (2006) *The Kinning of Foreigners. Transnational Adoption in a Global Perspective.* New York/Oxford: Berghahn Books.

Huttunen, Laura (2004) Kasvoton ulkomaalainen ja kokonainen ihminen: marginalisoiva kategorisointi ja maahanmuuttajien vastastrategiat. Teoksessa Arja Jokinen & Laura Huttunen & Anna Kulmala (toim.) *Puhua vastaan ja vaieta. Neuvottelu kulttuurisista marginaaleista.* Helsinki: Gaudeamus, 134–154.

Huttunen, Laura (2005) Etnisyys. Luokittelusysteemejä ja elettyä yhteisöllisyyttä. Teoksessa Anna Rastas & Laura Huttunen & Olli Löytty (toim.) *Suomalainen vieraskirja. Kuinka käsitellä monikulttuurisuutta.* Tampere: Vastapaino, 117–160.

Huttunen, Laura & Löytty, Olli & Rastas, Anna (2005) *Suomalainen monikulttuurisuus. Paikallisia ja yllirajaisia suhteita.* Teoksessa Anna Rastas & Laura Huttunen & Olli Löytty (toim.) *Suomalainen vieraskirja. Kuinka käsitellä monikulttuurisuutta.* Tampere: Vastapaino, 16–40.

Huttunen, Laura (2010) Tiheä kontekstointi: haastattelu osana etnografista tutkimusta. Teoksessa Johanna Ruusuvoori & Pirjo Nikander & Matti Hyvärinen (toim.) *Haastattelun analyysi.* Tampere: Vastapaino, 39–63.

Hübinette, Tobias & Tigervall, Carina (2009) *To be Non-white in a Colour-Blind Society: Conversations with Adoptees and Adoptive Parents in Sweden Everyday Racism.* *Journal of Intercultural Studies*, 30:4. London: Routledge, 335–353.

Högbacka, Riitta (2008) *The Quest for a Child of One's Own: Parents, Markets and Transnational Adoption.* *Journal of Comparative Family Studies*, 39: 3. Calgary: University of Calgary, 311–330.

Högbacka, Riitta (2009) Ikioma lapsi vieraasta maasta: yhteisyys ja erot kansainvälisissä adoptio-perheissä. Teoksessa Riitta Jallinoja (toim.) *Vieras perheessä.* Helsinki: Gaudeamus, 162–190.

Jokinen, Arja & Huttunen, Laura & Kulmala, Anna (2004) *Johdanto: neuvottelu marginaalien kulttuurisesta paikasta.* Teoksessa Arja Jokinen & Laura Huttunen & Anna Kulmala (toim.) *Puhua vas-*

taan ja vaieta. Neuvottelu kulttuurisista marginaaleista. Helsinki: Gaudeamus, 9–19.

Jokivuori, Pertti & Hietala, Risto (2007) Määrällisiä tarinoita. Monimuuttujamenetelmien käyttö ja tulkinta. Helsinki: WSOY Oppimateriaalit Oy.

Juhila, Kirsi (2004) Leimattu identiteetti ja vastapuhe. Teoksessa Arja Jokinen & Laura Huttunen & Anna Kulmala (toim.) Puhua vastaan ja vaieta. Neuvottelu kulttuurisista marginaaleista. Helsinki: Gaudeamus, 20–32.

Kurjonen, Reetta (2008) Minä, adoptoitu. Kertomus äitiydestä, äidittömyydestä, lapsista ja lapsettomuudesta. Helsinki/Jyväskylä: Minerva Kustannus Oy.

Kuula, Arja (2006) Tutkimusetiikka. Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys. Tampere: Vastapaino.

Laine, Timo (2001) Miten kokemusta voidaan tutkia? Fenomenologinen näkökulma. Teoksessa Juhani Aaltola & Raine Valli (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin II – näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Jyväskylä: PS-kustannus, 26–43.

Liebkind, Karmela (2000) Kun kulttuurit kohtaavat. Teoksessa Karmela Liebkind (toim.) Monikulttuurinen Suomi. Etniset suhteet tutkimuksen valossa. Helsinki: Gaudeamus, 13–27.

Löytty, Olli (2005) Toiseus. Kuinka tutkia kohtaamisia ja valtaa. Teoksessa Anna Rastas & Laura Huttunen & Olli Löytty (toim.) Suomalainen vieraskirja. Kuinka käsitellä monikulttuurisuutta. Tampere: Vastapaino, 161–189.

Löytty, Olli (2008) Maltillinen hutu ja muita kirjoituksia kulttuurien kohtaamisesta. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Teos.

Malkki, Liisa (1992) National Geographic: The Rooting of Peoples and the Territorialization of National Identity Among Scholars and Refugees. *Cultural Anthropology* 7:1, 24–44.

Mylläri, Anu Rohima (2006) Adoptoitu. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Otava.

Mäkipää, Sanna (2007) Neuvotellen rakennettu perhe. Perhe, vanhemmat ja lapsi adoptiota ohjaavassa tekstissä. Teoksessa Jaana Vuori & Ritva Nätkin (toim.) Perhetyön tieto. Tampere: Vastapaino, 205–223.

Nash, Catherine (2003) 'They`re Family!': Cultural Geographies of Relatedness in Popular Genealogy. Teoksessa Sara Ahmed & Claudia Castañeda & Anne-Marie Fortier & Mimi Sheller (ed.) Uprootings/Regroundings. Question of Home and Migration. Oxford and New York: Berg, 179–203.

Nummenmaa, Lauri (2007) Käyttäytymistieteiden tilastolliset menetelmät. 1.-3. painos. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Ottolapsineuvonta, opas ottolapsineuvonnan antajille. (1998) Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö, oppaita 1998:7.

Parviainen, Heikki (2003) Kansainvälinen adoptio toiminta Suomessa vuosina 1970-2000. Väestöntutkimuslaitoksen julkaisusarja E 15/2003. Helsinki: Väestöliitto.

Pasanen, Kaarina (2003) Elämäntarinan rakentaminen ja sukupuun tutkiminen adoptio- ja perheterapiatyössä. Perheterapia 19:1, 16–45.

Pärssinen-Hentula, Irene (2007) Alussa oli adoptio? Kohtaamisia adoption jälkipalvelutyössä. Teoksessa Kaisa Tervonen-Arnkil (toim.) Lapsen kanssa – olennaista etsimässä. Artikkelikokoelma Minun Elämäni -projektin työstä 2003-2006. Pelastakaa Lapset ry:n julkaisusarja n:o 7. Forssa: Pelastakaa Lapset ry, 149–164.

Pösö, Tarja (2003) Adoptio perhesuhteiden uudelleenjärjestelynä. Teoksessa Hannele Forsberg & Ritva Nätkin (toim.) Perhe murroksessa: kriittisen perhetutkimuksen jäljillä. Helsinki: Gaudeamus, 140–158.

Rastas, Anna (2002) Katseilla merkityt, silminnähdet erilliset. Lasten ja nuorten kokemuksia rodullistavista katseista. Nuorisotutkimus 20:3, 3–17.

Rastas, Anna (2004) Miksi rasismista on niin vaikea puhua? Teoksessa Arja Jokinen & Laura Huttunen & Anna Kulmala (toim.) Puhua vastaan ja vaieta. Neuvottelu kulttuurisista marginaaleista. Helsinki: Gaudeamus, 33–55.

Rastas, Anna (2007) Rasismi lasten ja nuorten arjessa. Transnationaalit juuret ja monikulttuuristuva Suomi. Akateeminen väitöskirja. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 78. Tampere: Tampere University Press.

Ruusuvuori, Johanna & Tiittula, Liisa (2005) Johdanto. Teoksessa Johanna Ruusuvuori & Liisa Tiittula (toim.) Haastattelu. Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus. Tampere: Vastapaino, 9–21.

Ruusuvuori, Johanna & Nikander, Pirjo & Hyvärinen, Matti (2010) Haastattelun analyysin vaiheet. Teoksessa Johanna Ruusuvuori & Pirjo Nikander & Matti Hyvärinen (toim.) Haastattelun analyysi. Tampere: Vastapaino, 9–36.

Selkälä, Arto (2008) Lomaketutkimuksen haasteet ja verkkolomakkeiden mahdollisuudet niihin vastaamisessa. *Sosiologia* 45:2, 119–134.

Simon, Rita J. & Roorda, Rhonda M. (2000) *In Their Own Voices. Transracial Adoptees Tell Their Stories*. Columbia University Press, New York.

Sosiaali- ja terveysministeriö (2007) Suomen kansainvälisten lapseksiottamisasioiden lautakunta. Toimintakertomus 2006. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2007:42. Helsinki.

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli (2002) *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Vehkalahti, Kimmo (2008) *Kyselytutkimuksen mittarit ja menetelmät*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Viinämäki, Leena (2007) Triangulatiivisen tutkimusasetelman soveltamismahdollisuudet. Teoksessa Leena Viinämäki & Erkki Saari (toim.) *Polkuja soveltavaan yhteiskuntatieteelliseen tutkimukseen*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Volkman, Toby Alice (2005a) Introduction: New Geographies of Kinship. Teoksessa Toby Alice Volkman (ed.) Cultures of Transnational Adoption. Durham and London: Duke University Press. 2nd printing, 2006, 1–22.

Volkman, Toby Alice (2005b) Embodying Chinese Culture. Teoksessa Toby Alice Volkman (ed.) Cultures of Transnational Adoption. Durham and London: Duke University Press. 2nd printing, 2006, 81–113.

Yngvesson, Barbara (2003) Going "Home". Adoption, Loss of Bearings, and the Mythology of Roots. *Social Text* (74) 21:1, 7–27.

Yngvesson, Barbara (2005) Going "Home". Adoption, Loss of Bearings, and the Mythology of Roots. Teoksessa Toby Alice Volkman (ed.) Cultures of Transnational Adoption. Durham and London: Duke University Press. 2nd printing, 2006, 25–48.

Digitaaliset lähteet

Finlex (1997) Asetus lasten suojelua sekä yhteistyötä kansainvälisissä lapseksiottamisasioissa koskevan yleissopimuksen voimaansaattamisesta.

http://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/1997/19970029/19970029_2 (Viitattu 15.9.2010.)

Helsingin kaupungin sosiaaliviraston www-sivut: http://www.hel.fi/wps/portal/Sosiaalivirasto/Artikkeli?WCM_GLOBAL_CONTEXT=/Sosv/fi/Palvelut+A-/_Muut+perheiden+palvelut/Adoptio/adoptio_kv_lisatietoja

(Viitattu 15.9.2010.)

Howell, Signe (2009) Adoption of the Unrelated Child: Some Challenges to the Anthropological Study of Kinship. *Annual Review of Anthropology*, 38: 149–166. <http://helios.uta.fi:2245/doi/full/10.1146/annurev.anthro.37.081407.085115> (Viitattu 7.5.2011.)

Interpedian www-sivut:

http://netti.interpedia.fi/adoptio/kansainvalinen_adoptio (Viitattu 10.9.2010.)

Kansainvälisesti Adoptoidut Aikuiset ry (KAA ry):

<http://www.kaary.net/index.html> (Viitattu 13.9.2010.)

KvantiMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto [verkkojulkaisu]. Tampere : Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto [ylläpitäjä ja tuottaja]. <<http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/>>. (Viitattu 31.5.2011.)

Selman, Peter (2009) The rise and fall of intercountry adoption in the 21st century. *International Social Work* 52 (5): 575–594. <http://isw.sagepub.com/content/52/5/575> (Viitattu 14.9.2010.)

Sosiaali- ja terveysministeriön adoptio-ohjeistukset:

<http://www.stm.fi/stm/neuvottelukunnat/adoptio/etusivu/ohjeita> (Viitattu 13.9.2010.)

Sosiaali- ja terveysministeriö (2009) Suomen kansainvälisten lapseksiottamisasioiden lautakunta. Toimintakertomus 2008. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2009:42. Helsinki. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-2891-6> (Viitattu 13.9.2010.)

Yhteiset Lapsemme ry:

http://www.yhteisetlapsemme.fi/kv_adoptio.html (Viitattu 13.9.2010.)

LIITE 1. Esittelykirje haastateltaville

Olen Arja Hyvönen Tampereen yliopiston sosiologian ja sosiaalipsykologian laitokselta, missä opiskelen sosiologiaa pääaineenani. Teen kandidaatintutkielmaani aiheesta "Afrikasta Suomeen adoptoitujen ja heidän vanhempiansa mielikuvat, käsitykset ja tiedot Afrikasta ja lapsen synnyinmaasta". Minua kiinnostaa erityisesti se, mitä kautta lapset ja heidän vanhempansa saavat ja hakevat tietoa Afrikasta ja Etelä-Afrikasta, ja millaista heidän tietonsa niistä on. Painotukseni on Etelä-Afrikasta adoptoiduissa lapsissa ja heidän vanhemmissaan, joita haastattelen. Tutkielmani on osa Tampereen yliopiston sosiologian ja sosiaalipsykologian laitoksella tehtävää tutkimusprojektia "Tietokirjojen Afrikka Suomessa", missä toimin opiskelijatutkijana.

Haastattelu kestää noin ½ h - 1 h ja se nauhoitetaan. Nauhoite kirjoitetaan tekstimuotoon ja haastateltavien tiedot anonymisoidaan tutkimusjulkaisussa niin, etteivät yksittäisten haastateltavien tiedot ole paikannettavissa ja liitettävissä tiettyihin henkilöihin. Nauhoitteet ja tekstitiedostot tulevat vain allekirjoittaneen käyttöön tätä tutkimusta ja mahdollista jatkotutkimusta varten. Alla ovat minun, kandidaatintutkielman ohjaajani ja tutkimusprojektin vetäjän yhteystiedot, joihin voitte halutessanne ottaa yhteyttä.

Tutkielman tekijä: Arja Hyvönen, arja.hyvonen@uta.fi, p. xxx

Kandidaatin tutkielman ohjaaja: Laura Huttunen, laura.huttunen@uta.fi, p. xxx

Tietokirjojen Afrikka Suomessa tutkimusprojektin vetäjä: Anna Rastas, anna.rastas@uta.fi, p. xxx

LIITE 2. Haastattelukysymykset

Taustatiedot

- Keitä perheeseen kuuluu?
- Perheenjäsenten syntymävuodet?
- Ovatko lapset esimerkiksi päivähoitossa, kotihoidossa vai koulussa?
- Vanhempien ammatit?

Mielikuvat ja Afrikka

- Minkälaisessa asemassa lapsenne synnyinmaa ja -maanosa ovat perheessänne?
- Miten lapsenne synnyinmaasta puhutaan teidän perheessä? Esimerkiksi arkiset tilanteet?
- Minkälainen on teidän perheenne Afrikka ja Etelä-Afrikka?
- Mitä mieltä olette tiedon tarpeellisuudesta perheellenne lapsenne synnyinmaasta?
- Minkälaisia mielikuvia Etelä-Afrikka herättää teissä?
 - Entä herätti ennen lapsen hakumatkaa teissä itsessänne?
 - Entä läheisissänne ja tuttavissanne?
 - Entä hakumatkan jälkeen?
- Minkälaisia mielikuvia Afrikka maanosana herättää yleensä suomalaisissa?
 - Entä lapsenne synnyinmaa Etelä-Afrikka?
- Miten omat kokemuksenne Afrikasta ja afrikkalaisista ovat vaikuttaneet mielikuvienne ja käsityksienne syntyyn?
- Ovatko mielikuvienne syntyyn Afrikasta vaikuttaneet esimerkiksi omat, läheisten tai tuttavien kokemukset, lastenkirjat, tietokirjat, koulukirjat, media, Internet, jokin muu?
- Onko saamanne tieto muuttanut käsityksiänne ja mielikuvianne Afrikasta ja Etelä-Afrikasta? Jos, niin miten?

Tieto ja Afrikka

- Mistä olette hakeneet tietoa Afrikasta ja Etelä-Afrikasta adoptiota ennen?
 - Entä adoption jälkeen?

Minkälaisista tietolähteistä Afrikasta ja lapsenne synnyinmaasta olivat ennen lapsenne hakumatkaa?

- Mitä kautta olette saaneet tai hakeneet tietoa Etelä-Afrikasta?
 - Oletteko saaneet tai hakeneet tietoa lastenkirjoista? Jos, niin millaista tietoa?
 - Entä koulukirjoista? Jos, niin millaista tietoa?
 - Entä tietokirjallisuudesta? Jos, niin millaista tietoa?
 - Entä mediasta? Jos, niin millaista tietoa?
 - Entä Internetistä? Jos, niin millaista tietoa?
 - Entä läheisiltänne tai tuttaviltanne?
 - Entä muualta, mistä?
- Minkälaisista tietolähteistä Afrikasta ja Etelä-Afrikasta olette erityisesti hakeneet?
- Minkä luonteista saamanne tieto Afrikasta ja Etelä-Afrikasta on ollut; esimerkiksi positiivista, negatiivista, romantisoitua, ennakkoluuloista jne.?
 - Entä kirjallisuudesta, kuten lastenkirjoista, koulukirjoista ja tietokirjoista saatu tieto?
- Millaista koulusta saatu tieto Afrikasta ja Etelä-Afrikasta on ollut tai oli?
- Miten koulussa / päiväkodissa / päivähoitossa / lasten kerhossa on puhuttu Afrikasta, Etelä-Afrikasta ja afrikkalaisista? Tai onko niistä puhuttu lainkaan?
- Entä onko lapsi puhunut kavereiden kanssa Afrikasta tai Etelä-Afrikasta, jos niin mitä?
- Ovatko lapsen kaverit kysyneet lapsen taustasta ja tämän synnyinmaasta?
- Minkälaisena koette adoptiojärjestöltä saamanne tiedon lapsenne synnyinmaasta? Olisitteko kaivanneet jotakin lisää? Jos olisitte kaivanneet, niin mitä tai millaista tietoa?

LIITE 3. Kyselyn esittelykirje

Tieto ja mielikuvat Afrikasta -tutkimushanke

Kysely adoptoiduille ja adoptiovanhemmille

Etelä-Afrikasta tai Etiopiasta adoptoidut ja heidän perheensä etsivät monin tavoin tietoa adoptoidun syntymämaasta ja Afrikasta laajemminkin. Esimerkiksi median kautta rakentuva kuva koetaan usein varsin yksipuoliseksi. Tietokirjallisuuden ja esimerkiksi koulujen oppikirjojen suomalaisille välittämä kuva Afrikasta ja afrikkalaisista vaikuttaa myös monin tavoin adoptoitujen arjessa. Adoptoituja ja heidän läheisiään koskettaa myös se, millaista tietoa Suomessa asuvista afrikkalaisista kerrotaan julkisuudessa.

Kolmevuotisessa *Tietokirjojen Afrikka Suomessa* (TAS)- tutkimusprojektissa selvitetään millaista kuvaa suomalainen tietokirjallisuus rakentaa toisaalta Afrikasta ja toisaalta afrikkalaisista Suomessa. Tekstianalyysien ohella tarkoituksenamme on käydä keskustelua Afrikkaa ja afrikkalaisia koskevista esitystavoista ja niiden vaikutuksista erityisesti Suomessa asuvien afrikkalaisten ja heidän jälkeläistensä kanssa.

Teen TAS- tutkimusprojektissa opiskelijatutkijana kandidaatintutkielmaani aiheesta "*Afrikasta Suomeen adoptoitujen ja heidän vanhempiansa mielikuvat ja tieto Afrikasta ja lapsen syntymämaasta*". Tutkin mitä kautta adoptoidut ja heidän vanhempansa ovat saaneet ja hakevat tietoa (lapsen) syntymämaasta ja Afrikasta yleensä, ja millaista tuo tieto on. Olen kiinnostunut myös siitä, miten adoptoidut ja heidän vanhempansa kokevat tietokirjallisuuden, lastenkirjojen ja koulukirjojen ”Afrikka-kuvat” ja, miten ne vaikuttavat adoptoitujen arjessa. Työtäni ohjaa TAS- tutkimusprojektin johtaja YTT Anna Rastas (Tampereen yliopisto), joka on perehtynyt adoptioperheiden elämään paitsi tutkijana myös kahden lapsen adoptioäitinä.

Pyydän teiltä nyt apua tutkimuksen toteuttamiseen vastaamalla tähän kyselyyn. Osallistumisenne on pyritty tekemään mahdollisimman helpoksi. Kysely adoptoiduille on Internetissä osoitteessa <http://www.xestia.net/survey/adoptoiduille.php> ja kysely adoptiovanhemmille on osoitteessa <http://www.xestia.net/survey/adoptiovanhemmille.php> Kyselyn voi siis täyttää ja lähettää minulle napinpainalluksella Internetissä. Vastaajien tulee olla 12 vuotta täyttäneitä. Toivon, että vanhemmat

välittävät tietoa kyselystä myös jo kotoa poismuuttaneille adoptiolapsilleen. Jos teillä on tutkimuksemme liittyviä kysymyksiä, voitte ottaa yhteyttä minuun (yhteystiedot alla) tai TAS- tutkimusprojektin johtajaan anna.rastas@uta.fi

Kyselyn tarkoituksena ei ole mitata vastaajien tietotasoa Afrikasta tai omasta tai lapsen synnyinmaasta, vaan selvittää sitä, millaista tietoa olette saaneet, millaisia tiedontarpeita teillä mahdollisesti on ollut, ja miten tietokirjallisuuden välittämä ”Afrikka-kuva” mahdollisesti vaikuttaa eri tavoin niiden suomalaisten elämässä, joilla on henkilökohtaisia siteitä Afrikkaan. Suomessa ei ole aiemmin tehty vastaavaa tutkimusta, minkä vuoksi kaikkien vastaukset ovat erittäin tärkeitä.

Tutkimukseen vastaaminen on luottamuksellista. Vastaajien henkilöllisyys ei tule edes tutkijoiden tietoon. Vastausaineiston muutkin henkilötiedot (esimerkiksi ikä, syntymämaa, perhesuhteet) käsitellään kaikissa tutkimusjulkaisussa niin, ettei niistä ole mahdollista tunnistaa tutkimukseen osallistuneita henkilöitä. Vastauksenne tulevat aluksi vain allekirjoittaneen käyttöön tätä tutkimusta (ja mahdollista jatkotutkimusta) varten sekä *Tietokirjojen Afrikka Suomessa* -projektin käyttöön. Projektin päättyessä vastauksistanne muodostuva tutkimusaineisto arkistoidaan pysyvästi Yhteiskuntatieteelliseen tietoarkistoon aihetta koskevan tieteellisen tutkimuksen ja opetuksen myöhempään käyttöön. Myös arkistoitavasta aineistosta poistetaan tiedot, joiden perustella yksittäiset vastaajat voisivat olla tunnistettavissa. Tutkimuksen tuloksista tulemme kertomaan Interpedia -lehdessä ja muilla adoptioperheille suunnatuilla foorumeilla.

Toivon saavani apua teiltä tämän tutkimuksen tekemiseen ja olen erittäin kiitollinen kaikista saamistani vastauksista. Toivon vastauksia mahdollisimman pian. Kyselyyn voi vastata 18.1.2009 asti.

Kyselylomake Etelä-Afrikasta tai Etiopiasta adoptoiduille on Internetissä osoitteessa <http://www.xestia.net/survey/adoptoiduille.php> ja kyselylomake heidän adoptiovanhemmilleen on Internetissä osoitteessa <http://www.xestia.net/survey/adoptiovanhemmille.php>

Arja Hyvönen,
Opiskelija / TAS- projektin opiskelijatutkija
Sosiologian ja sosiaalipsykologian laitos
33014 Tampereen yliopisto
arja.hyvonen@uta.fi, p. xxx

LIITE 4. Kyselylomake

TIETO JA MIELIKUVAT AFRIKASTA

Kysely adoptiovanhemmille

Teen tutkielmaani aiheesta "Afrikasta Suomeen adoptoitujen ja heidän vanhempiensa mielikuvat ja tieto Afrikasta ja lapsen syntymämaasta". Tutkin mitä kautta adoptoidut ja heidän vanhempansa ovat saaneet ja hakevat tietoa (lapsen) syntymämaasta ja Afrikasta yleensä, ja millaista tuo tieto on. Tutkielmani on osa laajempaa Tietokirjojen Afrikka Suomessa (TAS) tutkimushanketta, ja tutkielmaani ohjaa TAS-tutkimusprojektin johtaja YTT Anna Rastas (Tampereen yliopisto).

Jos teillä on tutkimukseemme liittyviä kysymyksiä, voitte ottaa yhteyttä minuun (yhteystiedot alla) tai TAS-tutkimusprojektin johtajaan (anna.rastas@uta.fi). Lisätietoja kyselystä.

Olen erittäin kiitollinen kaikista saamista vastauksista. Kyselyyn vastaaminen kestää noin 20 minuuttia . **Kyselyn tiedonkeruu on päättynyt.**

Kyselyn teknisestä toteutuksesta vastaa Xestia, info@xestia.net, puh. 050 5340 775.

Arja Hyvönen, TAS-projektin opiskelijatutkija
Sosiologian ja sosiaalipsykologian laitos
33014 Tampereen yliopisto
arja.hyvonen@uta.fi, p. 040-5874587

I Taustatiedot

1. Mikä on sukupuolesi? Valitse

2. Mikä on syntymävuotesi?

3. Mikä on adoptoidun / adoptoitujen lastesi syntymämaa?

4. Mikä tai mitkä ovat adoptoidun lapsesi tai lapsiesi syntymävuodet?

5. Minkä ikäisinä lapsesi on adoptoitu Suomeen?

6. Odotatko tällä hetkellä adoptiolasta? Valitse

7. Mikä on tämän hetken pääasiallinen toimintasi? Valitse parhaiten sopiva vaihtoehto. Tähän voit valita myös kaksi vaihtoehtoa. Valitse
Valitse

8. Mikä on koulutuksesi? Valitse parhaiten sopiva vaihtoehto. Valitse
Jos valitsit muu, mikä koulutus?

9. Montako henkilöä (sinä mukaan lukien) perheeseesi kuuluu?

10. Lastesi lukumäärä?

11. Kansainvälisesti / ulkomailta adoptoitujen lastesi lukumäärä?

12. Keitä tällä hetkellä asuu yhdessä sinun kanssasi? Valitse parhaiten sopiva vaihtoehto. Valitse
Jos valitsit joku muu, kuka / ketkä?

13. Missä asut? Valitse parhaiten sopiva vaihtoehto. Valitse

16. Minkä verran tietoa [lapsesi syntymämaasta](#) olet saanut seuraavista lähteistä? Valitse jokaiselle riville näkemystäsi parhaiten kuvaava vaihtoehto.

	ei lainkaan	jonkin verran	paljon	en osaa sanoa
sukulaiset	☐	☐	☐	☐
ystävät	☐	☐	☐	☐
Suomessa asuvat afrikkalaiset	☐	☐	☐	☐
oma matka Afrikkaan	☐	☐	☐	☐
lastenkirjat	☐	☐	☐	☐
koulukirjat	☐	☐	☐	☐
tietokirjallisuus	☐	☐	☐	☐
kaunokirjallisuus	☐	☐	☐	☐
Internet	☐	☐	☐	☐
suomalaiset verkkolehdet	☐	☐	☐	☐
ulkomaiset verkkolehdet	☐	☐	☐	☐
sanomalehdet	☐	☐	☐	☐
aikakauslehdet	☐	☐	☐	☐
televisio	☐	☐	☐	☐
radio	☐	☐	☐	☐
elokuvat	☐	☐	☐	☐
muualta, mistä? <input type="text"/>	☐	☐	☐	☐

17. Minkä verran tietoa Afrikasta olet saanut seuraavista lähteistä? Valitse jokaiselle riville näkemystäsi parhaiten kuvaava vaihtoehto.

	ei lainkaan	jonkin verran	paljon	en osaa sanoa
sukulaiset	☐	☐	☐	☐
ystävät	☐	☐	☐	☐
Suomessa asuvat afrikkalaiset	☐	☐	☐	☐
oma matka Afrikkaan	☐	☐	☐	☐
lastenkirjat	☐	☐	☐	☐
koulukirjat	☐	☐	☐	☐
tietokirjallisuus	☐	☐	☐	☐
kaunokirjallisuus	☐	☐	☐	☐
Internet	☐	☐	☐	☐
suomalaiset verkkolehdet	☐	☐	☐	☐
ulkomaiset verkkolehdet	☐	☐	☐	☐
sanomalehdet	☐	☐	☐	☐
aikakauslehdet	☐	☐	☐	☐
televisio	☐	☐	☐	☐
radio	☐	☐	☐	☐
elokuvat	☐	☐	☐	☐
muualta, mistä? <input type="text" value="-"/>	☐	☐	☐	☐

19. Mistä seuraavista Afrikkaa koskevista asioista olet kiinnostunut? Valitse kaikki asiat, joista olet kiinnostunut.

ihmiset	☐
elämäntavat	☐
puhutut kielet	☐
kansantarut	☐
koulutus	☐
luonto	☐
eläimet	☐
yhteiskunnalliset olot	☐
politiikka	☐
historia	☐
kulttuuri	☐
kirjallisuus	☐
taide	☐
musiikki	☐
matkailu	☐
lasten asema	☐
paikalliset adoptiolainsäädännöt ja adoptiokäytännöt	☐
muusta, mistä? <input type="text" value="-"/>	

20. Oletko joutunut pohtimaan adoptoidulle lapsellesi Afrikasta ja hänen synnyinmaasta kerrotun tiedon tarvetta? Valitse näkemystäsi parhaiten kuvaava vaihtoehto.

Valitse

Jos olet joutunut pohtimaan tiedon tarvetta, niin kerro esimerkkejä siitä miksi tai missä tilanteissa olet asiaa pohtinut.

21. Oletko joutunut pohtimaan mitä asioita kerrot adoptoidulle lapsellesi Afrikasta? Valitse näkemystäsi parhaiten kuvaava vaihtoehto.

Valitse

22. Mistä seuraavista Afrikkaa koskevista asioista olet kertonut tai hankkinut tietoa lapsellesi? Valitse kaikki asiat, joista olet kertonut tai hankkinut tietoa.

ihmiset	☐
elämäntavat	☐
puhutut kielet	☐
kansantarut	☐
koulutus	☐
luonto	☐
eläimet	☐
yhteiskunnalliset olot	☐
politiikka	☐
historia	☐
kulttuuri	☐

3. lapsi

Valitse

4. lapsi

Valitse

24. Jos lapsesi on ollut kiinnostunut Afrikasta, onko hän myös omatoimisesti etsinyt siitä tietoa? Vastaa jokaisen lapsesi kohdalta erikseen, sillä heidän tiedon etsimisensä voi olla erilaista. Valitse parhaiten sopiva vaihtoehto.

1. lapsi

Valitse

2. lapsi

Valitse

3. lapsi

Valitse

4. lapsi

Valitse

25. Jos lapsesi on kysynyt Afrikasta, niin kerro esimerkki tai esimerkkejä siitä mitä hän on kysynyt. Kirjoita vapaasti.

26. Onko tiedontarpeesi Afrikasta muuttunut lapsesi hakumatkan jälkeen? Valitse näkemystäsi parhaiten kuvaava vaihtoehto.

Valitse

27. Muuttiko lapsesi hakumatka käsityksiäsi Afrikasta? Valitse näkemystäsi parhaiten kuvaava vaihtoehto.

Valitse

Jos vastasit kyllä, niin kerro kuinka käsityksesi Afrikasta muuttuivat.

28a. Minkälaisena koet adoptiojärjestöltä / adoptiopalvelun antajalta saamasi tiedon lapsesi syntymämaasta? Oliko se riittävää? Valitse näkemystäsi parhaiten kuvaava vaihtoehto.

Valitse

28b. Minkälaisena koet adoptiojärjestöltä / adoptiopalvelun antajalta saamasi tiedon Afrikasta? Oliko se riittävää? Valitse näkemystäsi parhaiten kuvaava vaihtoehto.

Valitse

29. Millaista tietoa Afrikasta adoptiovanhemmat sinun mielestäsi tarvitsisivat? Kirjoita vapaasti.

30. Oletko saanut tietoa afrikkalaisista Suomessa? Valitse sinuun parhaiten sopiva vaihtoehto.

Valitse

31. Haluaisitko lisää tietoa seuraavista asioista? Valitse kaikki asiat, joista olet kiinnostunut.

lapsesi syntymämaastasi

Afrikasta yleensä

afrikkalaisista Suomessa

muusta, mistä?

34. Vaikuttavatko Suomessa vallitsevat yleiset mielikuvat ja stereotyyppit Afrikasta lapsesi elämässä? Valitse mielipidettäsi parhaiten vastaava vaihtoehto.

Valitse

35. Vaikuttavatko Suomessa vallitsevat yleiset mielikuvat ja stereotyyppit Afrikasta sinun elämässäsi Afrikassa syntyneen lapsen vanhempana. Valitse mielipidettäsi parhaiten vastaava vaihtoehto.

Valitse

36. Miten sinä luonnehtisit Afrikkaa? Kirjoita vapaasti.

37. Minkä verran suomalaisissa tiedotusvälineissä, kuten sanomalehdissä, televisiossa ja radiossa on mielestäsi käsitelty Suomessa asuvia afrikkalaisia? Valitse mielipidettäsi lähinnä oleva vaihtoehto.

Valitse

38. Onko suomalaisessa kirjallisuudessa mielestäsi kerrottu Suomen afrikkalaisista? Valitse mielipidettäsi lähinnä oleva vaihtoehto.

Valitse

39. Ihmisten afrikkalaisiin juuriin voidaan viitata monilla eri sanoilla. Mitä sanoja käytät lapsestasi/lapsistasi, ja minkälaisilla sanoilla sinun mielestäsi yleensä on sopivaa kutsua afrikkalaistaustaisia ihmisiä Suomessa? Kirjoita vapaasti.

40. Mitä sanoja et pidä sopivina silloin, kun puhutaan afrikkalaistaustaisista ihmisistä Suomessa? Kirjoita vapaasti.

40. Mitä sanoja et pidä sopivina silloin, kun puhutaan afrikkalaistaustaisista ihmisistä Suomessa? Kirjoita vapaasti.

41. Minkä verran adoptoidun lapsesi koulussa ja koulukirjoissa on puhuttu Afrikasta? Valitse näkemystäsi parhaiten vastaava vaihtoehto.

Valitse

42. Lopuksi: toiko kysely mieleesi jotain erityistä, jonka haluaisit vielä tuoda esiin?

LIITE 5. Taulukot

Taulukko 1. Mistä Afrikkaa koskevista asioista vastaaja on kiinnostunut.

ihmiset	n	%
ei mainittu	3	3,6
mainittu	81	96,4
Yhteensä	84	100,0

Elämäntavat	n	%
ei mainittu	2	2,4
mainittu	82	97,6
Yhteensä	84	100,0

Puhutut kielet	n	%
ei mainittu	27	32,1
mainittu	57	67,9
Yhteensä	84	100,0

Kansantarut	n	%
ei mainittu	21	25,0
mainittu	63	75,0
Yhteensä	84	100,0

Koulutus	n	%
ei mainittu	24	28,6
mainittu	60	71,4
Yhteensä	84	100,0

Luonto	n	%
ei mainittu	4	4,8
mainittu	80	95,2
Yhteensä	84	100,0

Eläimet	n	%
ei mainittu	11	13,1
mainittu	73	86,9
Yhteensä	84	100,0

Yhteiskunnalliset olot	n	%
ei mainittu	3	3,6
mainittu	81	96,4
Yhteensä	84	100,0

Politiikka	n	%
ei mainittu	26	31,0
mainittu	58	69,0
Yhteensä	84	100,0

Historia	n	%
ei mainittu	12	14,3
mainittu	72	85,7
Yhteensä	84	100,0

Kulttuuri	n	%
ei mainittu	5	6,0
mainittu	79	94,0
Yhteensä	84	100,0

Kirjallisuus	n	%
ei mainittu	24	28,6
mainittu	60	71,4
Yhteensä	84	100,0

Taide	n	%
ei mainittu	18	21,4
mainittu	66	78,6
Yhteensä	84	100,0

Musiikki	n	%
ei mainittu	8	9,5
mainittu	76	90,5
Yhteensä	84	100,0

Matkailu	n	%
ei mainittu	15	17,9
mainittu	69	82,1
Yhteensä	84	100,0

Lasten asema	n	%
ei mainittu	1	1,2
mainittu	83	98,8
Yhteensä	84	100,0

Paikalliset adoptiolainsäädännöt ja adoptiokäytännöt	n	%
ei mainittu	18	21,4
mainittu	66	78,6
Yhteensä	84	100,0

Taulukko 2. Mistä Afrikkaa koskevista asioista vastaaja on kertonut tai hankkinut tietoa lapselleen.

ihmiset	n	%
ei mainittu	16	19,0
mainittu	68	81,0
Yhteensä	84	100,0

Elämäntavat	n	%
ei mainittu	22	26,2
mainittu	62	73,8
Yhteensä	84	100,0

Puhutut kielet	n	%
ei mainittu	30	35,7
mainittu	54	64,3
Yhteensä	84	100,0

Kansantarut	n	%
ei mainittu	51	60,7
mainittu	33	39,3
Yhteensä	84	100,0

Koulutus	n	%
ei mainittu	57	67,9
mainittu	27	32,1
Yhteensä	84	100,0

Luonto	n	%
ei mainittu	14	16,7
mainittu	70	83,3
Yhteensä	84	100,0

Eläimet	n	%
ei mainittu	6	7,1
mainittu	78	92,9
Yhteensä	84	100,0

Yhteiskunnalliset olot	n	%
ei mainittu	38	45,2
mainittu	46	54,8
Yhteensä	84	100,0

Politiikka	n	%
ei mainittu	64	76,2
mainittu	20	23,8
Yhteensä	84	100,0

Historia	n	%
ei mainittu	47	56,0
mainittu	37	44,0
Yhteensä	84	100,0

Kulttuuri	n	%
ei mainittu	37	44,0
mainittu	47	56,0
Yhteensä	84	100,0

Kirjallisuus	n	%
ei mainittu	66	78,6
mainittu	18	21,4
Yhteensä	84	100,0

Taide	n	%
ei mainittu	56	66,7
mainittu	28	33,3
Yhteensä	84	100,0

Musiikki	n	%
ei mainittu	12	14,3
mainittu	72	85,7
Yhteensä	84	100,0

Matkailu	n	%
ei mainittu	45	53,6
mainittu	39	46,4
Yhteensä	84	100,0

Lasten asema	n	%
ei mainittu	39	46,4
mainittu	45	53,6
Yhteensä	84	100,0

Paikallinen adoptiolainsäädäntö ja adoptiokäytännöt	n	%
ei mainittu	58	69,0
mainittu	26	31,0
Yhteensä	84	100,0

Taulukko 3. Adoptiolapsen iän yhteys vanhempien vastauksiin, siitä vaikuttavatko Suomessa vallitsevat stereotypiat Afrikasta lapsen elämässä.

Vaikuttavatko Suomessa vallitsevat yleiset mielikuvat ja stereotypiat Afrikasta lapsesi elämässä? Valitse mielipidettäsi parhaiten vastaava vaihtoehto.			Lasten syntymävuodet		
			1984-1992	1993-2001	2002-2008
	ei lainkaan	n	1	1	6
		%	8,3%	6,7%	10,9%
		% kokonaisuudesta	1,2%	1,2%	7,3%
	jonkin verran	n	6	9	38
		%	50,0%	60,0%	69,1%
		% kokonaisuudesta	7,3%	11,0%	46,3%
	paljon	n	4	5	4
		%	33,3%	33,3%	7,3%
		% kokonaisuudesta	4,9%	6,1%	4,9%
	en osaa sanoa	n	1	0	7
		%	8,3%	,0%	12,7%
		% kokonaisuudesta	1,2%	,0%	8,5%
Yhteensä		n	12	15	55
		%	100,0%	100,0%	100,0%
		% kokonaisuudesta	14,6%	18,3%	67,1%

Taulukko 4. Adoptiolapsen iän yhteys vanhempien vastauksiin, siitä vaikuttavatko Suomessa vallitsevat stereotypiat Afrikasta heihin, Afrikassa syntyneet lapsen vanhempaan.

Vaikuttavatko Suomessa vallitsevat yleiset mielikuvat ja stereotypiat Afrikasta sinun elämässäsi Afrikassa syntyneen lapsen vanhempaan. Valitse mielipidettäsi parhaiten vastaava vaihtoehto.			Lasten syntymävuodet		
			1984-1992	1993-2001	2002-2008
	ei lainkaan	n	4	1	8
		%	33,3%	7,1%	15,1%
		% kokonaisuudesta	5,1%	1,3%	10,1%
	jonkin verran	n	5	7	35
		%	41,7%	50,0%	66,0%
		% kokonaisuudesta	6,3%	8,9%	44,3%
	paljon	n	2	4	5
		%	16,7%	28,6%	9,4%
		% kokonaisuudesta	2,5%	5,1%	6,3%
	en osaa sanoa	n	1	2	5
		%	8,3%	14,3%	9,4%
		% kokonaisuudesta	1,3%	2,5%	6,3%
Yhteensä		n	12	14	53
		%	100,0%	100,0%	100,0%
		% kokonaisuudesta	15,2%	17,7%	67,1%

Taulukko 5. Minkä verran tietoa lapsen syntymämaasta vastaaja on saanut eri tietolähteistä.

Sukulaiset	n	%
ei lainkaan	61	72,6
jonkin verran	21	25,0
paljon	1	1,2
Yhteensä	83	98,8
Puuttuvat	1	1,2
Yhteensä	84	100,0

Ystävät	n	%
ei lainkaan	28	33,3
jonkin verran	42	50,0
paljon	14	16,7
Yhteensä	84	100,0

Suomessa asuvat afrikkalaiset	n	%
ei lainkaan	51	60,7
jonkin verran	26	31,0
paljon	7	8,3
Yhteensä	84	100,0

Oma matka Afrikkaan	n	%
ei lainkaan	20	23,8
jonkin verran	9	10,7
paljon	55	65,5
Yhteensä	84	100,0

Lastenkirjat	n	%
ei lainkaan	29	34,5
jonkin verran	53	63,1
paljon	1	1,2
Yhteensä	83	98,8
Puuttuvat	1	1,2
Yhteensä	84	100,0

Koulukirjat	n	%
ei lainkaan	25	29,8
jonkin verran	53	63,1
paljon	3	3,6
en osaa sanoa	3	3,6
Yhteensä	84	100,0

Tietokirjallisuus	n	%
ei lainkaan	4	4,8
jonkin verran	50	59,5
paljon	28	33,3
en osaa sanoa	2	2,4
Yhteensä	84	100,0

Kaunokirjallisuus	n	%
ei lainkaan	25	29,8
jonkin verran	39	46,4
paljon	16	19,0
en osaa sanoa	3	3,6
Yhteensä	83	98,8
Puuttuvat	1	1,2
Yhteensä	84	100,0

Internet	n	%
ei lainkaan	1	1,2
jonkin verran	32	38,1
paljon	51	60,7
Yhteensä	84	100,0

Suomalaiset verkkolehdet	n	%
ei lainkaan	56	66,7
jonkin verran	22	26,2
en osaa sanoa	5	6,0
Yhteensä	83	98,8
Puuttuvat	1	1,2
Yhteensä	84	100,0

Ulkomaiset verkkolehdet	n	%
ei lainkaan	46	54,8
jonkin verran	29	34,5
paljon	6	7,1
en osaa sanoa	3	3,6
Yhteensä	84	100,0

Sanomalehdet	n	%
ei lainkaan	5	6,0
jonkin verran	66	78,6
paljon	12	14,3
en osaa sanoa	1	1,2
Yhteensä	84	100,0

Aikakauslehdet	n	%
ei lainkaan	15	17,9
jonkin verran	66	78,6
paljon	2	2,4
Yhteensä	83	98,8
Puuttuvat	1	1,2
Yhteensä	84	100,0

Televisio	n	%
ei lainkaan	2	2,4
jonkin verran	69	82,1
paljon	13	15,5
Yhteensä	84	100,0

Radio	n	%
ei lainkaan	45	53,6
jonkin verran	34	40,5
paljon	2	2,4
en osaa sanoa	3	3,6
Yhteensä	84	100,0

Elokuvat	n	%
ei lainkaan	20	23,8
jonkin verran	56	66,7
paljon	5	6,0
en osaa sanoa	2	2,4
Yhteensä	83	98,8
Puuttuvat	1	1,2
Yhteensä	84	100,0

Muualta, mistä	n	%
ei lainkaan	4	4,8
jonkin verran	8	9,5
paljon	4	4,8
en osaa sanoa	9	10,7
Yhteensä	25	29,8
Puuttuvat	59	70,2
Yhteensä	84	100,0

Taulukko 6. Minkä verran tietoa Afrikasta vastaaja on saanut eri tietolähteistä.

Sukulaiset	n	%
ei lainkaan	47	56,0
jonkin verran	29	34,5
paljon	3	3,6
Yhteensä	79	94,0
Puuttuvat	5	6,0
Yhteensä	84	100,0

Ystävät	n	%
ei lainkaan	12	14,3
jonkin verran	52	61,9
paljon	13	15,5
Yhteensä	77	91,7
Puuttuvat	7	8,3
Yhteensä	84	100,0

Suomessa asuvat afrikkalaiset	n	%
ei lainkaan	34	40,5
jonkin verran	38	45,2
paljon	8	9,5
Yhteensä	80	95,2
Puuttuvat	4	4,8
Yhteensä	84	100,0

Oma matka Afrikkaan	n	%
ei lainkaan	14	16,7
jonkin verran	25	29,8
paljon	40	47,6
Yhteensä	79	94,0
Puuttuvat	5	6,0
Yhteensä	84	100,0

Lastenkirjat	n	%
ei lainkaan	17	20,2
jonkin verran	60	71,4
paljon	2	2,4
Yhteensä	79	94,0
Puuttuvat	5	6,0
Yhteensä	84	100,0

Koulukirjat	n	%
ei lainkaan	10	11,9
jonkin verran	62	73,8
paljon	6	7,1
en osaa sanoa	2	2,4
Yhteensä	80	95,2
Puuttuvat	4	4,8
Yhteensä	84	100,0

Tietokirjallisuus	n	%
ei lainkaan	2	2,4
jonkin verran	49	58,3
paljon	28	33,3
en osaa sanoa	1	1,2
Yhteensä	80	95,2
Puuttuvat	4	4,8
Yhteensä	84	100,0

Kaunokirjallisuus	n	%
ei lainkaan	14	16,7
jonkin verran	49	58,3
paljon	15	17,9
en osaa sanoa	2	2,4
Yhteensä	80	95,2
Puuttuvat	4	4,8
Yhteensä	84	100,0

Internet	n	%
ei lainkaan	3	3,6
jonkin verran	34	40,5
paljon	42	50,0
Yhteensä	79	94,0
Puuttuvat	5	6,0
Yhteensä	84	100,0

Suomalaiset verkkolehdet	n	%
ei lainkaan	48	57,1
jonkin verran	28	33,3
en osaa sanoa	4	4,8
Yhteensä	80	95,2
Puuttuvat	4	4,8
Yhteensä	84	100,0

Ulkomaiset verkkolehdet	n	%
ei lainkaan	47	56,0
jonkin verran	26	31,0
paljon	3	3,6
en osaa sanoa	4	4,8
Yhteensä	80	95,2
Puuttuvat	4	4,8
Yhteensä	84	100,0

Sanomalehdet	n	%
ei lainkaan	4	4,8
jonkin verran	56	66,7
paljon	20	23,8
Yhteensä	80	95,2
Puuttuvat	4	4,8
Yhteensä	84	100,0

Aikakauslehdet	n	%
ei lainkaan	8	9,5
jonkin verran	66	78,6
paljon	5	6,0
Yhteensä	79	94,0
Puuttuvat	5	6,0
Yhteensä	84	100,0

Televisio	n	%
ei lainkaan	1	1,2
jonkin verran	54	64,3
paljon	25	29,8
Yhteensä	80	95,2
Puuttuvat	4	4,8
Yhteensä	84	100,0

Radio	n	%
ei lainkaan	40	47,6
jonkin verran	35	41,7
paljon	2	2,4
en osaa sanoa	3	3,6
Yhteensä	80	95,2
Puuttuvat	4	4,8
Yhteensä	84	100,0

Elokuvat	n	%
ei lainkaan	7	8,3
jonkin verran paljon	60	71,4
en osaa sanoa	9	10,7
Yhteensä	2	2,4
Puuttuvat	78	92,9
Yhteensä	6	7,1
	84	100,0